

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Riigi- ja haldusõiguse õppetool

Tuuli Hansen

**ÕIGUS ERAELU PUUTUMATUSELE
VS.
KOHTULAHENDI AVALIKUSTAMINE**

Magistritöö

Juhendajad:
LL.M. Madis Ernits
mag. iur. Berit Aaviksoo

Tartu
2012

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Kohtuotsuse avalikustamisel kollideeruvad õigusväärtused	7
1.1. Kohtuotsuse avalikult kuulutamine kui riigikorralduslik printsiip	7
1.1.1. Õiguslik alus.....	7
1.1.2. Kohtuotsuse avalikult kuulutamise olemus.....	8
1.1.3. Kohtuotsuse avalikult kuulutamise eesmärk ja funktsioon	10
1.2. Eraelu puutumatus kui põhiõigus.....	12
1.2.1. Õiguslik alus.....	12
1.2.2. Eraelu mõiste.....	13
1.2.3. Eraelu puutumatuses esemeline kaitseala	15
1.2.4. Eraelu puutumatuses isikuline kaitseala	18
1.3. Kohtuotsuse avalikkuse ja eraelu puutumatuses kollisioon, lubatavad piirangud ning suhestumine kehtivas õiguses	21
1.4.1. Seadusest tulenevad piirangud kohtulahendite avalikustamisel haldus- ja tsiviilkohtumenetluses.....	22
1.4.2. Seadusest tulenevad piirangud kohtulahendite avalikustamisel kriminaalmenetluses.....	23
1.4.2.1. Täisealine süüdistatav	24
1.4.2.2. Alaealine süüdistatav ja teised isikud	26
1.4.2.3. Juurdepääsupiiranguga andmed	28
2. Kohtulahendi liigid, elemendid ja nende funktsioon	29
2.1. Kohtuotsus ja kohtumäärus	29
2.2. Kohtuotsuse sissejuhatus.....	30
2.2.1. Menetlusosalised, esindajad ja nende andmed.....	30
2.2.2. Otsuse avalikult teatavakstegemise koht.....	32
2.2.3. Ülejäänud sissejuhatuse elemendid.....	33
2.3. Resolutsioon	35
2.3.1. Vaidluse lahend.....	35
2.3.2. Edasikaebamise kord ja tähtaeg ning muud selgitused	36
2.4. Kirjeldav osa	37
2.5. Põhjendav osa.....	38

2.6. Kohtukoosseisu allkirjad	39
2.7. Kohtuotsuse elementide funktsioonidest üldistatult ja avalikustamise kontekstis.....	40
3. Hinnang kehtivale regulatsioonile ja praktikale	43
3.1. Eraelu puutumatus riive kohtulahendis isikuandmete märkimisel.....	43
3.1.1. Legitiimne eesmärk	43
3.1.2. Isikuandmete kohtuotsuses kajastamise proportsionaalsus kriminaalmenetluses..	46
3.1.3. Isikuandmete kohtuotsuses kajastamise proportsionaalsus tsiviil- ja halduskohtumenetluses	48
3.2. Eraelu puutumatus riive kohtulahendi kui terviku avaldamisel	50
3.2.1. Legitiimne eesmärk	50
3.2.2. Kohtulahendi tervikliku avaldamise proportsionaalsus kriminaalmenetluses	51
3.2.3. Kohtulahendi tervikliku avaldamise proportsionaalsus tsiviil- ja halduskohtumenetluses	58
3.3. Eraelu puutumatus riive praktikas	62
3.4. Põhiseaduskonformne tõlgendamine	65
3.5. Ettepanekud muudatusteks	68
Kokkuvõte.....	72
Summary.....	79
Kasutatud allikate loetelu.....	87
Kasutatud lühendid.....	92

Sissejuhatus

Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) § 24 lg 4 kohaselt kuulutatakse kohtuotsus avalikult, välja arvatud juhud, kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid nõuavad teisiti.¹ Nimetatud norm sisaldab objektiivset kohustust kohtuotsuste avalikustamiseks ning loetletud subjektide subjektiivset õigust nõuda kohtuotsuse mitteavaldamist.

Eraelu kaitse on demokraatliku ühiskonna üks tunnuseid – demokraatlik õigusriik tagab isikule põhiõigused, sealhulgas eraelu puutumatus. Põhiseaduse §-s 26 sätestatud eraelu puutumatus kätkeb endas muuhulgas õigust olla omaette, õigust hoida enda isikliku elu detaile avalikkuse eest varjul ning õigust isikuandmete kaitsele.² Privaatsusõigus vastandub kohtuotsuse avalikult kuulutamise printsiibile, kuna kohtulahendite avalikult kuulutamisel tuuakse päevavalgele menetlusosaliste isikuandmed koos mitmete eraeluliste detailidega.

Eesti õigussüsteemis avaldatakse tsiviil- ja haldusajade kohtuotsustes reeglina menetlusosaliste nimed ning kriminaalajade kohtuotsustes süüdistatava nimi, lisaks mõningatel juhtudel isikukood ja muid isikuandmeid. Otsustes lahatakse vaidluse all olevat küsimust ning isikuandmete lisamisel seotakse probleemid konkreetsete menetlusosalistega.

Valdav enamus teoreetilises kirjanduses leiab tänapäeval, et formaalsetele printsiipidele saab kohaldada proportsionaalsuse põhimõtet ning neid saab kaaluda.³ Kuna PS § 24 lg 4 on formaalne printsiip, siis saab seda kaaluda vastanduva privaatsusõigusega. Kohtuotsustes esitatav isikuandmete maht ning lahendite avaldamine arvutivõrgus viib küsimuseni, kas sedavõrd intensiivne eraelu puutumatus riive on proportsionaalne vahend kohtuotsuse avalikkuse printsiibi rakendamiseks.

Õigus on pidevas arengus ja muutumises. Põhiõigused kui õigussüsteemi alustalad on samuti ajas muutuva ühiskonna õiglustunde ja seadusandja voolida. Kuna põhiõiguste ja printsiipide mõningasel ümberkujunemisel võib oluliselt muutuda nende omavaheline vahekord, siis on põhiõiguste kollideerumise teema alaliselt päevakajaline. Isikuandmete kaitse valdkond on tõusnud päevakorda seoses tehnoloogia arenguga. Andmeside võimaluste ja infovahetuse

---

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I 2007, 33, 210.

² Samas.

³ Teiste hulgas on kaalumise võimalust printsiipide kollisioonide korral aktsepteerinud R. Alexy. Vt R. Alexy. Kollisioon ja kaalumise kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid. – Juridica, 2001, nr 1, lk 10.

kiiruse kasvuga ning jagatavate ja kogutavate andmete mahu suurenemisega on tekkinud vajadus isikuandmete mitmekülgsemaks kaitsmiseks. Kohtusüsteemi kui õigust tagava institutsiooni praktika seatakse eeskujuks põhiõiguste sisustamisel. Seetõttu on kohtuotsustes avaldatavate isikuandmete hulga vastavus põhiõiguste regulatsioonile aktuaalne teema.

Autorile teadaolevalt ei ole Eestis varem ühegi teadustöö ega muu põhjaliku uurimuse raames analüüsitud isikuandmete kohtuotsustes avalikustamise proportsionaalsust. Siiski on teemat riivamisi puudutatud mõningate seaduseelnõude seletuskirjades seoses isikuandmete avaldamise hulga täpsema määratlemise või kitsendamisega. Samuti on isikuandmete avalikustamine avalikes andmebaasides avaldatavate otsuste puhul olnud arutluse all Kohtute Haldamise Nõukoja istungil.

Daniel J. Solove on välja toonud kolm põhilist lähenemisviisi, kuidas õigus võiks kaitsta inimeste privaatsust internetis. Esimene variant on võtta liberaalne hoiak ning hoida võimalikult kaugele selle valdkonna reguleerimisest. Teine võimalus on võtta autoritaarne hoiak ning püüda radikaalselt piirata isikute võimalusi levitada informatsiooni internetis. Kolmas variant on võtta omaks vahepealne lähenemine eelneva kahe äärmusliku vahel.⁴

Kuigi idee täielikult regulatsioonivabast internetikasutamisest on hääbunud, on püsima jäänud soov, et informatsioonivoog jääks vabaks.⁵ Käesolevas töös püüab autor leida võimaluse kaitsta isikute privaatsust kohtulahendite avalikes andmebaasides avaldamisel äärmuste vahepealse lähenemisega – ühest küljest tagades olulise informatsioonivoo vabalt avaldamine ning teisest küljest rakendades optimaalseid piiranguid, et kaitsta seejuures maksimaalselt isikute privaatsust. Autor võtab analüüsis arvesse erinevate kohtumenetluste erisusi.

Magistritöös püstitatakse hüpotees, et eraelu puutumatus riive kohtuotsuse terviklikul avalikustamisel ei ole proportsionaalne kohtuotsuse avalikult kuulutamise eesmärgi saavutamiseks. Selle esimeseks eelduseks on, et PS § 24 lg 4 ei ole reegel ega absoluutne põhimõte, vaid kaalumisele avatud printsiip. Samuti tuleb arvesse võtta põhjuseid, miks kohtuotsuse avalikustamine demokraatlikus ühiskonnas vajalik on. Vastuste leidmiseks analüüsitakse uurimistöös eraelu puutumatus põhiõiguse ja kohtuotsuse avalikult kuulutamise printsiibi olemust, kohtuotsuse erinevate osade funktsioone, asjassepuutuvaid norme ning kohtupraktikat.

---

⁴ D. J. Solove. The future of reputation: gossip, rumor, and privacy on the internet. New Haven and London: Yale University Press, 2007, lk 110.

⁵ Samas, lk 111.

Töö koosneb kolmest osast. Esimeses osas käsitletakse eraelu kaitset ja kohtuotsuse avalikkust puudutavaid norme ning nende põhiõiguste sisu ja ulatust. Käesoleva teema uurimisel ei saa käsitleda kohtulahendit ühtse tervikuna, vaid tuleb vaadelda lahendite erinevaid osi ning nende funktsioone. Seetõttu on teises peatükis uurimise objektiks Eesti kohtulahendite struktuur, selle elemendid ning lahendi elementide funktsioon avalikustamise aspektist. Töö kolmandas osas kaalutakse vastanduvaid õiguspõhimõtteid. Samuti hõlmab kolmas osa näiteid eraelu puutumatus riivetest Eesti kohtupraktikas, põhiseaduskonformse tõlgenduse põhiõiguste kollisiooni lahendamisel ning autori nägemuse vajalikest muudatustest.

Käesoleva magistritöö esimene ja teine osa põhineb eelkõige õigusnormide ja erialase kirjanduse teoreetilisel käsitlusel. Töö kolmanda osa moodustab analüüs, milles käsitletakse kehtiva regulatsiooni põhiseaduspärasust, selle rakendamist praktikas ning võimalikke lahendusmudeleid vastassuunaliste põhiõiguste vahel täiusliku tasakaalu leidmiseks.

Töö baseerub Eesti Vabariigi põhiseaduse, menetlusseadustike ja teiste asjasse puutuvate seaduste sätetel ning kohtulahenditel, millest nähtub kohtute tõlgendus kehtivale regulatsioonile. Eraelu puutumatus põhiõiguse ja kohtuotsuse avalikult kuulutamise printsiibi kollisiooni on Eesti kohtupraktikas seni vähe analüüsitud. Seega on kohtupraktika pinnalt toodud pigem näiteid, mil viisil hetkel isikuandmeid kaitstakse. Lisaks on allikatena kasutatud eelkõige Eesti ja välisautorite erialaseid artikleid ja monograafiaid.

1. Kohtuotsuse avalikustamisel kollideeruvad õigusväärtused

Esimeses peatükis käsitletakse kahte põhiseaduses sisalduvat väärtust, mis kollideeruvad kohtuotsuse avalikustamisel. Autor tõlgendab eraelu kaitset ja kohtuotsuse avalikult kuulutamist puudutavaid norme ning selgitab nende põhimõtete sisu ja ulatust.

1.1. Kohtuotsuse avalikult kuulutamine kui riigikorralduslik printsiip

1.1.1. Õiguslik alus

Õigusemõistmise avalikkuse printsiip on sätestatud põhiseaduse §-s 24. Õigusemõistmise avalikkus hõlmab lisaks kohtuotsuse avalikult kuulutamisele ka õigust olla oma kohtuasja arutamise juures ning kohtuistungite avalikkust.⁶ Käesoleva töö keskmeks on kohtuotsuse avalikult kuulutamise printsiibi kollisioon eraelu puutumatusena. Seega ei käsitle autor käesolevas töös teisi õigusemõistmise avalikkuse tahke.

PS § 24 lg 4 kohaselt kuulutatakse kohtuotsus avalikult, välja arvatud juhul, kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid nõuavad teisiti. Ilmselgelt on nimetatud sätte eeskujuks olnud Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti art 14 lg 1, mille kohaselt mis tahes kriminaal- või tsiviilasjas tehtud otsus peab olema avalik, välja arvatud juhul, kui alaealiste huvid nõuavad muud või kui kohtuasi puudutab abielutülisid või laste hooldamist.⁷

Euroopa Nõukogu tasandil reguleerib põhiõigusi ja teisi kõrgemat järku õigusväärtusi Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Euroopa Liidu tasandil on sama funktsioon Euroopa Liidu põhiõiguste hartal.

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 1 sätestab:

“Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid istungi võib ajakirjanikele ja üldsusele täielikult või osaliselt kinniseks kuulutada demokraatliku ühiskonna kõlbluse, avaliku korra või

---

⁶ PS (viide 1), § 24 lg-d 2-4.

⁷ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. ÜRO Peaassamblee, 16.12.1966. – RT II 1994, 10, 11.

riigi julgeoleku huvides, alaealise huvides või poolte eraelu kaitseks või kohtu määratud ulatuses erijuhtudel, kui avalikkus kahjustaks õigusemõistmist.”⁸

Seega tuleneb Euroopa inimõiguste konventsioonist, et kohtuotsus kuulutatakse avalikult. Erinevalt põhiseadusest ei ole eeltoodud Euroopa inimõiguste konventsiooni sättes kirja pandud reservatsioon, mil otsust ei peaks avalikult kuulutama.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklist 47 tuleneb õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele.⁹ Kohtuotsuse kui kohtuliku arutamise tulemi avalikustamist harta ei reguleeri.

1.1.2. Kohtuotsuse avalikult kuulutamise olemus

Põhiseaduse § 24 lg-st 4 tulenev riigikorralduslik printsiip nõuab sisuliselt kohtuotsuse avalikult kuulutamiseks vajaliku korralduse ja menetluse loomist.¹⁰ Kohtuotsuse avalikustamise printsiibist tuleneb riigile objektiivne kohustus kehtestada põhiõigustega kooskõlas olev normistik, mis määrab kindlaks, mil viisil tuleb kohtuotsused avalikult kuulutada.¹¹

Kohtuotsuste avalikult kuulutamise traditsioon on pärit kaugest ajaloost, kuid avalikustamise olemus ja viis on ajas märgatavalt muutunud. Aastasadu tagasi andsid õigusemõistjad teada otsuse, avaldamata selle põhjendusi, kuid tänapäeval on põhjenduste avalikustamisel üsna oluline, et mitte öelda kandev osa. Samuti on kaasajal märkimisväärselt avardunud võimalused kohtuotsuste avalikkusele teatavaks tegemiseks.

Kohtuotsuse kuulutamise all mõistetakse klassikalise arusaama kohaselt selle suulist ettelugemist kohtuniku poolt. Selliselt on otsuse kuulutamine reguleeritud kriminaalmenetluses – kriminaalmenetluse seadustiku § 315 sätestab, et kohtunik või

⁸ Euroopa Nõukogu Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (Euroopa inimõiguste konventsioon). 04.11.1950. – RT II 1996, 11/12, 34.

⁹ “Igaühel on õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus. Igaühel peab olema võimalus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud.” Vt EL põhiõiguste harta, art 47 lg 2. – ELT C 83/02, 30.03.2010, lk 389-403.

¹⁰ M. Ernits on märkinud, et põhiõiguse korraldusele ja menetlusele kaitseala määramisel tuleb põhiõigusnormi tõlgendades määrata kindlaks minimaalne sisu, millest allapoole seadusandja langeda ei tohi. Kuigi avalikult kuulutamist võib käsitleda ka põhiõigusena menetlusele ja korraldusele, lähtub autor käesolevas töös põhiseaduse § 24 lg-st 4 kui objektiivsest printsiibist. Vt M. Ernits. II peatükk sissejuhatus kumm 6.1.2. – E.-J. Truuväli jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj 2. vlj. Tallinn: Juura, 2008.

¹¹ Kuigi määruste puhul ei tulene põhiseadusest avalikustamise kohustust, tuleneb see teatud määruste puhul menetlusseadustikest. Vt Halduskohtumenetluse seadustik (HKMS) § 179 lg 4 ja § 265 lg 4. – RT I, 23.02.2011, 3 ... RT I, 28.12.2011, 7; Tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS) § 466 lg 4. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 28.12.2011, 44.

eesistuja kuulutab kohtuotsuse või selle resolutiivosa.¹² Tänapäeval ei kuulutatagi otsust sageli välja verbaalselt ja kui, siis on kohtuotsuse suulisel kuulutamisel peamiselt tseremoniaalne funktsioon. Kohtuotsuse kuulutamise läbipaistvus ei suurenda ega vähenda kohtuotsuse kvaliteeti, kuna kuulutatakse valmis kohtuotsus ning ei avalikkuse osavõtt kohtuotsuse kuulumisest ega ka sellise osavõtu võimalikkus ei saa enam kohtuotsust mõjustada. Seega võib kohtuotsuse kuulutamise avalikkuse sisuliselt taandada kohtuotsuse avalikkusele teatavastegemiseks ilma, et sellise tõlgendusega moonutataks PS § 24 olemust.¹³

Euroopa Inimõiguste Kohus on samuti seisukohal, et kohtuotsuse kuulutamine ei tähenda, et otsus tuleb ilmingimata suuliselt ette kanda ning kohtuotsus võib olla avalikult teatavaks tehtud ka näiteks avalikkusele ligipääsetavas andmebaasi lisamisega.¹⁴

Kohtulahendi avalikustamise printsiibi olemuse ajas muutumist kinnitab asjaolu, et klassikalise kuulutamise kõrval on seadusandja võimaldanud otsust ka muul viisil avalikkusele teatavaks teha. Nimelt tehakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 452 lg 1 kohaselt kohtuotsus avalikult teatavaks kuulumisega või kohtukantselei kaudu. Avaliku teabe seaduse § 28 lg 1 p 29 kohaselt on teabevaldaja kohustatud avalikustama jõustunud kohtulahendid seadusest tulenevate piirangutega ning § 29 lg 1 kohaselt tuleb kohtutel nimetatud teave avalikustada veebilehel.¹⁵ Seega hõlmab tänapäevane avalikult kuulutamine selle, et otsus tuleb veebilehel avalikustada, millest tulenevalt on otsused ka edaspidi igal ajahetkel huvilistele kättesaadavad. Eeltoodud põhjustel käsitletakse avalikult kuulutamist ja avalikustamist käesolevas töös sünonüümidena.

Kohtuotsuse avalikult kuulutamisel on teatud sarnasused põhiseaduse §-s 44 sätestatud informatsiooniõigusega.¹⁶ Autori hinnangul saaks kohtuotsused lugeda üldiseks kasutamiseks levitatava informatsiooni hulka kuuluvaks vaid tingimusel, et otsused on täielikult umbisikulised. See eeldaks aga igasuguste isiku-, koha- ja muude nimede ning nimetuste eemaldamist kohtuotsustest.

---

¹² Kriminaalmenetluse seadustik (KrMS). – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 29.12.2011, 20.

¹³ E. Kergandberg (viide 10). PS § 24 komm 20.

¹⁴ EIKo 08.12.1983, 7984/77, *Preto jt versus Itaalia*, p-d 25-26.

¹⁵ Avaliku teabe seadus. RT I 2000, 92, 597 ... RT I, 22.03.2011, 10.

¹⁶ PS § 44 lg 1 kohaselt on igal ajal õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Kohtuotsusele kui üldiseks kasutamiseks levitatavale informatsioonile on viidatud ka põhiseaduse ekspertiisi komisjoni aruandes. Vt Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse analüüs, Põhiseaduse 2. peatükk "Põhiõigused, vabadused ja kohustused". 01.06.1998. Arvutivõrgus kättesaadav: www.just.ee/10725 (25.04.2012).

Eeltoodust tõusetub küsimus kohtuotsuse avalikult kuulutamise funktsioonist ja sellest, milline informatsioon kohtuotsuses on see, mille pärast otsuste avalikustamine on põhiseaduslikku järku õigusväärus.

1.1.3. Kohtuotsuse avalikult kuulutamise eesmärk ja funktsioon

Kohtuotsuse avalikult kuulutamise üldine eesmärk on teha lahend avalikkusele teatavaks ja kättesaadavaks. Kohtulahendi avalikustamise põhifunktsiooniks ei ole tõenäoliselt avalikkuse uudishimu rahuldamine, kuigi tuleb möönda, et avaliku elu tegelasi puudutavate otsuste puhul võib see praktikas olla üks põhjuseid, miks inimesed kohtulahendiga tutvuda soovivad.

Käesoleva töö autori hinnangul on kohtuotsuse avalikustamise üks peamisi funktsioone resolutsiooni ja põhjenduse sidumine ning sel moel avalikkuse kontrolli võimaldamine kohtuvõimu tegevuse üle.

Inimõiguste kohus märkis asjas *Axen versus Saksamaa*, et protsessi avalikkus aitab tagada asja õiglase kohtuliku arutamise, kaitseb protsessiosalisi omavoliliste otsuste eest ja võimaldab ühiskonnal kontrollida õigusemõistmist. Samuti leiti, et koos kohtuotsuse avaliku kuulutamisega kindlustab protsessi avalikkus rahva informeerituse.¹⁷ U. Lõhmus on sellest järeldanud, et lisaks protsessiosaliste huvidele teenib kohtuistungis avalikkus ka rahva huve, aidates kindlustada inimeste usaldust õigusemõistmise vastu.¹⁸

Sarnaselt kohtuistungis avalikkusele kannab ka kohtuotsuste avalikult kuulutamine kontrolli võimaldamise ja rahva informeerimise funktsiooni, soodustades usalduse kindlustamist õigusemõistmise vastu. Veenmaks inimesi kohtumõistmise õiguspärasuses ja õigluses, on vajalik tagada õigusemõistmise läbipaistvus ja otsuse langetamise protsessi jälgitavus, sealhulgas kohtuotsuse avalikkus. Sarnaselt on Kohtute Haldamise Nõukoja istungil leitud, et kohtulahendi avalikustamise eesmärk on õigusvaidluste sisu ja kohtupraktika tutvustamine.¹⁹

---

¹⁷ EIKo 08.12.1983, 8273/78, *Axen versus Saksamaa*, p 26.

¹⁸ U. Lõhmus. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: Juridicum, 2003, lk 159.

¹⁹ Kohtute Haldamise Nõukoja 19. istungi protokoll. Tallinn, 04.03.2005. Arvutivõrgus kättesaadav: www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=38138/19.+protokoll+04.03.2005.pdf (25.04.2012); Õigusemõistmise avalikkus versus isiku õigus eraelu puutumatus. Riigikohtu pressiteade 04.03.2005 toimunud KHN-i istungi kohta. Arvutivõrgus kättesaadav: www.nc.ee/?id=329 (25.04.2012).

Kuigi õigusselguse tagamise kandev osa on selgetel ja arusaadavatel õigusnormidel, võib kohtuotsuse avalikustamist ja veebilehel kättesaadavaks tegemist lugeda õigusselguse tagamist toetavaks funktsiooniks. Riigikohus on korduvalt märkinud, et õigusselguse põhimõtte kohaselt peab isikul olema võimalik piisava selgusega ette näha, missuguse õigusliku tagajärje üks või teine tegu kaasa toob.²⁰ Kuna kohtud tõlgendavad seadust, siis peab kohtuotsusest nähtuma teo ja õigusliku tagajärje seos sedavõrd selgelt ja arusaadavalt, et isikul oleks võimalik piisava tõenäosusega ette näha, milline õiguslik tagajärg kaasneb teatud tegevuse või tegevusetusega. Seega on kohtuotsuse avalikustamise funktsiooniks ka õigusselguse kindlustamine.

A. Kangur on kohtulahendi funktsioonideks nimetanud õiguse veenvat selgitamist, vaidluste veenvat lahendamist ning edaspidise ennustatavuse suurendamist.²¹ Avalikkusele on neist funktsioonidest suunatud õiguse veenva selgitamise funktsioon ning edaspidise ennustatavuse suurendamine. Sisuliselt kattuvad need eelnevalt nimetatud informatsiooni jagamise ja õigusselguse tagamise funktsioonidega.

Kriminaalasjas süüdimõistmisel ning selle avalikustamisel märgistatakse isik kurjategijana. Kriminaalasjade otsuste avalikustamisel koos süüdimõistetu nimedega on seega lisaks eelnevale ka süüdimõistetut stigmatiseeriv²² ning teiste isikute turvatunnet tagav funktsioon. Ühest küljest on avalikkusel õigus teada kuriteos süüdimõistmisest, et tagada paremini enese turvalisust, suurendada ühiskondlikku turvalisust ning tõkestada tulevikus aset leidvaid kuritegusid.²³ Teisalt on stigmatiseerimisel mõnetine karistuslik iseloom, kuna kurjategija silt piirab isiku edaspidiseid võimalusi sotsiaalses tegevuses. Tsiviil- ja haldusajade kohtuotsustes sellised funktsioonid esmapilgul puuduvad, kuna eraisikute vahelised ning avaliku võimu vastu suunatud kohtuvaidlused ei ole ühiskondlike väärtushinnangute süsteemis harilikult sedavõrd mainet kahjustava iseloomuga. Tegelikuses võib märgistavalt ja eelarvamusi tekitavalt mõjuda ka isikuandmetega lahendi avalikustamine näiteks maksuvaidlusega seotud haldusajajas või kahju õigusvastase tekitamisega seotud tsiviilasjas. Seega saab üldistada, et avalikult kuulutamise funktsioon on muuhulgas ühiskonna

---

²⁰ RKPJKo 15.12.2005, 3-4-1-16-05, p 20; RKPJKo 31.01.2007, 3-4-1-14-06, p 23.

²¹ A. Kangur. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus, 2012, lk 87.

²² Ingl *stigmatize* – häbimärgistama.

²³ Kuritegude tõkestamine tuleb kõne alla näiteks juhtudel, kui isikult on lisakaristusena võetud õigus töötada teatud ametikohal või teatud tegutsemisalal karistusseadustiku § 49 alusel ning näiteks lasteasutusse soovib tööle asuda isik, kellel on keelatud lastega töötada või näiteks finantsjuhina soovib tööle asuda isik, kellelt on võetud õigus töötada juhtival ja materiaalsete väärtuste liikumist korraldaval ametikohal. Vt karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 04.04.2012, 3.

informeerimine õigusrikkujatest, kusjuures tegemist ei pruugi olla vaid kriminaalkorras süüdi mõistetud isikutega.

Eeltoodust tulenevalt võib kohtuotsuse avalikult kuulutamise funktsioonideks pidada õiguselguse tagamist, õigusvaidluste sisu ja kohtupraktika tutvustamist, õigusrikkujatest informeerimist ja kuritegude tõkestamist ning kohtuvõimu üle avalikkuse kontrolli võimaldamist.

1.2. Eraelu puutumatus kui põhiõigus

1.2.1. Õiguslik alus

Õigus eraelu puutumatusel tuleneb Eesti Vabariigi põhiseaduse paragrahvist 26, mis sätestab: “Igaühel on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.”

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 7 sätestab igäi õiguse austusele eraelu vastu:

“Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust.”

Sama mõttega norm sisaldub Inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni artiklis 8.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 8 lg 1 sätestab igäi õiguse tema isikuandmete kaitsele. Sama artikli lõige 2 näeb ette, et:

”[s]elliseid andmeid tuleb töödelda asjakohaselt ning kindlaksmääratud eesmärkidel ja asjaomase isiku nõusolekul või muul seaduses ettenähtud õiguslikul alusel. Igaühel on õigus tutvuda tema kohta kogutud andmetega ja õigus nõuda nende parandamist.”²⁴

Harta artikkel 8 ei vasta otseselt ühelegi Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni sättele, kuid andmekaitse kattub vähemalt osaliselt konventsiooni artiklis 8 sätestatud õigusega privaatsusele.²⁵ Tõenäoliselt ei ole Euroopa inimõiguste konventsioonis isikuandmete kaitset reguleeritud, sest 1950. aastal ei olnud teabe levitamise võimalused ja

---

²⁴ EL põhiõiguste harta (viide 9).

²⁵ Seletuskirja selgitus artikli 8 kohta. Vt Euroopa Liidu põhiõiguste harta eelnõu seletuskiri. Brüssel, 11.10.2000. Arvutivõrgus kättesaadav: www.europarl.europa.eu/charter/pdf/04473_en.pdf (25.04.2012).

kiirus niivõrd suure ulatusega, et oleks riivanud eraelu puutumatused sedavõrd intensiivselt ning vajanud eraldi regulatsiooni. Eeltoodust tulenevalt võib harta artiklis 8 sätestatud isikuandmete kaitse lugeda eraelu kaitse üheks aspektiks.

Sarnaselt hartas sätestatuga on ka Eesti siseriiklikus õiguses isikuandmete kaitse üheks osaks eraelu kaitsest. Sellist seisukohta toetab asjaolu, et isikuandmete kaitse seaduse eesmärk on kaitsta isikuandmete töötlemisel füüsilise isiku põhiõigusi ja -vabadusi, eelkõige õigust eraelu puutumatusel.²⁶

Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 8 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 7 kaitstav eraelu mõiste on laiem kui Eesti Vabariigi põhiseaduse paragrahvis 26 kaitstav eraelu. Kitsas tõlgenduses hõlmab põhiseaduses kehtestatud eraelu puutumatus kaitseala kõiki eraelu valdkondi, mis ei ole kaitstud eriõigustega.²⁷ Näiteks kaitseb põhiseadus eraldi õigust aule ja heale nimele, kodu puutumatus ja sõnumite saladust, sätestatud vastavalt paragrahvides 18, 33 ja 43, mida Euroopa Inimõiguste Kohus on lugenud eraelu sfääri kuuluvaks. Eraelu mõiste sisust lähemalt järgmises alapunktis.

1.2.2. Eraelu mõiste

Eraelu ja privaatsuse mõisted on erinevates käsitlustes kasutusel sünonüümidenä või on üks neist laiem mõiste ja hõlmab teise. Euroopa Inimõiguste Komisjoni käsitluse kohaselt hõlmab eraelu privaatsuse.²⁸ Laiemalt tõlgendatakse privaatsust kui õigust isiklikule autonoomiale ehk õigust talitada enda soovide kohaselt, teistest sõltumatult.²⁹ Kitsamas mõttes hõlmab privaatsus õiguse pääseda riigi, meedia või kolmandate osapoolte jälgimisest ning tegevuse ettekandmisest.³⁰ Autor kasutab edaspidi privaatsuse mõistet eelkõige kitsamas tähenduses ning sünonüümina eraelu ja isikliku elu mõistetele.

---

²⁶ Isikuandmete kaitse seadus, § 1 lg 1. – RT I 2007, 24, 127 ... RT I, 30.12.2010, 11.

²⁷ U. Lõhmus (viide 10). PS § 26 kamm 9.

²⁸ C. Ovey, R. C. A. White. Jacobs and White, the European Convention on Human Rights. Fourth Edition. Oxford: Oxford University Press, 2006, lk 245.

²⁹ P. Oliver. The Protection of Privacy in the Economic Sphere before the European Court of Justice. – Common Market Law Review, 2009, Vol 46, nr 5, lk 1443.

³⁰ Samas.

Kui Eesti õigusmaastikul on eraelu mõiste suhteliselt uus nähtus, siis USA-s kirjeldasid kohtunikud Brandeis ja Warren ühises artiklis eraelu kui “õigust olla omaette jäetud” juba 1890ndal aastal.³¹

Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud, et eraelu mõiste ammendava definitsiooni andmine ei ole võimalik ega ka vajalik, sest tegemist on pidevas muutumises oleva hüvega.³² Kohtupraktikat üldistades on täheldatud, et esineb teatav suundumus määratleda eraelu austamise mõiste selliselt, et see hõlmaks kõik põhilised eeltingimused enese määratud eraeluks.³³ Eraelu mõiste muutub ajas vastavalt sellele, mida ühiskond eraeluks peab. Muutuvad väärtushinnangud – muutub ka käsitus sellest, mida pidada eraelu kaitse vääriliseks. Samuti on eraelu mõiste tõlgendused erinevad olenevalt õiguskorrast, kus seda mõistet sisustatakse. Näiteks enne Eesti taasiseseisvumist 1992. aastal ei saanud rääkida riigi kohustusest mitte sekkuda isiku ellu, sest ehkki formaalselt olid isikute põhiõigused tagatud, siis tegelikkuses eraelu ei kaitstud ning riigil oli alati tugevama õigus, et tungida isiku ellu.

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee resolutsioonis nr 428 (1970) määratletakse eraelu kui õigust elada omaenda elu minimaalse sekkumisega. Assamblee leiab, et see puudutab era-, perekonna- ja kodust elu, füüsilist ja moraalselt väärikust, au ja reputatsiooni, valesse valgusesse asetamise vältimist, ebaoluliste ja piinlike faktide mitte paljastamist, isiklike fotode omavolilist avaldamist, kaitset isiklike edastatavate sõnumite kuritarvitamise eest ning kaitset konfidentsiaalselt saadud informatsiooni avalikuks tegemise eest.³⁴ Resolutsiooniga nr 1165 (1998) lisati eelnevale õigus kontrollida enda kohta käivat informatsiooni, kuna uued sidetehnoloogiad võimaldavad talletada ja kasutada isiklike andmeid.³⁵ Seega võib eraelu kirjeldada kui õigust vältida soovimatut tähelepanu ning sellega kaasnevat õigust kontrollida enese kohta käiva teabe kogumist, talletamist ning kasutamist.

Kuigi eraelu ammendav defineerimine ei ole võimalik, saab eraelu selle täpsemaks piiritlemiseks iseloomustada teatud tunnustega. Euroopa Inimõiguste Komisjon on sisustanud

---

³¹ Brandeis ja Warren tõstatasid teema, et kaitsta isiklikku elu meedia eest. Vt S. D. Warren, L. D. Brandeis. *The Right to Privacy*. – Harvard Law Review, 1980, Vol IV, nr 5.

³² EIKo 16.12.1992, 13710/88, *Niemietz versus Saksamaa*.

³³ L. Wildhaber, O. Diggelmann. Euroopa inimõiguste konventsioon ja eraelu kaitse. Uuemad arengusuunad. – *Juridica*, 2007, nr 1, lk 15.

³⁴ Declaration on mass communication media and human rights. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Resolution nr 428 (1970). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://assembly.coe.int/main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm> (25.04.2012), C p 2.

³⁵ Right to privacy. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Resolution nr 1165 (1998). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm> (25.04.2012), p 5.

õiguse eraelule õigusena privaatsusele ehk “õigusena elada – juhul, kui inimene seda soovib – kaitstuna avalikkuse eest”.³⁶ Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditele tuginedes on tehtud üldistus ning toodud välja järgmised eraelu elemendid:

- isiku füüsilise ja vaimse puutumatuse ning isiku moraalse ja intellektuaalse vabaduse kaitse;
- isiku au ja maine kaitse erinevate rünnakute vastu;
- isiku nime, identiteedi ja kujutise kaitse nende lubamatu kasutamise vastu;
- isiku kaitse jälgimise vastu;
- isiku kaitse ametisaladuse avaldamise vastu.³⁷

Ülaltoodu kinnitab, et eraelu mõiste hõlmab Euroopa õigusruumis tunduvalt rohkem valdkondi kui Eesti Vabariigi põhiseaduse § 26 kitsas tõlgenduses.³⁸ Kuna käesoleva töö eesmärk on hinnata eraelu puutumatuse riive põhiseaduspärasust kohtuotsustes isikuandmete avalikustamisel, siis võtab autor eraelu mõiste piiritlemisel arvesse Eesti Vabariigi põhiseaduses kasutatavat kitsamat arusaama eraelu mõistest.

1.2.3. Eraelu puutumatuse esemeline kaitseala

Põhiseadusega kehtestatud eraelu puutumatuse kaitseala hõlmab kõiki eraelu valdkondi, mis ei ole kaitstud eriõigustega.³⁹ Kuna eraelu puutumatuse kaitseala on üsna lai ning käesoleva töö ja kohtuotsuste avaldamise kontekstis on aktuaalne eelkõige isikuandmetega seonduv tahk eraelu puutumatusest, siis keskendub autor käesoleva töö kompaktsuse huvides vaid selle eraelu puutumatuse tahu kirjeldamisele.

Isikuandmete töötlemine, muuhulgas nende kogumine, salvestamine, säilitamine, avalikustamine ja muud isikuandmetega tehtavad toimingud ohustavad isiku põhiõigusi ning põhiseaduses toodud põhiõiguste kataloogi järgi saab toimingud isikuandmetega paigutada eraelu kaitsealasse.⁴⁰ Ka erialakirjanduses on selgelt väljendatud seisukohta, et erineval moel

---

³⁶ “[...] the right to respect for ‘private life’ is the right to privacy, the right to live as far as one wishes, protected from publicity [...] It comprises also, to certain degree, the right to establish and develop relationships with other [...]” – C. Ovey, R. C. A. White (viide 28).

³⁷ A. H. Robertson, J. G. Merrills. Human Rights in Europe. A Study of the European Convention of Human Rights. Manchester University Press, 1994, lk 128.

³⁸ Vt *supra*, käesoleva töö p 1.2.1.

³⁹ U. Lõhmus (viide 10). PS § 26 komm 9.

⁴⁰ Samas, U. Lõhmus. PS § 26 komm 9.3.

isikuandmete töötlemine võib kaasa tuua otseseid või kaudseid tagajärgi eraelu puutumatusel.⁴¹

Isikuandmete kaitse seaduses on isikuandmed defineeritud kui mis tahes andmed tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta, sõltumata sellest, millisel kujul või millises vormis need andmed on.⁴² Isikuandmete määratlemisel on direktiivi artikli 29 alusel moodustatud töögrupp jaganud isikuandmete definitsiooni neljaks elemendiks:⁴³

- igasugune teave;
- tuvastatud või tuvastatav;
- füüsiline isik;
- kohta.

“Igasugune teave” väljendab, et isikuandmeteks võivad olla mis tahes andmed. “Tuvastatud või tuvastatav” eeldab, et kirjeldatud andmetest nähtub üks või mitu isikut teistest eristavat tunnust, millest tulenevalt saab isikut talle omaste tunnuste alusel tuvastada. EL andmekaitse direktiivi 95/46/EÜ artiklis 2 a on tuvastatavuse sisu selgitatud järgnevalt – tuvastatav on isik, keda saab otseselt või kaudselt tuvastada, eelkõige isikukoodi põhjal või ühe või mitme tema füüsilisele, füsioloogilisele, vaimsele, majanduslikule, kultuurilisele või sotsiaalsele identsusele omase joone põhjal.⁴⁴ Sama direktiivi põhjendustes on märgitud, et isiku tuvastatavuse kindlakstegemisel tuleb arvesse võtta “kõiki vahendeid, mida vastutav töötleja või keegi muu võib andmesubjekti tuvastamiseks tõenäoliselt kasutada”.⁴⁵ “Kohta” viitab sellele, et andmed on otseselt isikuga seotud. Direktiivi artikli 29 alusel moodustatud töögrupp on selgitanud, et andmed käivad üksikisiku kohta, kui need viitavad tema isikule, omadustele või käitumisele või sellist teavet kasutatakse, et määrata või mõjutada seda, kuidas kõnealust isikut koheldakse või hinnatakse.⁴⁶ Lisaks mahuvad EL andmekaitse direktiivis ja isikuandmete kaitse seaduses toodud definitsiooni kohaselt isikuandmete alla vaid “füüsilise isikuga” seotud andmed.

---

⁴¹ L. Wildhaber, O. Diggelmann. Euroopa inimõiguste konventsioon ja eraelu kaitse (viide 33), lk 5.

⁴² Isikuandmete kaitse seadus (viide 26), § 4 lg 1.

⁴³ Artikli 29 alusel loodud andmekaitse töörühma 20.06.2007 vastu võetud arvamus 4/2007 isikuandmete mõiste kohta (arvamus 4/2007), lk 6. – 01248/07/ET, WP136. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_et.pdf (25.04.2012).

⁴⁴ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 24.10.1995 direktiiv 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (andmekaitse direktiiv 95/46/EÜ). – ELT L 281, 23.11.1995, lk 31.

⁴⁵ Samas, põhjendus 26.

⁴⁶ Arvamus 4/2007 (viide 43), lk 23.

EL andmekaitse direktiivi 95/46/EÜ eesmärk on *expressis verbis* füüsiliste isikute põhiõiguste ja -vabaduste kaitse, eelkõige eraelu puutumatus kaitse,⁴⁷ ning isikuandmed on defineeritud kui “igasugune teave tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku [...] kohta”.⁴⁸ Samas on isikuandmete mõiste kohta avaldanud arvamust sama direktiivi alusel loodud töörihm järgnevalt:

“Lähtuvalt käesolevas dokumendis sätestatud kriteeriumidest võib teavet juriidilise isiku kohta objektiivsetel põhjustel käsitada ka teabena füüsilise isiku “kohta”. [...] Kõikidel juhtudel, kui “sisu”, “eesmärgi” või “tulemuse” kriteerium võimaldab juriidilist isikut või ettevõtet käsitlevat teavet pidada teabeks füüsilise isiku “kohta”, tuleb seda käsitada isikuandmetena ning kohaldada andmekaitseenõudeid.”⁴⁹

Sellisest käsitlusest lähtuvalt mahuvad juriidilise isiku andmed andmekaitse ja seega ka privaatsusõiguse esemelisse kaitsealasse, kuigi juriidiline isik ei pruugi olla eraelu puutumatus isikulises kaitsealas.

Eeltoodust tulenevalt on isikuandmetena määratlemiseks vajalik nimetatud nelja eelduse olemasolu. Laskumata isikuandmete definitsiooni peenematesse nüanssidesse, hõlmab mõiste kahtlemata isiku nime seostatuna tema menetlusliku positsiooni ja kohtuotsuse sisust kooruvate detailidega isiku tegevuse kohta.⁵⁰ Isikuandmete kaitse seaduses toodud definitsioonist lähtuvalt ei oleks kohtuotsuses isiku kohta käivate andmete puhul tegemist isikuandmetega, kui isik ei oleks otsuse teksti alusel tuvastatud ega tuvastatav.

Eraelu puutumatus kaitseala hõlmab õiguse isikuandmete kaitsele, kui isiku privaatsus on ohus, ning kohased kaitsevahendid eraelu kaitseks peavad tagama, et õiguskaitse- ja kohtuasutused hoiaksid saladuses isiku perekonna- ja eraelu üksikasju.⁵¹

Kohtuotsustes menetlusosaliste ja teiste isikute nimede avalikustamine võib riivata lisaks PS §-s 26 sätestatud eraelu puutumatusle ka PS §-st 19 tulenevat õigust informatsioonilisele

---

⁴⁷ Direktiivi eesmärk on sätestatud artikli 1 lõikes 1: Vastavalt käesolevale direktiivile kaitsevad liikmesriigid isikuandmete töötlemisel füüsiliste isikute põhiõigusi ja -vabadusi ning eelkõige nende õigust eraelu puutumatusle. Vt Andmekaitse direktiiv 95/46/EÜ (viide 44).

⁴⁸ Samas, artikkel 2, punkt a) esimene lause.

⁴⁹ Arvamus 4/2007 (viide 43), lk 23.

⁵⁰ Analoogselt on Euroopa Kohus leidnud, et isikuandmete mõiste hõlmab kahtlemata isiku nime seostatuna tema telefoninumbriga või teabega tema töötingimuste või hobide kohta. Vt EKo 06.11.2003, C-101/01, *Bodil Lindqvist*.

⁵¹ U. Lõhmus (viide 10). PS § 26 komm 21.7.

enesemääramisele, mis hõlmab iga isiku õigust ise otsustada, kas ja millises ulatuses tema enda kohta käivaid andmeid kogutakse ja salvestatakse.⁵²

Kuna eeltoodust nähtuvalt mahub isikuandmete kaitse üldjuhul põhiseaduse §-s 26 sätestatud eraelu puutumatus kaitsealasse, siis puudub vajadus analüüsida eraldi kooskõla informatsioonilise enesemääramisõigusega⁵³ ning autor lähtub riive põhiseaduspärasuse hindamisel just põhiõigusest eraelu puutumatussele.

1.2.4. Eraelu puutumatus isikuline kaitseala

Põhiseaduse § 26 sõnastusest – “igäihel on õigus” – tuleneb üheselt, et eraelu puutumatus puhul on tegemist kõigi ja igäihe õigusega põhiseaduse § 9 lg 1 mõistes. Seega ei ole eraelu puutumatus põhiõiguse õigustatud subjektide arvu piiratud ning nimetatud põhiõiguse kandjateks on kõik füüsilised isikud.⁵⁴

Kohtuotsuse avalikustamise kontekstis tõusetub küsimus, milliste füüsiliste isikute märkimisel otsusesse on tegemist nende privaatsusõigusesse sekkumisega. Menetlejad ja kohtuvaidluse poolte esindajad on lahenditesse märgitud seoses oma erialase tööga ning tegemist ei ole nende eraelusse puutuvate andmetega. Kuigi Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika on toetanud arusaama, et eraelu kaitsealast ei saa välja jätta füüsiliste ja juriidiliste isikute ameti- või ärialast tegevust,⁵⁵ ei saa käesoleval juhul ametialases tegevuses osalemisel isikute nimede märkimine kohtuotsustes kuidagi rikkuda menetlejate ja poolte esindajate õigust eraelu puutumatussele. Lisaks on kõnealused isikud oma erialavalikut ja tööd valides arvestanud, et neid võidakse seostada kohtupidamisega. Seetõttu ei käsitle autor käesolevas töös eraelu puutumatus õigustatud subjektina menetlejaid ja poolte esindajaid. Eraelu puutumatus isikulise kaitseala käesoleva töö kontekstis hõlmab seega menetlusosalisi ning füüsilisest isikust menetlusväliseid andmesubjekte.

---

⁵² Samas, M. Ernits. PS § 19 komm 3.1.2.1.

⁵³ Põhiseaduse § 19 lg-st 1 tulenev isikuspõhiõigus on *lex generalis* võrreldes § 26 esimeses lauses sätestatud õigusega eraelu puutumatussele. Seega, kui mõni eraeluga seotud valdkond ei ole kaetud põhiseaduse § 26 kaitsealaga, siis kuulub see § 19 lg 1 kaitsealasse. Vt samas, M. Ernits. PS § 19 komm 3.1.2. ja U. Lõhmus. PS § 26 komm 9.

⁵⁴ M. Ernits. Holders and Addressees of Basic Rights in the Constitution of the Republic of Estonia. – *Juridica International*. 1999, nr 4, lk 12.

⁵⁵ *Niemietz versus Saksamaa* (viide 32), p 29.

Põhiõiguste kandjaks saavad põhiseaduse § 9 lõike 2 järgi olla juriidilised isikud niivõrd, kui see on “koosõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega”. Seega jätab põhiseadus kohtute lahendada küsimuse, millised õigused on oma olemuselt laiendatavad juriidilistele isikutele.

Tulenevalt PS § 9 lg 2 sõnastusest võib juriidiline isik olla põhiõiguste kandjaks, kui on täidetud kolm tingimust: esiteks peab tegemist olema juriidilise isikuga põhiseaduse mõttes, teiseks peab põhiõiguste laiendamine olema koosõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkidega ning kolmandaks peab laiendamine olema koosõlas põhiõiguste olemusega.

Juriidiline isik põhiseaduse mõttes on eraõiguslik⁵⁶ või avalik-õiguslik⁵⁷ juriidiline isik. Juriidiliste isikute eesmärk üldiselt on lihtsustada inimestevahelisi toiminguid ja tegemisi. Seega sõltub põhiõiguste kohaldatavus juriidilistele isikutele sellest, kas õigusliku kehandi taga on iniviidid ja kuivõrd juriidilise isiku kaitsmine kaitseb füüsilise isiku vabadusi.⁵⁸ Põhiõiguste kandjaks ei saa olla avalik-õiguslikud juriidilised isikud ega eraõiguslikud juriidilised isikud, kes teostavad avalikku võimu, sest nad ei taga üksikisiku vabadusi ning seetõttu ei ole põhiõiguste laiendamine koosõlas nende juriidiliste isikute üldiste eesmärkidega.⁵⁹ Seetõttu ei saa põhiõiguste õigustatud subjektideks lugeda riiki ja kohaliku omavalitsuse üksusi⁶⁰ ega haldusorganeid⁶¹, kuna nad teostavad avalikku võimu ja avaliku halduse ülesandeid.

Põhiõiguste laiendamine saab olla koosõlas vaid eraõigusliku juriidilise isikute üldiste eesmärkidega ja ulatuses, milles ei ole tegemist avaliku võimu teostamisega.⁶² Otsustav küsimus on, kas põhiõiguste laiendamine on koosõlas põhiõiguste olemusega. Avar tõlgendamine on vastavuses põhiõiguste olemusega, kui põhiõigust saab juriidilisele isikule kohaldada.

---

⁵⁶ Tsiviilseadustiku üldosa seadus, § 25 lg 1: Eraõiguslik juriidiline isik on erahuvides ja selle juriidilise isiku liigi kohta käiva seaduse alusel loodud juriidiline isik. Eraõiguslik juriidiline isik on täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts, tulundusühistu, sihtasutus ja mittetulundusühing. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2010, 12.

⁵⁷ Samas, § 25 lg 2: Avalik-õiguslik juriidiline isik on riik, kohaliku omavalitsuse üksus ja muu juriidiline isik, mis on loodud avalikes huvides ja selle juriidilise isiku kohta käiva seaduse alusel.

⁵⁸ M. Ernits. Holders and Addressees (viide 54), lk 21.

⁵⁹ Samas, lk 23.

⁶⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus (viide 56), § 25 lg 3: Riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuse suhtes kohaldatakse juriidilise isiku kohta sätestatud niivõrd, kuivõrd seadusest ei tulene teisiti.

⁶¹ Haldusmenetluse seadus, § 8 lg 1: Haldusorgan on seadusega, selle alusel antud määrusega või halduslepinguga avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik. – RT I 2001, 58, 354 ... RT I, 23.02.2011, 8.

⁶² M. Ernits. Holders and Addressees (viide 54), lk 24.

Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes leitakse, et paragrahvis 26 kirjeldatud õiguse kaitseala ei laiene juriidilistele isikutele, sest perekonna- ja erasfäär iseloomustab vaid füüsilisi isikuid.⁶³ Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Kohtu praktikas on eraelu mõistet tõlgendatud sedavõrd laialt, et mõningaid aspekte eraelu puutumatuses on kohaldatud ka füüsiliste ja juriidiliste isikute ameti- või ärialase tegevuse kaitseks.⁶⁴ Siiski ei saa Euroopa kohtute praktikat üle kanda põhiseaduses sätestatud eraelu puutumatus kaitsealale, kuna kohtute poolt viidatud kaitset väärivad õigused kuuluvad Eesti põhiseaduses teiste sätete kaitsealasse.⁶⁵ Äriregistri teabesüsteemi e-versioonist on võimalik nime järgi saada teavet juriidilise isiku andmete kohta, kättesaadav on ka registrikood ja aadress.⁶⁶ Nimetatud andmete avaldamisega ei ole sekkunud ühegi õigussubjekti erasfääri. Juriidilise isiku ärisaladust kaitsevad ettevõtlusvabadus ja omandipõhiõigus, tema äriruumide puutumatus PS § 33 ja sõnumisaladust PS § 43 ning muus osas on tegemist avalike isikutega.⁶⁷

Seega nõustub autor põhiseaduse kommenteeritud väljaandes toodud seisukohaga, et põhiseaduses sätestatud eraelu puutumatus kaitseala ei laiene juriidilisele isikule ning juriidilise isiku andmete avaldamisel ei ole tegemist juriidilise isiku eraellu sekkumisega.

Küsitav on, kas füüsilisest isikust ettevõtja (FIE) mahub eraelu puutumatus õigustatud subjektide hulka. Äriseadustik § 1 defineerib ettevõtja kui füüsilise isiku, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kaupade müük või teenuste osutamine on talle püsivaks tegevuseks.⁶⁸ Füüsilisest isikust ettevõtja ärinimi peab üldjuhul sisaldama ettevõtja ees- ja perekonnanime⁶⁹ ning füüsilisest isikust ettevõtja andmed, sh ettevõtja nimi ja isikukood, on kantud äriregistrisse.⁷⁰ Siiski ei ole tegemist juriidilise isikuga, vaid majandus- ja kutsetegevuses osaleva ettevõtjaga. Tõenäoliselt puudub vajadus füüsilisest isikust

---

⁶³ U. Lõhmus (viide 10). PS § 26 komm 2.

⁶⁴ *Niemietz versus Saksamaa* (viide 32), p 29. Euroopa Inimõiguste Kohus leidis, et ei saa jõuda järeldusele, et mõistet eraelu tuleks tõlgendada nii, nagu see ei hõlmaks füüsiliste ja juriidiliste isikute ameti- või ärialast tegevust.

EIKo 16.02.2000, 27798/95, *Amann versus Šveits*, p-d 10, 65. Euroopa Inimõiguste Kohus käsitles juriidilise isiku andmekaitsealaseid õigusi kui eraelu puutumatus kaitsealasse kuuluvaid õigusi kaudselt kaitse vääriliseks. Kohus leidis, et Šveits rikkus Amanni ja tema ettevõtte kohta salajast toimikut koostades konventsiooni artiklit 8, kuigi toimikus sisalduvat teavet ei avalikustatud ega levitatud kunagi. Kuigi hagejaks oli Amann kui füüsiline isik, tõi Euroopa Inimõiguste Kohus eraldi välja, et mõistet eraelu ei tohiks tõlgendada kitsendavalt.

EKo 22.10.2002, C-94/00, *Roquette Frères SA versus Euroopa Ühenduste Komisjon*. Euroopa Kohus märkis, et Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 8 võib teatud juhtudel laieneda juriidilistele isikutele.

⁶⁵ Näiteks kohtupraktikas mainitud juriidilise isiku "kodu" puutumatus on hõlmatud põhiseaduse §-s 33 sätestatud kodu ja tööruumide puutumatusesega.

⁶⁶ Äriregistri teabesüsteemi e-versioon. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ariregister.rik.ee/> (25.04.2012).

⁶⁷ M. Ernits (viide 10). PS § 9 komm 5.3.

⁶⁸ Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 28.12.2011, 50.

⁶⁹ Samas, § 8.

⁷⁰ Samas, § 75.

ettevõtjale põhiõigusi laiendada, kuivõrd isik, kes on füüsilisest isikust ettevõtja taga, saab oma eraelu kaitsta ka füüsilise isikuna.

Kokkuvõttes hõlmab privaatsusõiguse isikuline kaitseala üldiselt füüsilisi isikuid ning käesoleva töö kontekstis mahuvad eraelu puutumatus kaitsealasse eelkõige füüsilisest isikust menetlusosalised ning füüsilisest isikust menetlusvälised andmesubjektid.

1.3. Kohtuotsuse avalikkuse ja eraelu puutumatus kollisioon, lubatavad piirangud ning suhestumine kehtivas õiguses

Põhiseaduses sisalduvad väärtused ei ole absoluutsed ning õigusi ja vabadusi tohib PS § 11 kohaselt piirata kooskõlas põhiseadusega juhul, kui need piirangud on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega moonuta piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

Põhiõiguste kataloogis esineb põhiõiguste vahel sageli kollisioone, kuna vastassuunaliste õiguste puhul ei saa mõlemat õigust täielikult teostada. Seetõttu riivatakse ühe põhiõiguse kandja põhiõigust teise põhiõiguse kandja põhiõiguse realiseerimise tõttu. Riigikohus on juba 15 aastat tagasi nentunud:

“Mistahes põhiõiguse realiseerimisvõimalused saavad piiramatult kesta vaid seni, kuni seejuures ei takistata mingi teise põhiõiguse realiseerimist. Sellises põhiõiguste konkurentsi olukorras tekib paratamatult põhiõiguste piiramise vajadus.”⁷¹

Eraelu puutumatus ja kohtuotsuse avalikult kuulutamise puhul on aktuaalne privaatsuse ja läbipaistvuse printsiipide omavaheline konkureerimine. Kuna nimetatud põhiseaduslikku järku õigusväärtused on sisuliselt vastassuunalised, siis on tegemist kollisiooniga ning mõlemat väärtust ei ole võimalik samaaegselt ja täielikult tagada. See tähendab, et ühte neist tuleb piirata.

Kehtiva õiguse kohaselt tuleb kohtuotsustesse kirjutada muuhulgas menetlusosaliste andmed⁷² ning jõustunud kohtuotsused avalikustada selleks ettenähtud veebilehel, arvestades seadusest tulenevaid piiranguid.⁷³

⁷¹ RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97.

⁷² Vt *infra*, käesoleva töö p 2.2.1.

⁷³ Avaliku teabe seaduse § 28 lg 1; KrMS § 408¹ lg 1; TsMS § 462 lg 1; HKMS § 175 lg 1.

Põhiseaduses §-st 26 tulenevalt on piirangud eraelu puutumatuses lubatud vaid “seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks”. Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 8 lõige 2 nimetab piirangut lubavate alustena lisaks riigi julgeolekut ja riigi majanduslikku heaolu.

Esmapilgul tundub, et põhiseaduses sätestatud eraelu piiramise alused on kitsamad kui Euroopa inimõiguste konventsioonis. Riigikohtu praktikast nähtub siiski, et legitiimseid eesmärke võib tõlgendada avaralt.⁷⁴ Seega võib üldistada, et eraellu on lubatud tungida juhul, kui seda õigustavad põhiseaduslikku järku väärtused, sh teiste isikute õigused. Loomulikult peab piirang seejuures olema nii formaalselt kui materiaalselt põhiseaduspärane.

Põhiseaduse § 24 lg-st 4 tuleneb, et kohtuotsuse avalikult kuulutamist on piiratud juhul “kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid (seda) nõuavad”.⁷⁵ Kuigi nimetatud isikute huvi kohtuotsuse avalikult kuulutamata jätmiseks ei ole täpsustatud, saab selle üldistatult taandada nende privaatsusõiguse kaitsmisele.

Põhiseaduses toodud piiranguid on täpsustatud menetlusseadustikes ning põhjusel, et haldus- ja tsiviilkohtumenetluses kehtiv regulatsioon erineb kriminaalmenetluses kehtestatud regulatsioonist, on asjassepuutuvaid õigusnorme järgnevalt käsitletud eraldi.

1.4.1. Seadusest tulenevad piirangud kohtulahendite avalikustamisel haldus- ja tsiviilkohtumenetluses

HKMS § 175 lg 3 esimese lause kohaselt asendatakse andmesubjekti taotlusel või kohtu algatusel avaldatavas kohtuotsuses andmesubjekti nimi initsiaalide või tähemärgiga ning ei avaldata tema isikukoodi, sünniaega, registrikoodi, aadressi ega muid andmeid, mis võimaldavad teda üheselt identifitseerida. TsMS § 462 lg 2 esimeses lauses on kirja pandud sama regulatsioon, kuid erisusena on võimalikud avalikustamata jäetavad andmed toodud ammendava loeteluna. Nii HKMS kui ka TsMS kohaselt ei varjata kohtulahendis riigi- või

---

⁷⁴ Näiteks leidis Riigikohus, et põhiseaduse § 26 riivet õigustav eesmärk saab olla eesti rahvuse ja kultuuri säilitamine ja selle kaudu teiste inimeste õigus rahvuslikule identiteedile. Vt RKPJKo 03.05.2001, 3-4-1-6-01.

⁷⁵ PS (viide 1), § 24 lg 4.

kohaliku omavalitsuse asutuse, avalik-õigusliku juriidilise isiku või muu avaliku võimu kandja andmeid.⁷⁶

HKMS § 175 lg 4 kohaselt, kui otsus sisaldab delikaatseid isikuandmeid või muid andmeid, mille avaldamine võib oluliselt kahjustada isiku eraelu puutumatust, ning eraelu puutumatuse kahjustamist ei ole võimalik vältida ka käesoleva paragrahvi lõikes 3 sätestatud järgides, avaldab kohus andmesubjekti taotlusel või omal algatusel otsuse ilma eraelu puutumatust kahjustavate andmeteta, avaldab üksnes otsuse resolutsiooni või ei avalda otsust. TsMS § 462 lg 3 sisaldab sarnast regulatsiooni, kuid erisusena ei ole erandit tehtud muid isiku eraelu puutumatust oluliselt kahjustavate andmete avaldamise osas, vaid ainult delikaatsete isikuandmete osas ning lisaks ei ole kohtule ette nähtud võimalust avaldada otsust ilma eraelu puutumatust kahjustavate andmeteta. Sarnane on regulatsioon, kui otsus sisaldab teavet, millele on seadusega ette nähtud muu juurdepääsupiirang – TsMS § 462 lg 5 võimaldab kohtul omaalgatuslikult või huvitatud isiku taotlusel avalikustada ainult jõustunud otsuse resolutsiooni, kuid HKMS § 175 lg 5 annab lisaks võimaluse avaldada otsus ilma andmeteta, mille kohta kehtib juurdepääsupiirang või jätta otsus üldsegi avaldamata.

Eelnevast tuleneb, et haldus- ja tsiviilkohtumenetluses on kohtuotsuses menetlusosaliste eraeluliste andmete avaldamine jäetud suures osas kohtu kaalutusotsuseks. Nii huvitatud isiku vastavasisulise taotluse lahendamisel kui ka omaalgatuse rakendamisel tuleb kohtul otsustada, kas otsuses esinevad isikuandmed väärivad kaitset avalikustamise eest või on avalikkusel kaalukam huvi kõikide kohtuotsuses sisalduvate detailide teada saamiseks. Kusjuures vaikivalt, ilma menetlusosalise ehk huvitatud isiku enda initsiatiivita ning kohtu omaalgatuseta, on käsitletavate õiguste kollisioonis enam kaitstud kohtuotsuse avalikult kuulutamist, kuna üldregulatsiooni kohaselt tuleb avalikustada kohtuotsused terviklikult ning seega on intensiivselt piiratud isiku õigust eraelu puutumatusele.

1.4.2. Seadusest tulenevad piirangud kohtulahendite avalikustamisel kriminaalmenetluses

Kriminaalmenetluses, erinevalt teistest kohtumenetlustest, on kohtuotsustes isikuandmete avalikustamiseks kehtestatud erinevad regulatsioonid sõltuvalt menetlusosalise menetluslikust positsioonist.

---

⁷⁶ HKMS § 175 lg 3 ls 2 ja TsMS § 462 lg 2 ls 2.

KrMS § 408¹ lg 2 sätestab:

Avaldatud kohtulahendis avalikustatakse süüdistatava nimi ja isikukood, isikukoodi puudumisel sünniaeg. Alaealise süüdistatava nimi ja isikukood või sünniaeg asendatakse initsiaalide või tähemärgiga, välja arvatud juhul, kui avaldatav jõustunud kohtulahend on vähemalt kolmas, milles alaealine on kuriteos süüdi tunnistatud. Teiste isikute nimed ja muud isikuandmed asendab kohus initsiaalide või tähemärgiga. Kohtulahendis ei avalikustata isiku elukohta.

Seega koheldakse põhimõtteliselt erinevalt süüdistatavaid, alaealisi süüdistatavaid ja ülejäänud otsuses märgitud isikuid. Lisaks ei anna eeltoodud säte kohtule diskretsiooniõigust andmete avalikustamise või mitteavalikustamise otsustamiseks, kuna selgelt on välja toodud, missuguseid andmeid on lubatud ja missuguseid ei ole lubatud avalikustada. Diskretsioon tuleneb kohtule teistsuguste andmete osas järgnevatest KrMS § 408¹ lõigetest.

Seejuures väärib märkimist, et KrMS §-s 408¹ sätestatud kohtulahendi avalikustamise piirangud ei kattu täpselt põhiseaduse § 24 lg-s 4 sisalduvate kohtuotsuse kuulutamise avalikkuse piirangutega.⁷⁷ Kõnealuse regulatsiooni kooskõla põhiseadusega analüüsitakse täpsemalt töö kolmandas osas.⁷⁸

Järgnevalt on välja toodud kehtivas regulatsioonis sätestatud erisused kriminaalmenetluses osalevate isikute andmete avalikustamisel kohtulahendites.

1.4.2.1. Täisealine süüdistatav

Eeltoodud KrMS § 408¹ lg-st 2 nähtuvalt tuleb süüdistatava puhul kohtuotsuses avalikustada tema nimi ja isikukood või selle puudumisel sünniaeg. Sellise regulatsiooni eesmärgiks on ühest küljest häbimärgistamine ning teisest küljest avalikkuse teavitamine ja hoiatamine kurjategijate eest.⁷⁹ Seejuures on oluline, et karistusregistri seaduse § 28 kohaselt asendatakse avalikustatud kohtulahendites või muudes registrisse kandmise aluseks olnud ametnike avalikustatud otsustes isiku nimi initsiaalide või tähemärgiga pärast isiku karistusandmete kustutamist registrist ning isiku nime ei asendata vaid juhul, kui isik on süüdi mõistetud

---

⁷⁷ E. Kergandberg (viide 10). PS § 24 komm 23.

⁷⁸ Vt *infra*, käesoleva töö p 3.4.

⁷⁹ Vt *supra*, käesoleva töö p 1.1.4.

nimetatud sättes ammendavalt loetletud karistusseadustiku normides sätestatud süüteo toimepanemise eest.⁸⁰

Automaatselt toimub nime asendamine initsiaalide või tähemärgiga nn karistuse kustumisel alates 2012. a algusest, mil jõustus vastav muudatus karistusregistri seaduses.⁸¹ Varem oli isikul võimalik pärast karistusandmete kustutamist registrist esitada taotlus oma nime asendamiseks initsiaalide või tähemärgiga.⁸² Esialgse regulatsiooni kehtestamisel märgiti kõnealuse sätte kohta seletuskirjas järgmist:

“Karistatuse kehtivusajal on isiku süütegu ühiskondlikult hukkamõistetav ja tema õigusi võib karistatusest tingituna põhjendatud juhtudel seadusega mõnevõrra ulatuslikumalt piirata. Pärast karistatuse kustumist seda aga üldjuhul teha ei või. Süüdimõistetud õigusi piiraks enamikul juhtudel ebaproportsionaalselt olukord, kus teda süüdimõistev kohtulahend jääb ka pärast karistatuse kustumist avalikuks teda identifitseerivas vormis. Seetõttu tuleb ette näha, et isikul on pärast tema karistusandmete kustutamist karistusregistrist õigus nõuda avalikustatud kohtulahendites või muudes karistusregistrisse kandmise aluseks olnud avalikustatud otsustes (nt on avalikud Vabariigi Presidendi otsused armuandmispalvete kohta) oma nime asendamist initsiaalide või tähemärgiga.”⁸³

Seega asendatakse kehtiva regulatsiooni kohaselt üldjuhul isiku nimi automaatselt initsiaalide või tähemärgiga teatud aja möödumisel tema karistuse täitmisest või ärakandmisest. Täpsemalt on registrisse kantud karistusandmete kustutamine reguleeritud karistusregistri seaduse 4. peatükis. Erandina ei kustutata isiku nime avaldatud kohtulahenditest ammendavalt loetletud raskete kuritegude puhul, mil avalikkuse huvi ja turvalisus kaalub üle kuriteo toimepanemises süüdi mõistetud isiku õiguse eraelu puutumatusel.

Kohtuotsuses märgitavatest kohustuslikest andmetest ei ole KrMS § 311 p-s 4 märgitud süüdistatava töökoha või õppeasutuse osas täpsustatud, kas need tuleb avalikustada või mitte. Kuna avalikustamise kohta piirangut ette nähtud ei ole, siis tundub, et seadusandja ei ole

---

⁸⁰ Karistusregistri seadus. – RT I, 21.03.2011, 3 ... RT I, 29.12.2011, 226.

⁸¹ Automaatse nime asendamise ettepaneku tegi õiguskantsler karistusregistri seaduse muutmisel. Vt karistusregistri seaduse eelnõu nr 762 SE II seletuskiri. 16.02.2011. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=1033432 (25.04.2012). Selline otsus on tõenäoliselt tingitud asjaolust, et alates 2012. aastast on karistusregister suuremas osas avalik, välja arvatud andmed alaealiste, väiksemate väärtegade ning arhiivimaterjalide kohta. Vt karistusregistri seaduse §-d 15 lg 3, 18 lg 3, 19 ja 20.

⁸² Karistusregistri seadus (enne 2012. a kehtinud redaktsioon). – RT I 1997, 87, 1467 ... RT I, 23.02.2011, 23.

⁸³ Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu nr 1026 SE I seletuskiri. 08.11.2006. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee/?op=emsplain&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=063130007 (25.04.2012).

pidanud vajalikuks piirata informatsiooni avaldamist süüdistatava töökoha ja õppeasutuse kohta. Samas võib seda tõlgendada ka kohtule kaalutlusruumi andmisena, kuna seadusest ei tulene kohustust süüdistatava töökoha või õppeasutuse avalikustamiseks.

Kriminaalmenetlus on ainus, mille puhul on kohtuotsuses kohustuslik märkida ühe menetlusosalise, s.o süüdistatava elu- või asukoht ja aadress.⁸⁴ Siiski nähtub KrMS § 408¹ lg-st 2, et elukoha informatsioon ei kuulu kohtulahendis avalikustamisele.

1.4.2.2. Alaealine süüdistatav ja teised isikud

01.09.2011 jõustus erinorm alaealise süüdistatava kaitseks. Nimelt asendatakse KrMS § 408¹ lg 2 teise lause alusel alaealise süüdistatava nimi ja isikukood või sünniaeg initsiaalide või tähemärgiga, välja arvatud juhul, kui avaldatav jõustunud kohtulahend on vähemalt kolmas, milles alaealine on kuriteos süüdi tunnistanud.

Nimetatud regulatsiooni kehtestamisel viidati põhiseaduse § 24 lg-s 4 rõhutatud alaealise huvidele ning §-s 26 sätestatud perekonna- ja eraelu puutumatuse kaitse vajadusele. Vastavas seletuskirjas märgiti, et alaealise süüdistatava nime ja isikukoodi/sünniaja avalikustamine on tema suhtes ebaproportsionaalne ning ülemäära märgistav, mis võib oluliselt ahendada alaealise eneseteostuse võimalusi ning seetõttu eelistati absoluutset piirangut kohtu diskretsioonile.⁸⁵

Absoluutne piirang alaealise nime ja isikukoodi või sünniaja avalikustamisel kehtib siiski vaid seni kuni jõustub kolmas süüdimõistev kohtuotsus. Seega ei või avalikustada alaealise süüdistatava isikuandmeid õigeksmõistmisel ja esimesel kahel korral süüdimõistmisel. Eeltoodust tuleneb, et seadusandja on pidanud rohkem kui kaks korda süüdi mõistetud alaealise puhul avalikustamist olulisemaks väärtuseks kui alaealise süüdistatava eraelu puutumatust.

---

⁸⁴ KrMS § 311 p 4. HKMS-ist ei tulene üldse aadressi märkimise vajadust ning TsMS § 442 lg 2 p 7 kohaselt tuleb märkida menetlusosaliste aadressid, kui see on ilmselt vajalik otsuse täitmiseks või tunnustamiseks.

⁸⁵ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu nr 599 SE III seletuskiri (KrMS muutmise eelnõu nr 599 SE III seletuskiri), 19.10.2009, lk 45-46. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=793874 (25.04.2012).

KrMS § 408¹ lg 2 kolmanda lause kohaselt tuleb avaldatud kohtulahendis teiste isikute nimed ja muud isikuandmed asendada initsiaalide või tähemärgiga.⁸⁶ “Teisi isikuid” ei ole täpsemalt piiritletud. Tõenäoliselt tuleb teisi isikuid tõlgendada kui muid otsuses mainitud isikuid, kelle andmete avaldamise kohta ei ole kehtestatud eriregulatsioone nagu süüdistatava ja alaealise süüdistatava puhul. Kindlasti mahuvad selle regulatsiooni alla ülejäänud menetlusosalised, eelkõige kannatanu, aga samuti tsiviilkostja ja kolmas isik. Tõenäoliselt saab teiste isikutena käsitleda ka menetlusväliseid isikuid,⁸⁷ sh tunnistajaid, eksperte ja asjatundjaid. Tunnistajate andmete varjamine tundub loogiline, kuna see aitab kaitsta tunnistajate turvalisust. Küsitav on, kas ülejäänud otsusesse märgitud menetlusvälised isikud, näiteks menetluse vältel ekspertarvamuse andnud isikud⁸⁸ või muul viisil oma erialase tööga seoses menetlusega kaudselt seotud isikud on samuti teised isikud KrMS § 408¹ lg 2 kolmanda lause mõistes. Kuivõrd KrMS § 408¹ lg 2 kolmandast lausest tuleneb absoluutne keeld teiste isikute andmete avalikustamiseks, siis tuleks “teisi isikuid” tõlgendada võimalikult laialt ning asendada kõikide otsuse tekstis märgitud isikute, v.a süüdistatava andmed initsiaalide või tähemärgiga.

Samuti on küsitav, kas teiste isikute alla mahuvad ka KrMS § 311 p-s 3 nimetatud kohtukoosseis, prokurör, kaitsja, tõlk ning kohtuistungi sekretär, kelle nimede märkimine otsuse sissejuhatuses on kohustuslik. Käesoleva töö autori hinnangul märgitakse viimatinimetatud isikud kohtuotsusesse seoses erialase tööga ning tegemist ei ole nende eraelusse puutuvate andmetega,⁸⁹ mistõttu ei ole vajalik lugeda neid teisteks isikuteks KrMS § 408¹ lg 2 mõistes ning nende nimesid ei peaks avaldatavas kohtuotsuses reeglina varjama.

Viimati nimetatud juhtudel – alaealisel süüdistataval esimesel kahel korral ning nn teistel isikutel kriminaalmenetluses – on kohtul kohustus asendada avaldatavas kohtulahendis nimi ja muud isikuandmed initsiaalide või tähemärgiga. Need on ainsad regulatsioonid Eesti seadustes, mil kohtul puudub kaalutusõigus ning kohus ei tohi avaldatavas otsuses avalikustada nimetatud isikuandmeid.

---

⁸⁶ Selline regulatsioon hakkas kehtima seoses avaliku teabe seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse jõustumisega 25.02.2007. a.

⁸⁷ Menetlusvälistele isikutele on viidatud KrMS §-des 174 ja 175.

⁸⁸ Sealhulgas arstid jm valdkondade eksperdid ja asjatundjad. Kusjuures nemad ei pruugi oma erialast töösuhet luues olnud arvestanud asjaoluga, et nende nimed avalikustatakse kohtuotsustes ning nad ei pruugi oma andmete avalikustamisega nõus olla.

⁸⁹ Seetõttu ei laiene neile ametiga seotud andmete otsusesse märkimisel eraelu puutumatus kaitseala. Vt *supra*, käesoleva töö p 1.2.4.

1.4.2.3. Juurdepääsupiiranguga andmed

KrMS § 408¹ lg-d 3 ja 4 annavad kohtule kaalutusõiguse omal algatusel või andmesubjekti või huvitatud isiku taotlusel avalikustada ainult kohtulahendi sissejuhatuse ja resolutiiv- või lõpposa juhtumitel, mil kohtulahendi põhiosa või põhjendav osa sisaldab delikaatseid isikuandmeid või isikuandmeid/teavet, mille suhtes kehtib seadusega ettenähtud muu juurdepääsupiirang.

Nimetatud delikaatsete või muu juurdepääsupiiranguga isikuandmete puhul on kaalutusõiguse teostamise eelduseks ka see, et kohtulahend võimaldab isiku tuvastamist vaatamata sellele, et nimed ja muud isikuandmed on asendatud initsiaalide või tähemärgiga. Järelikult peaks kohus isikuandmete kaitsmisel esmalt kontrollima, kas isikuandmete asendamisega initsiaalide või tähemärgiga on võimalik isiku tuvastamist vältida. Alles siis, kui sellest ei piisa isiku tuvastamise vältimiseks ning samas vajavad isiku delikaatsed või muu juurdepääsupiiranguga hõlmatud isikuandmed kaitset avalikustamise eest, saab kohus otsustada ainult kohtulahendi sissejuhatuse ja resolutiiv- või lõpposa avaldamise kasuks.

Huvitav on, et KrMS § 408¹ lg-s 4 toodud juurdepääsupiiranguga teabe osas, mis ei mahu sama sätte lg 3 alla, s.t ei sisalda delikaatseid või juurdepääsupiiranguga isikuandmeid, ei ole seadus ette näinud võimalust vaid selle juurdepääsupiiranguga teabe varjamiseks, nt võib mõnikord olla piisavaks otsuse teatud punktide eemaldamine.

Kokkuvõtteks on kehtivas regulatsioonis mitmeid küsitavusi, mida täpsemalt analüüsitakse töö kolmandas osas. Enne seda aga tuleb selgusele jõuda, mis on kohtuotsuse erinevate osade funktsioon ning mis osas see funktsioon kattub avalikult kuulutamise otstarbega.

2. Kohtulahendi liigid, elemendid ja nende funktsioon

Alljärgnevas on uurimise objektiks kohtulahendi liigid, lahendi struktuur, selle elemendid ning elementide funktsioon Eesti kohtuotsuste näitel. Kohtuotsus on tulenevalt menetlusseadustikes sätestatust⁹⁰ jaotatud järgnevateks põhielementideks:

1. sissejuhatus;
2. resolutsioon,⁹¹
3. kirjeldav osa;
4. põhjendav osa.

Põhielementide alajaotus põhineb autoripoolsel nägemusel sellest, kuidas kohtuotsust funktsionaalsuse alusel liigendada ega ole seetõttu lõplik.⁹²

2.1. Kohtuotsus ja kohtumäärus

HKMS § 156 lg-st 1, TsMS §-st 434 ja KrMS § 159 lg-st 1 tuleneb, et kohtuotsus on kohtumenetluse tulemusena Eesti Vabariigi nimel tehtud kohtulahend, millega asi otsustatakse sisuliselt.

HKMS § 178 lg 1 ja TsMS § 463 lg 1 kohaselt lahendab kohus määrusega menetlusosaliste menetluslikud taotlused ning juhib ja korraldab menetlust ning lisaks võib kohus seaduses sätestatud juhul lahendada asja määrusega. Samuti saab KrMS § 145 lg-s 1 kehtestatud üldistades öelda, et määrus on menetleja menetlusotsustus.

Seega on kohtuotsus ja kohtumäärus kohtulahendi liigid, milles mõlemas väljendatakse kohtu otsustust ja seisukohta teatud küsimuses. Määruse puhul on tegemist menetlusliku küsimuse ning otsuse puhul sisulise küsimuse lahendamisega.

---

⁹⁰ HKMS § 160 lg 1 kohaselt koosneb otsus sissejuhatuses, resolutsioonist, selgitustest ning kirjeldavast ja põhjendavast osast.

KrMS § 159 lg 2 ja §-de 311-314 kohaselt koosneb otsus sissejuhatuses, põhiosast ja resolutiivosast.

TsMS § 442 lg 1 kohaselt koosneb otsus sissejuhatuses, resolutsioonist, kirjeldavast ja põhjendavast osast.

⁹¹ sh selgitused HKMS mõistes.

⁹² Näiteks on erialakirjanduses otsust liigendatud ka järgnevalt: pealdis, resolutsioon, asjaolud, otsuse põhjendused, edasikaebeõigus ning kohtukoosseisu allkirjad. Vt J. Martens, A. Koch. Mustertexte zum Verwaltungsprozess. 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2009, lk 87-118.

Kuna määrustele kohaldatakse üldjuhul otsuse kohta sätestatud,⁹³ kohtumääruste vorminõuete suhtes kehtivad enamjaolt samad reeglid⁹⁴ ning menetlust lõpetavad määrused avalikustatakse harilikult samade põhimõtete alusel kui kohtuotsused,⁹⁵ siis saab käesolevas avalikustamise ja privaatsusõiguse analüüsis tehtud järeldusi kohaldada üldjoontes nii kohtuotsustele kui ka kohtumäärustele. Seetõttu kasutatakse töös kohtulahendit ja –otsust sünonüümidena.

2.2. Kohtuotsuse sissejuhatus

2.2.1. Menetlusosalised, esindajad ja nende andmed

Halduskohtumenetluse seadustiku kohaselt märgitakse kohtuotsuses menetlusosaliste ja nende esindajate nimed, menetlusosaliste asendamine ja varasemad menetlusosalised ning vajaduse korral menetlusosaliste isiku- või registrikoodid.⁹⁶ Tsviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt märgitakse otsuse sissejuhatuses menetlusosaliste nimed ja isiku- või registrikoodid, menetlusosaliste esindajate nimed ning juhul, kui see on ilmselt vajalik otsuse täitmiseks või tunnustamiseks, ka menetlusosaliste aadressid.⁹⁷ Sarnaselt halduskohtumenetlusega peab ka tsviilkohtumenetluses tehtud otsusest nähtuma menetlusosaliste asendamine ja vajaduse korral varasemate menetlusosaliste andmed.⁹⁸ Kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt märgitakse kohtuotsuse sissejuhatuses süüdistatava nimi, elu- või asukoht ja aadress, isikukood ning süüdistatava karistus.⁹⁹ Lisaks tuleb märkida ka prokuröri, kaitsja, tõlgi ning kohtuistungis sekretäri ees- ja perekonnanimi.¹⁰⁰

Lisaks kahtlustatavale ja süüdistatavale on kriminaalmenetluses menetlusosalisteks ka kaitsjad, kannatanu, tsviilkostja ja kolmas isik,¹⁰¹ kuid avaldatud kohtulahendis asendab kohus teiste isikute nimed ja muud isikuandmed initsiaalide või tähemärgiga¹⁰² – seega ei tõusetu küsimust nimetatud isikute andmete avalikustamise eesmärgist ja funktsioonist.

⁹³ HKMS § 178 lg 3 ja TsMS § 463 lg 2.

⁹⁴ HKMS § 178 lg-d 2 ja 3, TsMS § 465 ja KrMS § 145 lg-d 2-4.

⁹⁵ Näiteks KrMS § 408¹ lg 1 kohaselt avalikustatakse jõustunud kohtumäärus, millega menetlus lõpetatakse, samuti nagu jõustunud kohtulahend, selleks ettenähtud kohas arvutivõrgus. Analoogne regulatsioon tuleneb TsMS § 466 lg-test 2 ja 4 ning HKMS § 179 lg-st 4.

⁹⁶ HKMS § 161 p 7 ja § 166.

⁹⁷ TsMS § 442 lg 2 p-d 6-8.

⁹⁸ TsMS § 442 lg 9.

⁹⁹ KrMS § 311 p-d 4 ja 5.

¹⁰⁰ KrMS § 311 p 3.

¹⁰¹ KrMS § 16 lg 2.

¹⁰² Vt *supra*, käesoleva töö p 1.4.2.2.

Samas väärrib märkimist, et tegelikult puudub kohtul seadusest tulenev volitus kannatanu, tsiviilkostja ja kolmanda isiku otsusesse märkimiseks.¹⁰³

Isiku- või registrikoodi puudumisel tuleb haldus- ja tsiviilkohtumenetluses märkida vastavalt füüsilise isiku sünniaeg või vajaduse korral viide juriidilise isiku õiguslikule alusele.¹⁰⁴ Siinkohal jääb autorile arusaamatuks, mis funktsioon võiks olla viitel juriidilise isiku õiguslikule alusele, kuna see ei aita kuidagi kaasa juriidilise isiku identifitseerimisele. Kriminaalmenetluses tuleb süüdistatava isikukoodi puudumisel märkida lisaks sünniajale ka töökoht või õppeasutus.¹⁰⁵

Seega on halduskohtumenetluses isikuandmete märkimisel kõige enam menetlusosaliste privaatsust austav regulatsioon,¹⁰⁶ kuna kohustuslik on märkida vaid menetlusosaliste nimed, samas kui isiku- ja registrikoodid tuleb märkida vaid juhul kui kohus leiab selle vajaliku olevat. Tsiviilkohtumenetluses on aga kohustuslik märkida nii menetlusosaliste nimed kui ka isiku- või registrikoodid, lisaks võib vajadusel märkida menetlusosaliste aadressid. Kõige suurema vabaduse andmete märkimiseks annab süüdistatava kohta kehtiv regulatsioon kriminaalmenetluses.

Menetlusosaliste andmete märkimise eesmärk on määratleda üheselt vaidluse pooled ning tagada lahendi kättetoimetamine. Seega on menetlusosaliste andmete märkimise funktsiooniks tagada otsuse jõudmine õigete menetlusosalisteni.

Esindajate nimede märkimine on nõutud kõikides kohtumenetlustes.¹⁰⁷ Esindajate märkimisel on eelkõige informatiivne funktsioon.

---

¹⁰³ KrMS § 311 p-dest 3 ja 4 tuleneb volitus süüdistatava, prokuröri ja kaitsja märkimiseks, kuid kannatanu, tsiviilkostja ja kolmanda isiku osas seadusest tulenev volitus puudub. Sellest lähemalt käesoleva töö p-des 3.1. ja 3.3.

¹⁰⁴ HKMS § 166 lg 2 ja TsMS § 442 lg 3.

¹⁰⁵ KrMS § 311 p 4.

¹⁰⁶ Rõhutada tuleb, et see on enim privaatsust austav regulatsioon menetlusosaliste isikuandmete märkimise osas, mitte nende andmete avalikustamise osas. Avalikustamise eest on kõige enam kaitstud kriminaalmenetluses "teiste isikute" andmed.

¹⁰⁷ Esindajate märkimisega kohtuotsuses ei kaasne autori hinnangul nende eraellu tungimine selle mõiste põhiseaduslikus tähenduses, kuna esindamine on nende töö ning kohtuotsuses ei käsitleta nende eraelu puudutatavat informatsiooni. Vt selle kohta täpsemalt käesoleva töö p 1.3.1.

2.2.2. Otsuse avalikult teatavakstegemise koht

Halduskohtumenetluse seadustikust ja tsiviilkohtumenetluse seadustikust tulenevalt on otsuse sissejuhatuses vajalik märkida otsuse avalikult teatavakstegemise koht.¹⁰⁸ Kriminaalmenetluse seadustikus on sätestatud kohustus märkida kohtuotsuse tegemise koht.¹⁰⁹

Minevikus toimus avalikult teatavakstegemine teatud konkreetses kohas otsuse ette lugemisega või muul viisil kõigile kohalolijatele teatavaks tegemisega. Seega seisnes otsuse avalikult teatavakstegemise kohast teavitamise tähendus selles, et menetlusosalistel ja teistel asjast huvitatud isikutel oli võimalik minna otsusega tutvuma selleks eelnevalt äranimetatud kohas. Tegelikult teavitatakse tänapäeval ja teavitati ka minevikus kohtuotsuse väljakuulutamise kohast juba enne kohtuotsuse avalikustamist ning selle koha taaskord äramärgimisel otsuses puudub informatiivne funktsioon nii menetlusosaliste kui ka laiema avalikkuse jaoks. Ka erialakirjanduses on leitud, et otsuse tegemise koha märkimine on õiguslikult tähtsusetu.¹¹⁰

Kuna avalikult teatavakstegemise olemus on sedavõrd muutunud,¹¹¹ siis ei ole asjakohane märkida otsuse avalikult teatavakstegemise või tegemise kohta linna täpsusega, nagu seda praktikas tänapäeval sageli tehakse. Avalikult teatavakstegemisel erinevates kohtute andmebaasides oleks juriidiliselt korrektne märkida avaldamise kohaks Internet – ometi nii ei märgita.

Viimasel ajal on sagenenud trend, eriti Riigikohtu praktikas, et avaldamise koht jäetakse kohtuotsuses märkimata. Töö autor pooldab sellise arengutendentsi jätkumist, kuna kohtuotsuse teatavakstegemise või tegemise koha märkimisel kohtuotsuses on tegemist jäänukiga minevikust ning see on internetiajastul suuresti kaotanud oma funktsiooni.

---

¹⁰⁸ HKMS § 161 p 4 ja TsMS § 442 lg 2 p 3.

¹⁰⁹ KrMS § 311 p 2.

¹¹⁰ A. Kangur on sellise seisukoha avaldanud küll kriminaalmenetluses langetatava otsuse kohta, kuid käesoleva töö autor ei näe alust teistes kohtumenetlustes teistsuguse arusaama kujundamiseks. Vt A. Kangur. Kohus ja kohtulahend (viide 21), lk 92.

¹¹¹ Vt *supra*, käesoleva töö p 1.1.3.

2.2.3. Ülejäänud sissejuhatuse elemendid

Lisaks eelnevalt nimetatule tuleb kohtulahendi sissejuhatuses kasutada riigivappi¹¹² ning märkida, et kohtuotsus on tehtud Eesti Vabariigi nimel.¹¹³ Riigivapp ja Eesti Vabariigi nimel väljendavad dokumendi autoriteetsust. Kohtuvõimul kui ühel kolmest riigivõimu harust on privileeg kasutada nimetatud elemente oma otsuste mõjuvõimu rõhutamiseks ja õigusjõu deklareerimiseks. Seega on riigivapil ja kohtuotsusel Eesti Vabariigi nimel täita eelkõige esinduslik funktsioon.

Kohtuotsuse sissejuhatuses tuleb märkida otsuse teinud kohtu nimetus¹¹⁴ ja kohtukoosseis¹¹⁵. Otsuse teinud kohtu nimetuse ja koosseisu märkimine aitab tagada õigusmõistmise läbipaistvust.¹¹⁶

Sarnaselt otsuse avalikult teatavaks tegemise kohaga, on ka aja puhul halduskohtumenetluses ja tsiviilkohtumenetluses vajalik märkida avalikult teatavastegemise aeg¹¹⁷ ning kriminaalmenetluses kohtuotsuse tegemise kuupäev.¹¹⁸ Kohtuotsuse vaidlustamistähtaeg otseselt või kaudselt seotud avalikult teatavastegemisega.¹¹⁹ Seega on kohtuotsuse avalikult teatavastegemise aja märkimine oluline vaidlustamistähtaja alguse ja lõpu määramiseks ning menetlusosaliste edasikaebõiguse realiseerimiseks. Kaudselt seisneb otsuse tegemise või avalikult teatavastegemise aja roll ka selles, et erinevates otsustes sõnastatud vastupididest kohtu seisukohtadest oleks võimalik lihtsalt eristada hilisemat positsiooni.

---

¹¹² Riigivapi seaduse § 6 lg 1 p 2 sätestab, et suurt riigivappi kasutatakse kujundus- või turvaelemendina Riigikohtu lahenditel. Riigivapi seaduse § 7 lg 1 kohaselt kasutatakse väikest riigivappi kujundus- või turvaelemendina muuhulgas Riigikohtu ja kohtute väljaantavatel dokumentidel. Vt Riigivapi seadus. – RT I 2001, 65, 376 ... RT I, 08.07.2011, 71.

¹¹³ HKMS § 161 p 1, KrMS § 311 p 1 ja TsMS § 343. Kuigi sõnaselgelt ei ole väljendatud kohustust tsiviilmenetluses langetatud otsustes kirjutada, et otsus on tehtud Eesti Vabariigi nimel, on praktika siiski sama nagu teistes kohtumenetlustes.

¹¹⁴ HKMS § 161 p 2, KrMS § 311 p 3 ja TsMS § 442 lg 2 p 1.

¹¹⁵ HKMS § 161 p 3, KrMS § 311 p 3 ja TsMS § 442 lg 2 p 2. Kuigi TsMS-s on kirjas, et otsusesse tuleb märkida otsuse teinud “kohtuniku nimi”, siis koostoimes TsMS § 17 lõikega 1 ja § 18 lõikega 1 märgitakse praktikas mitmeliikmelise koosseisu puhul iseenesest mõistetavalt kõikide kohtukoosseisu liikmete nimed.

¹¹⁶ See võimaldab mh kontrollida kohtualluvust kõrgemates kohtuastmetes ning kohtuniku taandamise vajadust.

¹¹⁷ HKMS § 161 p 4 ja TsMS § 442 lg 2 p 3.

¹¹⁸ KrMS § 311 p 2. Tõenäoliselt ei ole seadusandja soovinud sisuliselt eristada kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud otsuse kuupäeva ning teistes menetlusseadustikes märgitud otsuse aega. Praktikasse märgitakse ka otsuse avalikult teatavastegemise aeg kuupäeva täpsusega.

¹¹⁹ HKMS § 181 lg 1 ja § 212 lg 1 kohaselt tuleb nii apellatsioonkaebus kui kassatsioonkaebus esitada 30 päeva jooksul otsuse avalikult teatavastegemisest arvates. Tsiviilkohtumenetluses ei või kaebust järgmisele kohtuastmele esitada hiljem kui viie kuu möödumisel vaidlustatava kohtuotsuse avalikult teatavastegemisest. Samuti on tsiviilkohtumenetluses avalikult teatavastegemisega seotud täiendava otsuse tegemine. Vt TsMS § 632 lg 1, § 670 lg 1 ja § 448 lg 2. Kriminaalmenetluses on avalikult teatavastegemisega seotud väljaandmisotsuse vaidlustamine. Vt KrMS § 452¹.

Kuigi õigusteoreetilisel tasandil Eestis praktiliselt ei eksisteeri pretsedendiõigust,¹²⁰ võetakse kohtupraktika ühtsuse ning õigusselguse huvides sageli eeskjuju kõrgemate kohtute seisukohtadest. Seega on kohtuotsuse tegemise ajal informatiivne tähendus nii menetlusosalistele kui ka teistele isikutele.

Otsuse sissejuhatuses märgitakse kohtuasja number,¹²¹ mille järgi saab üheselt määratleda konkreetse kohtumenetluse ning sellele vajadusel viidata.¹²² Seetõttu on kohtuasja numbril konkreetset kohtumenetlust identifitseeriv funktsioon.

Kohtuotsuse sissejuhatuses tuleb lühidalt välja tuua kohtuvaidluse eseme üldine kirjeldus ehk see, mille üle vaidlus käib.¹²³ See võimaldab põgusal tutvumisel, ilma tervet lahendit läbi töötamata saada esialgse ülevaate, mille üle vaieldakse. Kohtupraktikaga tutvumisel või konkreetse valdkonna vaidluste kohta praktika otsimisel abistab vaidluse eseme üldine kirjeldus lihtsamalt eristada otsijat huvitava valdkonna lahendid. Seetõttu on otsuse sissejuhatuses vaidlusaluse probleemi sõnastamisel informatiivne funktsioon.

Samuti tuleb otsuse sissejuhatuses märkida kohtuasja läbivaatamise aeg ja kohtuasja läbivaatamine kirjalikus või suulises menetluses.¹²⁴ Reeglina tuleb teise ja kolmanda astme kohtu otsustes märkida vaidlustatud kohtulahend ja edasikaebaja.¹²⁵ Kohtuasja läbivaatamise

---

¹²⁰ Erandiks KrMS § 2 p-s 4 sätestatu, mille kohaselt kriminaalmenetlusõiguse allikad on Riigikohtu lahendid küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid on tõusetunud seaduse kohaldamisel.

¹²¹ HKMS § 161 p 5 ja TsMS § 442 lg 2 p 4. KrMS-is on kohtuasja numbri märkimine tehtud kohustuslikuks vaid Riigikohtu otsuste ja mõningate määruste puhul. Siiski ei ole sisulist alust kohaldada erinevaid nõudeid esimese ja teise astme kohtuotsuste puhul ning praktikas märgitakse kohtuasja number kõikides kohtulahendites. Vt KrMS § 363 lg 1 p 1, § 145 lg 2 p 3, § 263 p 2.

¹²² Konkreetsele kohtulahendile viitamiseks tuleb kohtuasja numbrile lisada ka otsuse langetanud kohus ja otsuse langetamise aeg. Mitme identifitseeriva tunnuse väljatoomine on vajalik, et vältida segadusi olukordades, mil kõrgema astme kohus on tühistanud varasema(d) otsuse(d) samas asjas ning saatnud asja uueks arutamiseks madalama astme kohtusse.

¹²³ HKMS § 161 p 6, TsMS § 442 lg 2 p-d 5 ja 5¹ ja KrMS § 311 p 6.

¹²⁴ HKMS § 161 p 8, TsMS § 442 lg 2 p 9 ja KrMS § 363 lg 1 p-d 5-6. KrMS-st tuleneb, et vaid Riigikohtu otsuses tuleb märkida kohtuasja läbivaatamise kuupäev ning läbivaatamine kirjalikus või suulises menetluses. Sarnaselt kohtuasja numbri märkimisega, märgitakse praktikas ka esimese ja teise astme kohtuotsustes reeglina kohtuasja läbivaatamise vorm ja istungimenetluse puhul kohtuasja läbivaatamise kuupäev.

Praktikas märgitakse otsustesse enamasti ka erimenetluse täpsem vorm, mitte ainult istungi- või kirjalik menetlus. Tsiviilkohtumenetluses langetatud otsustesse on märgitud ka seda, et menetluse liik on lihtmenetlus, kuigi TsMS seda otsesõnu ei nõua. Vt näiteks TMKo 16.02.2012, 2-11-9339.

Kohtuasja läbivaatamise kuupäev märgitakse enamasti istungimenetluse puhul ning vähem kirjalike menetluste korral. Seejuures on huvitav, et Riigikohtu tsiviil- ja kriminaalkolleegiumi praktikas märgitakse otsuse läbivaatamise aeg ka kirjalike menetluste otsustes, kuid haldus- ja põhiseaduslikkuse järelvalve kolleegiumid jätavad kirjaliku menetluse puhul läbivaatamise aja märkimata.

¹²⁵ HKMS § 231 lg-d 2-3, TsMS § 654 lg-d 2-3 ja § 689 lg-d 2-3, KrMS § 342 lg 2 p 1 ja § 363 lg 1 p 4. Erandina ei tulene KrMS-ist kohustust apellatsioonikaebuse või määruskaebuse esitaja märkimiseks teise astme lahendites ning HKMS-is puudub norm ringkonnakohtu otsuse sisu kohta.

aja ja vormi ning vaidlustatud kohtulahendi ja kaebaja lisamine kannab informatiivset funktsiooni.

Kokkuvõtteks on käesolevas alapunktis käsitletud nn ülejäänud sissejuhatuse elementidel mitmeid erinevaid funktsioone, kuid reeglina ei saa nende elementide avalikustamine piirata isiku eraelu puutumatus. Konkreetsete menetlusosaliste õigusi võib kitsendada eelkõige nende enda isikuandmete märkimine. Lisaks võib teatud juhtudel privaatsusõigust piirata ka otsuse avalikult teatavastegemise koha märkimine, kuna see võib soodustada¹²⁶ võimalike asjassepuutuvate isikute ringi määratlemist piirkonna täpsusega.

2.3. Resolutsioon

2.3.1. Vaidluse lahend

Halduskohtumenetluse seadustiku ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt lahendab kohus otsuse resolutsiooniga selgelt ja ühemõtteliselt kohtule esitatud nõuded ja menetlusosaliste veel lahendamata taotlused.¹²⁷ Lisaks lahendab kohus otsuse resolutsioonis muud kohtumenetlusest ja kohtuotsusest otseselt sõltuvad küsimused.¹²⁸ Mõlemas menetlusseadustikus rõhutatakse, et resolutsioon peab olema arusaadav ja täidetav ka otsuse muude osadeta.¹²⁹

Kriminaalmenetluse seadustikus on kohtuotsuse resolutiivosa sisu kohta välja toodud mõnevõrra erinevad detailid süüdimõistva ja õigeksmõistva otsuse puhuks,¹³⁰ kuid sisuliselt on resolutsiooni mõte sama nagu teistes menetlustes – väljendada selge ja üheselt mõistetav seisukoht süüdistuse ja tsiviilhagi paikapidavuse kohta¹³¹ ning lahendada muud kriminaalasja ja otsuse täitmisega seotud küsimused.¹³²

---

¹²⁶ Näiteks juhtumitel, mil kohtu nimena märgitakse vaid kohtu nimetus, aga avaldamisest nähtub ka kohtumaja asukoht. Enamasti tõusetub isikute ringi piiritlemise võimalus just väikeste kohtade nimetuste märkimisel. Tõenäoliselt on asjassepuutuvate isikute ringi määratlemine piirkonna järgi sagedamini võimalik tsiviilkohtumenetluses, mil kohtualluvus on sageli seotud kostja elu- või viibimiskohaga. Harvemini võib puudutatud isikute tuvastamisele aidata kaasa otsuse avalikustamise koha märkimine kriminaalmenetluses, mil kohtualluvus on enamasti seotud kuriteo toime panemise kohaga, ning halduskohtumenetluses, mil kohtualluvus on reeglina seotud vastustaja alukoha või teenistuskohaga.

¹²⁷ HKMS § 162 lg 1 ja TsMS § 442 lg 5 ls 1.

¹²⁸ Muuhulgas rakendatud hagi tagamise abinõudega seotud küsimused TsMS § 442 lg 5 ls 1 kohaselt, vajaduse korral otsuse täitmise tingimused ja esialgse õiguskaitsega seotud küsimused HKMS § 162 lg 3 kohaselt.

¹²⁹ HKMS § 162 lg 4 ls 1 ja TsMS § 442 lg 5 ls 2.

¹³⁰ KrMS § 313 ja § 314.

¹³¹ KrMS § 313 lg 1 p-d 2 ja 10, § 313 lg 2 ja § 314 p 2.

¹³² KrMS § 313 lg 1 p-d 3-12 ja § 314 p-d 3-6.

Riigikohus on korduvalt märkinud, et kohtuotsuse resolutsioon on kohtuotsuse ainuke osa, mis toob endaga kaasa õiguslikke tagajärgi. Näiteks otsuse põhjendav osa iseseisvalt võetuna ei mõjuta poolte õigusi ja kohustusi.¹³³ Otsuse ülejäänud osad ei saa tuua pooltele kaasa õiguslikke tagajärgi. Seega on resolutsioonil ainsana kohtuotsuse osadest õiguslike tagajärgede tekitamise funktsioon.

2.3.2. Edasikaebamise kord ja tähtaeg ning muud selgitused

Vaidlustamisviide ja muud seaduses sätestatud selgitused ei ole otseselt resolutsiooni osaks, kuid nad kuuluvad resolutsiooni juurde. Kõigis kolmes menetlusseadustikus on märgitud, et kohtuotsuse resolutsiooni juures, kriminaalmenetluse seadustikus erandina resolutiivosas, esitatakse otsuse edasikaebamise kord ja tähtajad.¹³⁴

Üheselt mõistetav ja selge vaidlustamisviide on vajalik põhiseaduse § 24 lg-st 5 tuleneva edasikaebeõiguse teostamise eelduste selgitamiseks. Seega on edasikaebamise korra ja tähtaja märkimisel menetlusosaliste jaoks nende edasikaebeõigust selgitav funktsioon.

TsMS § 442 lg-st 6 tulenevalt märgitakse resolutsiooni juures viide sellele, et kaebus võidakse lahendada kirjalikus menetluses, kui kaebuses ei taotleta selle lahendamist istungil, tagaseljaotsuse puhul märgitakse õigus esitada otsuse peale kaja ning resolutsiooni juures selgitatakse ka käesoleva seadustiku § 187 lõike 6 sisu.¹³⁵ TsMS § 654 lg-st 2¹ tuleneb, et ringkonnakohtu otsuse resolutsiooni juures tuleb muu hulgas märkida, et kassatsioonkaebuse võib Riigikohtusse esitada üksnes vandeadvokaadi vahendusel, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Seega on tsiviilkohtumenetluses suhteliselt detailselt välja toodud, mida kohus peab resolutsiooni juures menetlusosalistele selgitama.

HKMS §-st 163 tuleneb, et resolutsiooni juures märgitakse ka muud seadusest tulenevad selgitused. Seadusandja ei ole täpsustanud, millised on need muud selgitused ning käesoleva töö autor ei tuvastanud kehtivas HKMS-is selgitusi, mille märkimist võiks lugeda igas otsuses

¹³³ Seda märkis Riigikohus seoses asjaoluga, et ringkonnakohtu otsus ei ole vaidlustatav ilma otsuse resolutsiooni peale kassatsioonkaebust esitamata, kuna kohtuotsuse põhjendav osa iseseisvalt poolte õigusi ja kohustusi ei mõjuta. Vt RKTko 31.10.2007, 3-2-1-88-07, p 14. RKTko 07.04.2009, 3-2-1-17-09, p 16.

¹³⁴ HKMS § 163, TsMS § 442 lg 6, KrMS § 313 lg 1 p 13 ja § 314 p 7. HKMS-i ja TsMS-i nimetatud sätete kohaselt tuleb sealhulgas märkida ka kohus, kuhu edasikaebus esitada tuleb. Kuigi KrMS-s seda otsesõnu kirjas ei ole, on mõistlikult võttes edasikaebamise korra osaks ka see, millisesse kohtusse edasikaebus esitada tuleb.

¹³⁵ TsMS § 187 lg 6 reguleerib seaduses sätestatud tähtaja kulgemist menetlusabi taotluse esitamisel.

kohustuslikuks. Seega võib eeldada, et loetelu on jäetud avatuks juhuks, kui seoses erimenetlusega on seaduses sätestatud mõni selgitus, millele kohus peab menetlusosaliste tähelepanu juhtima,¹³⁶ ning soovi korral võib kohus selgitada muid seadusest tulenevaid ja menetlusosalise õigusi puudutavaid põhimõtteid.¹³⁷

Kriminaalmenetluse seadustikus on sätestatud resolutiivosas esitatavad detailid sedavõrd täpselt, et lisaselgituste märkimiseks resolutiivosas või selle juures ei ole seadusandja vajadust näinud. Siiski selgitab kohtunik või eesistuja KrMS § 315 lg 5 p-de 2-3 kohaselt pärast kohtuotsuse või selle resolutiivosa kuulutamist apellatsiooniohust.

Eeltoodust võib teha üldistuse, et selgituste eesmärk on teavitada menetlusosalisi nende õigustest ning õiguste teostamise piiridest. Kuna tegemist on kohtumenetlusega, siis selgitatakse just menetlusosaliste menetluslike õigusi. Seega on kohtuotsuse selgitustel, sealhulgas vaidlustamisviite märkimisel, menetlusosalisi nende menetluslikest õigustest teavitav ja õiguste teostamise võimalusi selgitav funktsioon.

2.4. Kirjeldav osa

Halduskohtumenetluse seadustiku ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt märgitakse otsuse kirjeldavas osas loogilises järjekorras lühidalt ja olulist sisu esile tuues esitatud nõuded ja nende kohta esitatud väited, vastuväited ja tõendid ning menetluse senine käik.¹³⁸

KrMS § 312 kirjeldab kohtuotsuse põhiosa sisu ning seadustikus ei ole märgitud kirjeldavat ja põhjendavat osa eraldi.¹³⁹ Riigikohtu praktikas on otsuse põhiosa siiski jaotatud asjaolusid ja menetluse käiku kirjeldavaks jaotiseks ja menetluse poolte seisukohti kajastavaks jaotiseks, mis moodustavad kokku otsuse kirjeldava osa, ning kolleegiumi seisukohta selgitavaks jaotiseks, mis sisuliselt moodustab otsuse põhjendava osa. Reeglina on sarnaselt struktureeritud ka alamaste astmete kohtuotsused.

---

¹³⁶ Nt HKMS § 160 lg-st 2 tulenev kui otsus on ilma kirjeldava ja põhjendava osata.

¹³⁷ Nt HKMS § 182 lg 1 p-st 9 tulenevat, et kui apellant ei ole märkinud soovi arutada asja istungil, siis eeldatakse, et ta on nõus asja lahendamiseks kirjalikus menetluses. Samuti võib kohus viidata menetlusosalise õigusele nõustuda lihtmenetlusega järgmises astmes tulenevalt HKMS § 133 lg-st 2 koostoimes 185 lg-ga 2.

¹³⁸ HKMS § 164 ja § 231 lg 3, TsMS § 442 lg 7, § 654 lg 3 ja § 689 lg 3.

¹³⁹ Sarnaselt kehtiva menetlusseadustikuga oli ka kriminaalmenetluse koodeksi §-s 274 kohtuotsuse kirjeldav-motiveeriv osa koondatud ühte sättesse nii, et kirjeldavat ja motiveerivat osa ei olnud teineteisest eraldatud.

Eeltoodust tulenevalt on kirjeldava osa funktsioon eelkõige informatiivne. Kirjeldavast osast selguvad faktilised asjaolud ja teave, mis on kaebuse, hagi või süüdistuse sisuks ning milliste väidete ja tõenditega esitatud seisukohti toetatakse või ümber lükatakse. Samuti selgub informatsioon, kuidas on kulgenud varasem menetlus. Üldistatult on kirjeldavas osas ära toodud olulisim kohtuvaidlusega seonduv informatsioon – sh elulised asjaolud, millest tulenevalt kohtusse on pöördutud, poolte argumendid ja senine menetlus.

2.5. Põhjendav osa

Kohtuotsuse põhjendavas osas selgitab kohus konkreetse otsuse langetamise põhjuseid. Põhjendavas osas tuleb kohtul esitada seisukoht kõikide esitatud väidete ja tõendite osas. Eraldi tuleb välja tuua, millised väited, asjaolud ja tõendid on usaldusväärsed, tõendatud või üldtuntud ehk millistele asjaoludele ja tõenditele kohtuotsus tugineb.¹⁴⁰ Samuti tuleb otsuses märkida, milliseid tõendeid kohus ei pea usaldusväärseks või asjassepuutuvaks ja milliste väidetega kohus ei nõustu ning selliseid seisukohti peab kohtuotsuses ka põhjendama.¹⁴¹ Loomulikult tuleb kohtuotsuses märkida ka seadused, millele kohus otsust tehes tugines ning kohtu järeldused, põhjendades ja selgitades lõpliku otsuse kujunemist.¹⁴²

Riigikohtu halduskolleegium on otsuse põhjendava osa kohta märkinud järgnevat:

“Menetlusosalistele peavad kohtuotsuse põhjendavast osast selguma põhjused, miks kohus lahendas asja kohtuotsuse resolutsioonis märgitud viisil. Kohtuotsuse põhjendavas osas tuleb esitada faktilised ja õiguslikud põhjendused ning nende omavahelised seosed.”¹⁴³

Seega saab kohtuotsuse põhjenduste funktsiooniks lugeda otsuse kujunemise selgitamist ning informatsiooni andmist osapooltele ja avalikkusele. Riigikohus on korduvalt märkinud, et kohtu siseveendumuse ja otsuse kujunemine peab olema kohtuotsuse põhjenduste alusel lugejale jälgitav.¹⁴⁴ Seega on otsuse põhjendustel põhiseaduse §-st 13 tuleneva õigusselguse põhimõtte tagamise funktsioon.

¹⁴⁰ HKMS § 165 lg 1 p-d 1 ja 3, TsMS § 442 lg 8 ls 1 ning KrMS § 312 p-d 1 ja 3.

¹⁴¹ HKMS § 165 lg 1 p-d 2 ja 4, TsMS § 442 lg 8 ls-d 2-4 ning KrMS § 312 p 2.

¹⁴² HKMS § 165 lg 1 p-d 5 ja 6, TsMS § 442 lg 8 ls 1 ning KrMS § 312 p-d 4-9.

¹⁴³ RKHKo 12.12.2007, 3-3-1-70-07, p 10.

¹⁴⁴ RKKKo 05.12.2008, 3-1-1-63-08, p 12.1. RKHKo 27.10.2011, 3-3-1-53-11, p 26.

PS § 13 lg 2 kohaselt peab seadus kaitsma igaaühte riigivõimu omavoli eest. Õigusselguse põhimõtte tuleneb nõudest, et isikul peab olema mõistlik võimalus ette näha õiguslikke tagajärgi, mida tema tegevus võib kaasa tuua – isikul peab olema võimalik prognoosida avaliku võimu käitumist. Kõnealune põhimõtte tähendab seda, et õigusnormid peavad olema piisavalt selged ja üheselt arusaadavad nii ametnikele kui ka isikutele.¹⁴⁵ R. Ihering ütles juba 19. sajandil, et seadusandja peab mõtlema nagu filosoof ja rääkima nagu talupoeg.¹⁴⁶

Kuigi õigusselguse põhimõtte on formuleeritud eelkõige õigusnormide selguse tagamiseks, on nimetatud printsiip oluline ka kohtuotsuste puhul. Euroopa Inimõiguste Kohus on selgitanud, et õigusmõistmine peab ka näima õiglase kõrvaltaatajale.¹⁴⁷ Piisavalt põhjendamata kohtuotsus ei anna võimalust jälgida kohtuniku mõttekäiku ning seetõttu ei pruugi otsus näida õiglase, mis omakorda võib põhjustada asjatut edasikaebamist ning õigusrahu saabumise edasilükkumist. Õigusselguse ja kaudselt ka õigusrahu tagamiseks on vajalik, et kohtuotsus oleks piisavalt selgelt ja arusaadavalt põhjendatud. Eeltoodust tulenevalt on kohtuotsuse põhjendustel eelkõige õigusselguse tagamise funktsioon.

2.6. Kohtukoosseisu allkirjad

TsMS-i ja HKMS-i kohaselt peab kohtuotsuse teinud kohtunik selle allkirjastama.¹⁴⁸ KrMS-i kohaselt peavad kõik kohtukoosseisu liikmed kirjutama alla kohtuotsusele või selle resolutiivosale.¹⁴⁹ Vaatamata menetlusseadustike sõnastuslikule erinevusele eeldatakse kõikides kohtumenetlustes, et kohtuotsuse allkirjastavad kõik kohtukoosseisu liikmed. Seda kinnitab Riigikohtu praktika, millest nähtuvalt on mitmeid kordi tühistatud alamaste astmete kohtuotsuseid kohtumenetluse normi olulise rikkumise tõttu, kuna otsusel puudus kohtuniku allkiri¹⁵⁰ või kolmest kohtunikust ühe allkiri.¹⁵¹

Eeltoodust nähtuvalt on allkirjastamine oluline vorminõue, mille rikkumine on aluseks lahendi tühistamisele. Seega ei ole kohtuniku allkiri kohtuotsusel pelgalt tehniline üksikasi

¹⁴⁵ A. Jõks, C. Ginter. Aasta 2009 õigusloomes – kärpekrokodill õiguste kallal. – Eesti Majanduse Teataja, 2010, nr 1, lk 33-36. Arvutivõrgus kättesaadav: www.majanduseteataja.ee/artiklid.php (25.04.2012).

¹⁴⁶ G. Heindl, H. Schambeck. Prozesse sind ein Silberschweiss oder Juristen. Brevier, Wien, 1979, lk 189.

¹⁴⁷ EIKo 21.10.2010, 45783/05, *Zhuk versus Ukraina*.

¹⁴⁸ TsMS § 441 lg 1, HKMS § 156 lg 2.

¹⁴⁹ KrMS § 306 lg 3.

¹⁵⁰ RKHKo 01.11.2007, 3-3-1-67-07, p-d 5 ja 6.

¹⁵¹ RKHKo 28.04.2008, 3-3-1-1-08, p 9.

vaid kinnitus selle kohta, et kohtunik on kohtulahendi koostanud või kollegiaalse otsuse puhul selles esitatud seisukohtadega nõus. Seetõttu on allkirjastamisel tõendamisfunktsioon.

2.7. Kohtuotsuse elementide funktsioonidest üldistatult ja avalikustamise kontekstis

Eelpooltoodust võib teha üldistuse, et kohtuotsuse sissejuhatusel ja kirjeldaval osal on eelkõige informatiivne funktsioon ning üldjoontes on nende osade avalikustamine vajalik, et selgitada konteksti ja asjaolusid, mille pinnalt kohtulahend on koostatud.

Samas võib pidada kaheldavaks, kas informatsioon kohtuotsuse avalikult teatavakstegemise kohta ning menetlusosaliste andmete kohta on vajalik avalikustada. Autori hinnangul puudub viimatinimetatud otsuse osadel tähendus laiemale avalikkusele ning ilma nende andmeteta otsuse avalikustamisel oleks jätkuvalt täidetud otsuse avalikkuse põhimõte.

Kohtuotsuse avalikult teatavakstegemise kohta¹⁵² ning menetlusosaliste andmete eemaldamine aitaks seejuures paremini tagada menetlusosaliste eraelu puutumatus. Menetlusosaliste andmete otsusesse märkimise eesmärk on määratleda üheselt vaidluse pooled ning tagada lahendi kättetoimetamine, kuid sellel ei ole kohtulahendi avalikustamisel enam mingisugust rolli. Koos isikuandmetega avaldatav otsus ei taga paremini menetlusosalistele otsuse kättetoimetamist. Samuti ei taga koos menetlusosaliste isikuandmetega avaldatav otsus paremini avalikult kuulutamise printsiipi, kuna avalikult kuulutamise eesmärgiks ei ole siduda teatud otsus konkreetsete menetlusosalistega vaid uudishimu ettekäändel. Otsuses märgitud isikute privaatsust aitab paremini kaitsta ka avalikult teatavakstegemise koha eemaldamine otsusest, kuna see võib spetsiifilisemate kaasuste puhul samuti viidata tegelikele menetlusosalistele ning isegi isikuandmete eemaldamisel võimaldada menetlusosaliste identifitseerimist.

Resolutsiooni kui vaidluse lahendi funktsiooniks on õiguslike tagajärgede tekitamine. Avalikustamisel on resolutsioon oluline, kuna määratleb ära konkreetses kohtuasjas arutatud teole või tegevusetusele järgneva õigusliku tagajärje.

---

¹⁵² Seda eeldusel, et avalikult teatavakstegemise koht on ka edaspidi seotud tegelikult selle kohtu asukohaga, kus otsus tehti, mitte selle reaalse avalikuks tegemise kohaga, milleks on suuremal osal juhtudest internet.

Resolutsiooni juures toodud selgitustel on menetlusosalisi õigustest teavitav funktsioon. Ühest küljest on selgitused suunatud konkreetset menetlusosalistele ega vajaks seetõttu avalikustamist. Teisest küljest ei riiva selgituste avalikustamine kellegi õigusi. Seega ei ole menetlusökoonomia printsiibist lähtuvalt vajadust selgitusi enne avalikustamist otsusest eemaldada.

Kohtuotsuse põhjendaval osal on lisaks informatsiooni andmisele ka õigusselguse tagamise funktsioon. Seega on põhjendaval osa avalikustamisel üsna oluline roll, kuna põhjuste avalikustamine tagab üldsuse informeerituse, õigusselguse ning ühtsema normide tõlgendamise. Samuti on põhjenduste avalikustamisel ka funktsioon võimaldada avalikkuse ja õigusteadlaste kontrolli kohtuvõimu üle. Just põhjenduste analüüs ja kriitika võimaldab anda kohtuvõimule tagasisidet õnnestumiste ja ebaõnnestumiste kohta.

Kohtukoosseisu allkirjade tõendamis-funktsioon ei ole avalikustamise seisukohalt oluline ning seda kinnitab ka praktika – arvutivõrku üles laetavad otsused ei ole allkirjastatud.

Kuigi igal kohtuotsuse elemendil on oma funktsioon, ei pruugi piisata üksiku elemendi avalikustamisest, et seda funktsiooni täielikult teostada. Näiteks informatiivse funktsiooni igakülgselt täitmiseks ei piisa ainult sissejuhatuse või kirjeldava osa avalikustamisest, kui kõrval ei ole ära toodud resolutsiooni ning põhjendusi, miks käesoleval juhul just sellisele otsusele jõuti. Seega on kohtuotsuse avalikustamise eesmärk täidetud ning informatsioon täielik, kui avalikustatud on kõik kohtuotsuse osad – sissejuhatus, resolutsioon ning kirjeldav ja põhjendav osa.

Analoogselt eelnevaga ei ole õigusselguse funktsioon täidetud, kui avalikustatakse ainult kohtulahendi resolutsioon ning puudub eluliste asjaolude täpne kirjeldus ning põhjendused, miks käesoleval juhul just sellisele otsusele jõuti. Ometi on vaid otsuse resolutsiooni avalikustamise võimalus ette nähtud nt HKMS § 175 lg-tes 4 ja 5, TsMS § 462 lg-tes 3 ja 4 ning KrMS § 408¹ lg-tes 3 ja 4. Kohtuotsuse avalikustamise õigusselguse funktsioon on täidetud siis, kui avaldatud on nii kohtuotsuse kirjeldav, põhjendav kui ka resolutiivosa.

Eeltoodust tuleneb, et isikuandmete kaitse eesmärgil mõningate andmete kohtuotsusest eemaldamine ei pruugi mõjuda negatiivselt kohtuotsuse avalikult kuulutamise printsiibi realiseerimisele. Samas ei tohiks sel ettekäändel jätta kergekäeliselt avalikustamata terveid otsuse osasid, eelkõige põhjendavat osa, kuna sel viisil võidakse põhjendamatult intensiivselt

piirata avalikult kuulutamise printsiipi. Võib koguni väita, et just kohtuotsuse põhjendava osa avalikustamine on kõige olulisem.

3. Hinnang kehtivale regulatsioonile ja praktikale

Põhiõiguse kaitseala riive on selle iga ebasoodus mõjutamine ning iga riive puhul on vaja seaduslikku alust. Füüsilise isiku nime märkimine seostatuna muude tema kohta käivate andmetega on isiku eraelu riive. Samuti on privaatsusõiguse riive ka see, kui kohtulahend avalikustatakse tervikuna, s.o koos selles sisalduvate isikuandmetega. Õigus teatud isikuandmeid kohtulahenditesse märkida ning kohustus seejärel kohtuotsus avalikustada tuleneb menetlusseadustike ja avaliku teabe seaduse normidest.

Kuna iga isikuandmete töötlemise toiming riivab eraelu puutumatus, siis tuleb teha vahet menetlusosaliste andmete kohtulahendisse märkimisel ja kohtulahendi avalikustamisel. Alapunktis 3.1. leiab käsitlemist privaatsusõiguse piiramise proportsionaalsus vaid isikuandmete otsusesse märkimise aspektist – tuleb rõhutada, et isikuandmete märkimisel on seejuures autonoomne tähendus. Tervikliku, s.o koos isikuandmetega otsuse avalikustamisega kaasneva privaatsusõiguse riive proportsionaalsust käsitletakse eraldi alapunktis 3.2.

Seejärel tuuakse näiteid eraelu puutumatus riivetest Eesti kohtupraktikas ning selgitatakse põhiseaduskonformse tõlgenduse teel välja kollideerivate õigusväärtuste jaoks sobivaim tasakaal. Viimaks esitab autor oma nägemuse vajalikest muudatustest.

3.1. Eraelu puutumatus riive kohtulahendis isikuandmete märkimisel

3.1.1. Legitiimne eesmärk

Eraelu puutumatus riive lubatavad eesmärgid on sõnastatud põhiseaduse §-s 26:

Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.

Tegemist on kvalifitseeritud seadusreservatsiooniga, mistõttu peab privaatsuspõhiõiguse piirang vastama ülaltoodud lisanõuetele. Seega tuleb esiteks tuvastada riive vastavus reservatsioonis toodud nõuetele.

Kohtulahenditesse isikuandmete kandmist võimaldavate menetlusseadustike normide¹⁵³ eesmärgiks on määratleda üheselt kohtuvaidluse pooled ning neile lahend kätte toimetada.

Põhiseaduse §-st 26 tulenevat õigust eraelu puutumatusse võib piirata muuhulgas avaliku korra kaitseks. Avaliku korra mõiste vajab lahtiseletamist, kuna selle piiritlemine võib tekitada probleeme.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on juba 1996. aastal avalikku korda defineerinud järgmiselt:

„(...) avaliku korra all tuleb mõista tavade, heade kommetega, normidega või reeglitega kinnistatud isikutevahelisi suhteid ühiskonnas, mis tagavad igapäevase avaliku kindlustunde ning võimaluse realiseerida oma õigusi, vabadusi ja kohustusi.“¹⁵⁴

Samas on Riigikohus kitsendanud avaliku korra mõistet märkides, et avaliku korra rikkumisest saab üldjuhul rääkida siis, kui koosseisupärane tegu pannakse toime avalikus kohas, kuhu on juurdepääsuvõimalus piiramatul hulgal isikutel või rikutakse teo tagajärjel väljaspool vahetat tegutsemiskohta viibivate isikute rahu või rikutakse avalikku korda muul viisil.¹⁵⁵ Vanematest Riigikohtu lahenditest läbi kumanud avaliku korra mõiste piiritlemine korrana avalikes kohtades on ilmselgelt liiga kitsas tõlgendus.

R. Alexy on leidnud, et avaliku korra mõiste peaks käima õigusväliste normide kohta, hõlmates nende normide põhikogumi, ilma milleta oleks kooselu talumatu ja ohtlik. Seejuures ei tarvitse esitada talumatusele ja ohtlikkusele liiga kõrgeid nõudmisi, kuna tegeliku kontrolli tagab proportsionaalsuse põhimõte. Hoolimata selle õigusvälisest iseloomust, tuleb avaliku korra mõistet tõlgendada põhjapanevate põhiseaduslike printsiipide valguses, sest need väljendavad ühiseid põhiväärtusi ja ettekujutusi korrast.¹⁵⁶

Rahvusvahelise eraõiguse seaduses on avalikuks korraks loetud Eesti õiguse olulised põhimõtted,¹⁵⁷ kuid selline definitsioon on kahtlemata liialt ühekülgne ja pinnapealne, et

¹⁵³ Kuna nimetatud normide eesmärk on kattuv, siis ei too autor siinkohal välja konkreetseid norme. Täpsemalt on asjaspepuutuvaid sätteid käsitletud proportsionaalsuse hindamisel, käesoleva töö järgmises alajaotises.

¹⁵⁴ RKKKo 10.09.1996, 3-1-1-89-96. Nii selles kui ka järgmistes käesolevas töös viidatud avaliku korra mõistet selgitavates Riigikohtu lahendites on kriminaalkolleegium sisustanud siiski eelkõige karistusseadustiku §-s 262 sätestatud avaliku korra rikkumise piire.

¹⁵⁵ RKKKo 21.05.2007, 3-1-1-7-07 ja RKKKo 18.06.2007, 3-1-1-24-07, p 6. Viimases otsuses viidati ka varasemale praktikale, milles oli aktsepteeritud võimalust, et avaliku korra rikkumist saab toime panna ka isiku kodus, vanglas või tellimust täitvas taksos.

¹⁵⁶ R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica erivaljaanne 2001, lk 50.

¹⁵⁷ Rahvusvahelise eraõiguse seadus. – RT I 2002, 35, 217 ... RT I 2009, 59, 385.

avada avaliku korra sügavamad sisu.¹⁵⁸ Samuti sisaldub avaliku korra mõiste määratlusi kohalike omavalitsuste määrustes, kuid need definitsioonid ei ole omavahel kattuvad.

Veel jõustumata korrakaitseaduse kohaselt on avalik kord ühiskonna seisund, milles on tagatud õigusnormide järgimine ning isikute subjektiivsete õiguste ja õigushüvede kaitstus.¹⁵⁹ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskirja järgi laieneb avalik kord kõigile elusfääridele ja selle kaitseala hõlmab objektiivse õiguskorra ning kogumi kollektiivsetest ja individuaalsetest õigushüvedest.¹⁶⁰ Siiski on seletuskirjas juhitud tähelepanu sellele, et avaliku korra mõiste põhiseaduse tähenduses ja korrakaitseaduse eelnõu tähenduses ei pruugi olla täielikult kattuvad.¹⁶¹

Üldistatult võib öelda, et korrakaitseaduses toodud definitsiooni kohaselt mahub avaliku korra kaitsealasse kogu kehtiv õiguskord ning isiku subjektiivsed õigushüved. Siinkohal tuleb nentida, et avalik kord põhiseaduse tähenduses ei saa hõlmata kogu õiguskorda, sest sellisel juhul muutuks kvalifitseeritud seaduse reservatsioon lihtsaks seaduse reservatsiooniks ning lisaks muutuks säärase laiendava tõlgenduse korral mõttetuks klausel, mis lubab põhiõigust avaliku korra kaitseks piirata ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras.¹⁶²

Seega sobib avaliku korra määratluseks, arvestades privaatsusõiguse piiriklausli olemust põhiseaduse tähenduses, osaliselt korrakaitseaduses märgitu – s.o isikute subjektiivsete õiguste ja õigushüvede kaitstus. Täiuslikumalt defineerib avaliku korra mõiste põhiseaduse tähenduses siiski R. Alexy poolt välja pakutud määratlus, mille kohaselt moodustavad avaliku korra põhiseaduslikest printsiipidest tulenevad õigusvälised normid, mis väljendavad ühiseid põhiväärtusi ja ettekujutust korrast.

Avaliku korra põhiseaduskeskse määratluse puhul mahub kohtuotsustes isikuandmete avaldamise eesmärk – määratleda üheselt kohtuvaidluse pooled ning neile lahend kätte toimetada – avaliku korra kaitsealasse. Avaliku korra kaitse kvalifitseerub eraelu puutumatus põhiõiguse riive legitiimseks eesmärgiks, kuna inimeste õigushüvede tagamiseks ja

---

¹⁵⁸ A. Aedmaa. Avaliku korra kaitse Eesti õigusruumis. – *Juridica*, 2004, nr 7, lk 501.

¹⁵⁹ Korrakaitseadus. – RT I, 22.03.2011, 4.

¹⁶⁰ Korrakaitseaduse eelnõu nr 49 SE I seletuskiri, 10.05.2007, lk 19-20. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=93502 (25.04.2012).

¹⁶¹ Samas, lk 18.

¹⁶² Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisikomisjoni lõpparuanne (viide 16). Sama mõtet on väljendatud PS Komm vlj-s ka M. Ernits (viide 10). II peatükk sissejuhatus komm 8.2.

kollektiivsete põhiväärtuste järgimiseks on ilmselgelt vajalik, et kohtul oleks võimalik kohtuotsusest üheselt määratleda kohtuvaidluse pooled ning neile lahend kätte toimetada.

Eeltoodust tulenevalt on käesoleval juhul kõigi kolme kohtumenetluse valdkonna lahendites isikuandmete märkimisel privaatsusõiguse piiramise legitiimseks eesmärgiks avaliku korra kaitse.

R. Alexy on põhiseaduse §-s 26 sätestatud legitiimsete põhiõiguste piirangute loetelus kasutatud üldklauslite kohta märkinud, et vaevalt on võimalik välja mõelda mõni mõistlik piirangupõhjus, mida poleks võimalik subsumeerida mõne loetletud põhjuse alla. Nende mõistete avarus näitab, kui tähtis on ka kvalifitseeritud seadusreservatsioonide puhul proportsionaalsuse põhimõte. Ilma proportsionaalsuse kontrollita oleksid võimalikud sedavõrd tugevad riived, et jutt perekonna- ja eraelu puutumatuses põhiseaduse § 26 esimeses lauses muutuks pilkeks.¹⁶³ Seega järgneb eraelu puutumatus riive proportsionaalsuse analüüs kohtulahendi tekstis isikuandmete kajastamise õiguspärasuse hindamiseks.

Seadusandja on erinevates kohtumenetlustes kehtestatud normidega riivanud menetlusosaliste eraelu puutumatus erinevalt. Käsitluse parema jälgitavuse tagamiseks alljärgnevalt eraldi analüüsitud regulatsiooni erisusi kriminaalmenetluses ning suhteliselt sarnaseid norme haldus- ja tsiviilkohtumenetluses.

3.1.2. Isikuandmete kohtuotsuses kajastamise proportsionaalsus kriminaalmenetluses

Põhiõiguste riive peab olema proportsionaalne taotletava eesmärgi suhtes. Riigikohtu praktikas on proportsionaalsuse põhimõtet käsitletud järgnevalt:

"Proportsionaalsuse põhimõte tuleneb põhiseaduse § 11 teisest lausest, mille kohaselt õiguste ja vabaduste piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud. Proportsionaalsuse põhimõttele vastavust kontrollib kohus järjestikku kolmel astmel – kõigepealt abinõu sobivust, siis vajalikkust ja vajadusel ka proportsionaalsust kitsamas tähenduses ehk mõõdukust."¹⁶⁴

¹⁶³ R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses (viide 156), lk 46.

¹⁶⁴ RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 15. RKÜKo 03.01.2008, 3-3-1-101-06, p 27.

KrMS § 311 p 4 annab kohtule volituse märkida kohtuotsuse sissejuhatuses süüdistatava nimi, elu- või asukoht ja aadress, isikukood või selle puudumisel sünniaeg ning töökoht või õppeasutus. Lisaks tuleneb KrMS § 313 lg 1 p-st 1 ja § 314 p-st 1 volitus esitada süüdimõistva ja õigeksmõistva kohtuotsuse resolutiivosas vastavalt süüdistatava või õigeksmõistetud nimi.

Süüdistatava nime ja isikukoodi alusel saab üheselt määratleda isiku, keda süüdistatakse. Samuti on tõenäoline, et isikukoodi puudumisel selle asemel sünniaja märkimine aitab kaasa isiku üheselt määratlemisele. Süüdistatava elu- või asukoha aadressi märkimine otsuses on isikule lahendi kättetoimetamisel soodustav tegur ning sama saab öelda töökohta või õppeasutuse märkimise kohta. Seega on KrMS § 311 p-s 4 sätestatud regulatsioon kahtlemata sobiv abinõu, kuna aitab saavutada piirangu eesmärki, milleks on määratleda üheselt kohtuvaidluse pooled ning neile lahend kätte toimetada.

Kuna eeltoodud normist lähtuvalt on süüdistatava nimi otsuse sissejuhatusse märgitud, siis ei esine vajadust süüdistatava nime taasesitamiseks kohtuotsuse resolutiivosas. Samuti ei saa ühe ja sama nime kahel korral märkimisel olla mingit soodustavat efekti piirangu eesmärgi saavutamisele. Seetõttu ei saa KrMS § 313 lg 1 p-st 1 ja § 314 p-st 1 tulenevat volitust süüdistatava nime resolutsiooniosas esitamiseks pidada sobivaks ega mõõdukaks piirangu eesmärgi saavutamisel.

Isikuandmete kohtuotsusesse märkimisel¹⁶⁵ ei ole eraelu puutumatusesse sekkumine ülemäära intensiivne, arvestades et see tagab süüdistatava korrektset määratlemist ja otsuse süüdistatavani jõudmist, mis on ilmselgelt oluline eesmärk, kuna otsus mõjutab otseselt süüdistatava õiguseid ning seega on ka süüdistatava enda huvides, et otsus talle kätte toimetataks.

Eelpooltoodust tulenevalt on proportsionaalne märkida KrMS § 311 p-s 4 nimetatud andmed – süüdistatava nimi, elu- või asukoht ja aadress, isikukood või selle puudumisel sünniaeg ning töökoht või õppeasutus – kohtuotsuse sissejuhatusse. Samas ei ole proportsionaalne süüdistatava nime märkimine resolutiivosasse, kuna see ei ole sobiv ega mõõdukas piirangu eesmärgi saavutamiseks ning seetõttu ei ole KrMS § 313 lg 1 p-s 1 ja § 314 p-s 1 kehtestatud eraelu puutumatus riive materiaalselt õiguspärane.

---

¹⁶⁵ Siinkohal tuleb rõhutada, et tegemist on vaid isikuandmete otsusesse märkimisega, mitte veel neid andmeid sisaldava kohtuotsuse avalikustamisega.

KrMS § 311 p 3 kohaselt märgitakse kohtuotsuse sissejuhatuses muuhulgas otsuse teinud kohtu nimetus ja kohtukoosseis ning prokuröri, kaitsja, tõlgi ning kohtuistung sekretäri ees- ja perekonnanimi. Kuivõrd nimetatud isikute puhul on nad kohtumenetlusega seotud vaid tööalaselt, siis ei ole nende puhul aktuaalne küsimus eraelu puutumatus tagamisest.

Lisaks eelmainitutele on kriminaalmenetluse subjektideks ning ühtlasi menetlusosalisteks ja kohtumenetluse poolteks kannatanu, tsiviilkostja ja kolmas isik,¹⁶⁶ kuid nende nimede otsusesse märkimiseks ei ole menetlusseadustik kohtule volitusi andnud. Seega ei saa tõusetuda ka küsimust olematu regulatsiooni proportsionaalsusest.¹⁶⁷

3.1.3. Isikuandmete kohtuotsuses kajastamise proportsionaalsus tsiviil- ja halduskohtumenetluses

TsMS § 442 lg 2 p 6 annab kohtule volituse märkida otsuse sissejuhatuses menetlusosaliste¹⁶⁸ nimed ja isiku- või registrikoodid ning sama sätte p 7 annab kohtule võimaluse märkida otsuse sissejuhatuses ka menetlusosaliste aadressid, kui see on ilmselt vajalik otsuse täitmiseks või tunnustamiseks. HKMS § 161 p 7 annab kohtule volituse märkida otsuse sissejuhatuses menetlusosaliste¹⁶⁹ nimed ning HKMS § 166 lg 2 annab kohtule võimaluse märkida vajaduse korral ka menetlusosaliste isiku- või registrikoodid. Nii TsMS kui ka HKMS volitavad kohut isiku- või registrikoodi puudumisel märkima otsusesse vastavalt isiku sünniaega või viidet juriidilise isiku õiguslikule alusele¹⁷⁰ ning panevad kohtule kohustuse märkida otsusesse menetlusosaliste asendamine ja varasemad menetlusosalised.¹⁷¹

Menetlusosaliste nimede ja isiku- või registrikoodide alusel saab üheselt määratleda kohtuvaidluse pooled. Samuti on tõenäoline, et isikukoodi puudumisel selle asemel sünniaja märkimine aitab kaasa isiku üheselt määratlemisele.¹⁷² Menetlusosaliste aadressi märkimine võib olla soodustav tegur isikule lahendi kättetoimetamisel. Menetlusosaliste asendamise ja

¹⁶⁶ KrMS § 16 lg 2 ja § 17 lg 1.

¹⁶⁷ Praktika on siiski mõnevõrra erinev, sellest lähemalt vt *infra*, käesoleva töö p 3.3.

¹⁶⁸ Menetlusosalised tsiviilkohtumenetluses on TsMS § 198 lg 1 kohaselt hagimenetluses pooled ja kolmas isik ning hagita menetluses avaldaja ja muud asjast puudutatud isikud.

¹⁶⁹ Menetlusosalised halduskohtumenetluses on HKMS § 15 lg 1 kohaselt pooled (kaebaja ja vastustaja), kolmas isik ning kaasatud haldusorgan.

¹⁷⁰ TsMS § 442 lg 3 ja HKMS § 166 lg 2 laused 2-3.

¹⁷¹ TsMS § 442 lg 9 ja HKMS § 166 lg 1.

¹⁷² Küsitav on, kuidas aitab juriidilise isiku registrikoodi puudumisel tema õiguslikule alusele viitamine kaasa piirangu eesmärgi saavutamisele. Samas ei ole see käesoleva töö probleemiks, kuna juriidilise isiku andmete avaldamisel kohtuotsuses ei ole tegemist eraelu puutumatus piiramisega.

varasemate menetlusosaliste otsusesse märkimine võib soodustada kohtumenetluse poolte ühest määratlemist, kui menetluse vältel on menetlusosalised asendatud. Seega saab TsMS-is ja HKMS-is sätestatud regulatsioone menetlusosaliste andmete avaldamise kohta pidada üldjoontes sobivateks abinõudeks, kuna need aitavad saavutada piirangu eesmärki, milleks on määratleda üheselt kohtuvaidluse pooled ning neile lahend kätte toimetada.

Sarnaselt süüdistatavaga kriminaalmenetluses on ilmselt ka tsiviil- ja halduskohtumenetluses võimalik menetlusosaliste andmed leida kohtuasja toimikust, kuid menetlusosaliste isikuandmete otsusesse märkimine hoiab kokku otsuse väljasaatja aega ja tööjõuressurssi, mis kaudselt tähendab riigi ressursside otstarbekamat kasutamist. Seega saab lugeda HKMS § 161 p-s 7, § 166 lõigetes 1 ja 2 ning TsMS § 442 lg 2 p-des 6 ja 7 ning sama paragrahvi lõigetes 3 ja 9 sätestatud abinõud vajalikuks.

Mõõdukuse aspektist ei ole isikuandmete kohtulahendisse märkimine¹⁷³ ülemäära intensiivne sekkumine menetlusosaliste privaatsusõigusesse. Eesmärk määratleda üheselt menetlusosalised ning lahend neile kätte toimetada on piisavalt oluline, et pühendada abinõu, milleks on menetlusosaliste isikuandmete märkimine otsusesse.

Eelpooltoodust tulenevalt on proportsionaalne märkida kohtuotsusesse HKMS § 161 p-s 7 ja §-s 166 ning TsMS § 442 lg 2 p-des 6 ja 7 ning sama paragrahvi lõigetes 3 ja 9 nimetatud andmed – menetlusosaliste nimed ning olenevalt vajadusest ka isiku- või registrikoodid, isikukoodi puudumisel sünniaeg ja aadress kohtuotsuse sissejuhatusse ning menetlusosaliste asendamine selleks sobivasse otsuse osasse.¹⁷⁴

---

¹⁷³ Taaskord tuleb rõhutada, et siinkohal hindab autor vaid isikuandmete otsusesse märkimisega kaasneva riive intensiivsust ning nimetatud isikuandmete avalikustamise õiguspärasust kontrollib autor eraldi töö järgnevates jaotistes.

¹⁷⁴ Seadusandja ei ole HKMS § 166 lg-s 1 ega TsMS § 442 lg-s 9 täpsustanud, millises otsuse osas peaks märkima andmed menetlusosaliste asendamise kohta.

3.2. Eraelu puutumatus riive kohtulahendi kui terviku avaldamisel

3.2.1. Legitiimne eesmärk

Kohtulahendite avalikustamist reguleerivate normide¹⁷⁵ eesmärgiks on põhiseaduse § 24 lg-st 4 tuleneva kohtuotsuse avalikult kuulutamise printsiibi tagamine. Kohtulahendi kui terviku, s.o koos isikuandmetega avaldamise eesmärgiks on eelkõige avalikkuse informeerimine ohtlikest isikutest. Samuti võib tervikliku kohtulahendi avaldamisel kõrvaleesmärgiks pidada menetlusökonomiat, kuna töötlemata kujul on lahendit kõige lihtsam avalikku andmebaasi üles laadida.

PS § 26 kohaselt on eraelu kaitse piiramisel legitiimne eesmärk, kui eraellu sekkumine on vajalik tervise, kõlbluse, avaliku korra, teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.

Käesoleval juhul on eraelu puutumatus põhiõiguse piirangu aluseks PS § 24 lg-st 4 tulenev sõnaselge käsk kohtulahend avalikustada. See viib meid teema juurde, kas kvalifitseeritud piirklausliga põhiõigusi tohib piirata muudel kui piirklauslis nimetatud põhjustel.

Reeglina on kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga põhiõigust lubatud riivata ainult seadusereservatsioonis ettenähtud põhjusel. Siiski võib juhtuda, et piiranguklauslist välja jäänud ülekaalukad huvid nõuavad teatud kitsendust. Lähtudes põhiseadusliku väärtuskorra ühtsuse ideest, tohib erandjuhul kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga põhiõigust riivata mõne muu põhiõiguse või põhiseaduslikku järku õigusväärtuse alusel.¹⁷⁶

Antud juhul konkureerib eraelu puutumatus eelkõige PS § 24 lg-st 4 tulenev kohtuotsuse avalikkuse põhimõte. Kuna mõlemad nimetatud põhimõtted on põhiseaduslikku järku õigusväärtused, siis võib eraelu puutumatus piirata erandjuhtumil ka kohtuotsuse avalikkuse põhimõtte tagamiseks.

---

¹⁷⁵ Kuna nimetatud põhiseadusest, menetlusseadustikest ja avaliku teabe seadusest tulenevate normide eesmärk on suuremas osas kattuv, vaid kriminaalmenetluses on nn lisaeesmärk, siis ei too autor siinkohal välja konkreetseid norme. Täpsemalt on asjassepuutuvaid sätteid käsitletud proportsionaalsuse hindamisel, käesoleva töö järgmistes alajaotistes.

¹⁷⁶ M. Ernits (viide 10). II peatükk sissejuhatus komm 8.2 ja 9.1.2.

Järgnevalt on proportsionaalsust analüüsitud kahes alapunktis – kõigepealt kriminaalmenetluses langetatud otsuste kohta mõnevõrra spetsiifilisema regulatsiooni osas ning seejärel haldus- ja tsiviilkohtumenetluse lahendites menetlusosaliste andmete avalikustamise osas, kuna asjassepuutuvad normid on neis menetlustes suhteliselt sarnased.

3.2.2. Kohtulahendi tervikliku avaldamise proportsionaalsus kriminaalmenetluses

KrMS § 408¹ lg 2 sätestab:

Avaldatud kohtulahendis avalikustatakse süüdistatava nimi ja isikukood, isikukoodi puudumisel sünniaeg. Alaealise süüdistatava nimi ja isikukood või sünniaeg asendatakse initsiaalide või tähemärgiga, välja arvatud juhul, kui avaldatav jõustunud kohtulahend on vähemalt kolmas, milles alaealine on kuriteos süüdi tunnistatud. Teiste isikute nimed ja muud isikuandmed asendab kohus initsiaalide või tähemärgiga. Kohtulahendis ei avalikustata isiku elukohta.

Võimalikult suures osas terviklike, s.o koos süüdistatava isikuandmetega kohtulahendite avaldamise eesmärgiks on PS § 24 lg-st 4 tuleneva kohtuotsuse avalikkuse ning PS XIII peatükist tuleneva menetlusökoonoomia põhimõtete tagamine.

Kohtulahendi avalikustamise funktsioonideks on õigusselguse tagamine, õigusvaidluste sisu ja kohtupraktika tutvustamine, õigusrikkujatest informeerimine ja kuritegude tõkestamine ning kohtuvõimu üle avalikkuse kontrolli võimaldamine.¹⁷⁷ Õigusselguse tagamine, kohtupraktika tutvustamine ning kohtuvõimu kontrollimine on saavutatavad ka ilma isikuandmete avalikustamiseta. Seega on avalikustamise funktsioonid suuremas osas täidetud ka ilma isikuandmeteta kohtuotsuste avaldamisel – vaid õigusrikkujatest teavitamise ja kuritegude tõkestamise funktsioonid vajavad isikuandmetega otsuste avalikustamist. Seetõttu on kohtuotsuse tervikliku avalikustamise eesmärgi kaalumisel alljärgnevalt analüüsitud just õigusrikkujast informeerimise ja kuritegude tõkestamise olulisust.

Süüdistatava isiku nime ja isikukoodi või sünniaja avalikustamisel tuleb kaaluda ühelt poolt privaatsusõigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt eesmärgi tähtsust.

---

¹⁷⁷ Vt *supra*, käesoleva töö p 1.1.3.

Kaalumisel tuleb lähtuda Riigikohtu poolt korduvalt rõhutatud reeglist: mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda mõjuvamad peavad olema riivet õigustavad põhjused.¹⁷⁸

Juhtumitel, mil süüdistatav mõistetakse õigeks või lõpetatakse kriminaalmenetlus muudel alustel,¹⁷⁹ tuleb mõõdukuse hindamisel ühele kaalukaasile asetada ekslikult süüdistatud isiku õigus eraelu puutumatusel ning teisele kaalukaasile kohtuotsuse avalikkuse ja menetlusökonoomia põhimõtted.

Eraelu puutumatus riive isiku puhul, keda seostatakse kriminaalasjaga, milles teda süüdi ei mõistatud, on ilmselgelt suur.

Kriminaalmenetluses süüdi mõistmata isiku andmete avalikustamine ei ole kuidagi oluline kohtuotsuse avalikkuse funktsioonide täitmiseks, kuna see ei aita kuidagi kaasa kuritegude tõkestamisele ning tegemist ei ole õigusrikkujast teavitamisega. Süüdistatavate puhul, kes on õigeks mõistatud või kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud, ei ole isikuandmete avaldamine põhjendatud, kuna sel juhul ei või tulenevalt süütuse presumptsioonist eeldada süüdistatavalt suuremat ohtu üldisele turvalisusele kui mistahes teise isiku puhul ning süüdistuse asjaolude sidumine süüdi mõistmata isikuga riivab oluliselt isiku eraelu puutumatus.

Kuna teiste isikute nimed tuleb KrMS § 408¹ lg 2 kolmanda lause kohaselt niikuinii avalikustatavast otsusest eemaldada, siis ei ole sugugi kindel, et süüdistatava andmete eemaldamata jätmise otsuse töötlemise vaeva märgatavalt vähendaks. Seega ei ole põhjust rääkida menetlusökonoomia suurest võidust olukorras, kus kriminaalmenetluses langetatud kohtulahendi täiesti terviklikul kujul ja töötlemata avalikustamine ei ole lubatud. Hiljutises Riigikohtu üldkogu määruses rahuldati süüdistatava, kelle suhtes oli kriminaalmenetlus lõpetatud, taotlus tema nime asendamiseks initialsidega, kuna kohtuotsuses märgitud asjaolud takistasid taotluse esitajal töö leidmist.¹⁸⁰ Oluline on, et taotluse rahuldamisega nõustus Riigikohtu üldkogu, et taotluse esitaja ehk kriminaalmenetluses süüdistatava positsioonil olnud isiku eraelu puutumatus vajab kaitset. Siinkohal võtab autor vabaduse üldistamiseks, et tõenäoliselt võib kriminaalmenetluses süüdistatavana osalemine iga inimese puhul takistada hilisemat töö leidmist ning eelviidatud lahendis Riigikohtult otsuse

¹⁷⁸ RKPJKo 05.03.2001, 3-4-1-2-01, p 17; 09.04.2008, 3-4-1-20-07, p 21.

¹⁷⁹ Näiteks kriminaalmenetlust välistava asjaolu ilmnemisel KrMS § 200 ja § 199 lg 1 mõne punkti alusel.

¹⁸⁰ RKÜKm 26.03.2012, 3-3-1-15-10. Tegemist oli üldkogu otsusega, milles analüüsiti isikule kahju tekitamist seoses kohtueelses kriminaalmenetluses ametikohalt kõrvaldamisega üheks aastaks. Varem oli isiku suhtes lõpetatud kriminaalmenetlus, kuna leiti, et tema käitumises puudus kuriteokoosseis.

eemaldamist või nime asendamist taotlenu ei ole selles osas erand, vaid pigem on tegemist reegluga. Siinkohal ei ole menetlusökoonomia seisukohalt mõistlik menetleda iga süüdi mõistmata isiku avaldust oma nime kohtulahendist eemaldamiseks, vaid pigem tuleks avaldatavas kohtulahendis süüdi mõistmata isikute andmed jätta avalikustamata. Seega on kriminaalmenetluses süüdi mõistmata süüdistatava nime eemaldamata jätmisel menetlusökoonomia pigem vähene ning võimalik, et ajutine.

Eeltoodust tulenevalt leiab autor, et süüdi mõistmata süüdistatavate puhul, s.o õigeksmõistetud ning isikud, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud, on nime ja isikukoodi või sünniaja avalikustamine avaldatavas kohtuotsuses ebaproportsionaalne, kuna riivab liialt intensiivselt isiku õigust eraelu puutumatusel. Sedavõrd intensiivne privaatsusõiguse piirang ei saa olla põhjendatud võimaliku menetlusökoonomiaga ega otsuse avalikkuse põhimõttega, kuna süüdi mõistmata isiku andmete avalikustamine ei ole määrava tähtsusega kohtuotsuse avalikkuse funktsioonide täitmisel.

Alates 01.09.2011 kehtib süüdistatava isikuandmete avalikustamisel erisus alaealistele – KrMS § 408¹ lg 2 teise lause kohaselt asendatakse alaealise nimi ja isikukood või sünniaeg initsiaalide või tähemärgiga kuni kolmanda süüdi tunnistamiseni. Vastava muudatuse sisseviimisel märgiti seletuskirjas, et alaealise süüdistatava nime ja isikukoodi/sünniaja avalikustamine on tema suhtes ebaproportsionaalne ning ülemäära märgistav, mis võib oluliselt ahendada alaealise eneseteostuse võimalusi.¹⁸¹ Seejuures viidati ka põhiseaduse § 24 lg-le 4, millest tulenevalt alaealise eraelu puutumatusel tuleks rakendada kõrgendatud kaitset. Avalikkuse huvi, sh eesmärk kuritegude tõkestamiseks ning turvalisuse tagamiseks kaalub kehtiva seaduse kohaselt üle alaealise süüdistatava eraelu puutumatusel põhiõiguse siis, kui alaealine mõistetakse süüdi kolmandat korda. Käesoleva töö autor nõustub seadusandjatega, et alaealise privaatsus vajab enam kaitset. Kuigi teisel kaalukaasil asetseb mõningane menetlusökoonomia ning avalikkuse õigustatud huvi õigusrikkujast teadasaamiseks ja teatud juhtudel ka vajadus kuritegude tõkestamiseks, on alaealise isiku privaatsusõiguse kaitse sedavõrd oluline väärtus, et eriregulatsioon alaealise süüdistatava isikuandmete avalikustamise kohta on selgelt asjakohane.

Käesoleval juhul austab kehtiv regulatsioon alaealise eraelu puutumatusel esimeste eksimuste puhul ning alaealisele süüdimõistetule antakse võimalus alustada puhtalt lehelt esimese kahe süüdimõistmise korral. Seejuures on tänuväärne, et KrMS § 408¹ lg 2 teise lause sõnastusest

---

¹⁸¹ KrMS muutmise eelnõu nr 599 SE III seletuskiri (viide 85), lk 45-46.

nähtuvalt ei või enne kolme süüdimõistmist avalikustada alaealise süüdistatava nime ja isikukoodi või sünniaega ei õige- ega süüdimõistvates lahendites. Kolmekordse seadusest üleastumise ning süüdimõistmise korral eeldatakse, et alaealine süüdimõistetu ei ole õppust võtnud ning temast lähtuv potentsiaalne oht avalikule korrale on piisavalt suur, et üle kaaluda alaealise õigust eraelu puutumatusel. Kohtule ei ole jäetud kaalutusõigust otsustamiseks, kas alaealise privaatsus võiks vajada ka kolmanda süüdimõistmise korral, olenevalt näiteks alaealise vanusest, tema süü vormist, kuriteo raskusastmest või sellest, kas tegemist oli täideviija või kõigest osavõtjaga. KrMS § 408¹ lg 2 teise lause proportsionaalsuses võib kahelda, kui eeldada, et on olemas õigus astuda puhaste paberitega täisealiste sekka. Võimalik on mitmesugune lähenemine – võib-olla tuleks anda kohtule kaalutusõigus süüdistatava isikuandmete avaldamise üle otsustamiseks alates kolmandast süüdimõistvast otsusest või vahest tuleks alaealise süüdimõistetu isikuandmete avaldamisele seada absoluutne keeld.

Käesoleva töö autori hinnangul on alaealise privaatsusõigust kehtivas isikuandmete kohtuotsuses avalikustamise regulatsioonis piiratud jätkuvalt mõnevõrra liiga intensiivselt ning regulatsioon on põhjendamatult diferentseerimata. Kehtivast regulatsioonist tulenevalt võib näiteks kolmandat korda poevarguses süüdimõistetu saada avalikkuse silmis kurjategija märgi külge. Mõõdukas võiks olla alaealise eraelu puutumatus riive vaid loetletud ning eriti raskete kuritegude puhul. Näiteks karistusregistri seaduse § 28 teises lauses on loetletud karistusseadustiku normid, milles sätestatud süüteo süüdi mõistmisel isiku nime ei asendata ka pärast karistusandmete registrist kustutamist. Hetkel laieneb toodud norm vaid täisealistele süüdimõistetutele. Nimetatud loetelus toodud rikkumiste puhul on tegemist sedavõrd intensiivselt teiste isikute õigustesse sekkumisega, et ka alaealised isikud peavad mõistma selliste tegude tähendust ja tagajärgi. Eeltoodust tulenevalt kaalub avalikkuse huvi õigusrikkujast teadasaamiseks ja kuritegude tõkestamiseks üle alaealise isiku eraelu puutumatus vaid väga rasketes kuritegudes kolmandat korda¹⁸² süüdimõistetud alaealiste andmete avaldamise. Seega ei ole KrMS § 408¹ lg 2 teine lause mõõdukas osas, milles ei ole diferentseeritud avaldamist olenevalt kuritegude raskusastmest.

Kohtuotsuses süüdimõistetud isiku nime avalikustamine koos isikukoodiga või viimase puudumisel sünniajaga on avaliku turvalisuse tagamise eesmärgi tagamisel vajalik selleks, et eristada süüdimõistetut samanimelistest inimestest. Isikukoodi või sünniaja märkimata

---

¹⁸² Siinkohal võib arutleda, kas just alates kolmandast korrast muutub eriti raske kuritegu piisavaks põhjenduseks, et riivata alaealise privaatsusõigust, või võiks eraelu puutumatus riive olla õigustatud juba varem, näiteks teise süüdimõistmise korral.

jätmine võib põhjendamatult kahjustada sama nimega isiku identiteeti ja anda ekslikku infot isiku kohta, kes tegelikult ei ole süüdimõistetud.

Täisealise süüdimõistetud puhul eeldatakse, et isik suudab täielikult vastutada oma tegude eest ning seetõttu ei ole täisealise isiku puhul seaduses ette nähtud erisusi nime ja isikukoodi või sünniaja avaldamata jätmiseks. Avalikkusel on mõistlik ootus, et ühiskondlik turvalisus oleks tagatud. Süüdimõistetud nime avalikustamisel on võimalik tõkestada kuritegu juhtudel, mil süüdimõistetult on lisakaristusena võetud õigus töötada teataval ametikohal või teataval tegutsemisalal¹⁸³ ning näiteks lasteasutusse või finantsasutusse soovib tööle asuda nimetatud valdkondades tegutsemiskeeldu omav isik. Samuti tagab süüdimõistetud isikute andmete avalikustamine üldsusele informatsiooni kriminaalkorras süüdi mõistetud õigusrikkujatest, mis kaudselt aitab saavutada üldist turvalisust. Seetõttu on süüdimõistetud isiku nime ja isikukoodi või sünniaja avalikustamine üsna oluline õigusväärtus.

Süüdimõistetud privaatsust vähem piirav abinõu võiks olla süüdimõistetud isiku andmete avaldamine vaid avalikus karistusregistris¹⁸⁴ ning mitte kohtuotsuses. Ainult karistusregistris andmete avaldamise ei saa siiski pidada piisavalt efektiivseks, kuna karistusregistri andmetele ligipääsemiseks tuleb sooritada päring vastavalt karistusregistriseaduse § 15 lg-le 2, päring on reeglina tasuline¹⁸⁵ ning tavapärased informatsiooni hankimise abimehed – interneti otsingumootorid – neid andmeid ei edasta. Seega pooldab autor süüdistatavate nimede avaldamist kohtulahendites.

Ebamõistlik oleks jätta kõikide süüdimõistetud isikute andmeid igavesti seotuks süüdimõistva lahendiga ning karistada väikse eksimuse eest süüdimõistetut stigmatiseerimisega terve järgneva elu vältel.¹⁸⁶ Selle tagamiseks on karistusregistri seaduse §-s 28 ette nähtud isikuandmete avalikustamise lõpetamine avalikustatud kohtulahendites ning isiku nime asendamine initsiaalide või tähemärgiga pärast isiku karistusandmete kustutamist registrist. Registrisse kantud karistusandmete kustutamise tähtajad sõltuvad reeglina mõistetud karistuse liigist ja raskusastmest.¹⁸⁷ Karistusregistri seaduse § 28 teises lauses on loetletud

---

¹⁸³ Selline võimalus tuleb karistusseadustiku §-st 49. Vt *supra*, käesoleva töö p 1.1.4.

¹⁸⁴ Karistusregistri seadus, § 7 lg 1.

¹⁸⁵ Karistusregistri seadus, § 23.

¹⁸⁶ Selle kohta on ka Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu nr 1026 SE I seletuskirjas (viide 83) märgitud, et karistatuse kehtivusajal on isiku süütegu ühiskondlikult hukkamõistetav ja tema õigusi võib karistatusest tingituna põhjendatud juhtudel seadusega mõnevõrra ulatuslikumalt piirata. Pärast karistatuse kustumist seda aga üldjuhul teha ei või. Süüdimõistetud õigusi piiraks enamikul juhtudel ebaproportsionaalselt olukord, kus teda süüdimõistev kohtulahend jääb ka pärast karistatuse kustumist avalikuks teda identifitseerivas vormis.

¹⁸⁷ S.o täpsemalt reguleeritud karistusregistri seaduse §-s 24.

ammendavalt karistusseadustiku normid, milles sätestatud süüteo süüdi mõistmisel isiku nime ei asendata ka pärast karistusandmete registrist kustutamist. Tegemist on sedavõrd raskete rikkumistega, mille tähtsus ajas ei vähene, muuhulgas näiteks süüteod inimsuse vastu ja enamus seksuaalse enesemääramise vastased süüteod. Eeltoodust tulenevalt on süüdimõistetute andmete avalikustamise ja avalikustamise lõpetamise süsteemis arvestatud süütegude ja mõistetud karistuste raskusega, avalikkuse õigustatud huviga ning samuti süüdimõistetute isiku eraelu puutumatusel.

Käesoleva töö autori hinnangul on süüdimõistetute isiku andmete avalikustamise süsteem üldplaanis mõeldukas, kuna süüdimõistetute eraelu tungimine on põhjendatud avalikkuse turvalisuse tagamise, õigusrikkujatest informeerimise ja kuritegude tõkestamisega. Üldplaanis seetõttu, et käesoleva töö maht ei võimalda analüüsida süüdimõistetute andmete avalikustamise ulatuse proportsionaalsust iga kuriteo puhul eraldi ning arvestades, et Eestis esinevad mitmed ülekriminaliseerimise tunnused,¹⁸⁸ ei pruugi iga väärtelise isikuandmete avalikustamine olla üksikjuhtumil mõeldukas, kuid selles osas selguse saavutamiseks tuleks kergemate süütegude ja karistuste puhul avaldamise proportsionaalsust iga süüteo puhul eraldi hinnata. Samas ei ole suures plaanis süüdimõistetute privaatsust kahjustatud liigselt, kuna kergemate süütegude puhul lõpetatakse seaduses ettenähtud aja möödudes süüdimõistetute nime ja isikukoodi või sünniaja avalikustamine seoses süüdimõistva otsusega. Seega on süüdimõistetute andmete avalikustamise süsteem üldiselt mõeldukas.

04.11.2010 esitas Euroopa Komisjon isikuandmete kaitse põhiõiguse paremaks tagamiseks teatise terviklikust lähenemisviisist isikuandmete kaitsele Euroopa Liidus,¹⁸⁹ millele saadud tagasiside alusel tegi Komisjon ettepaneku keelata töödelda isikuandmeid, mis kajastavad süüdimõistvaid kohtuotsuseid.¹⁹⁰ Seega võib juhtuda, et Eestis täna toimiv karistusandmete avalikustamine keelatakse juhul, kui Euroopa komisjoni sellekohane ettepanek läheb läbi.

---

¹⁸⁸ T. Reinthal. Ülekriminaliseerimine. Analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: [www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%20%20\(Ulekriminaliseerimine_analuus\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%20%20(Ulekriminaliseerimine_analuus).pdf) (25.04.2012).

¹⁸⁹ Euroopa Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele: Terviklik lähenemisviis isikuandmete kaitsele Euroopa Liidus. KOM(2010) 609 lõplik. Brüssel: Euroopa Komisjon, 04.11.2010. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_et.pdf (25.04.2012).

¹⁹⁰ Ettepaneku art 9 lg 1: Keelatud on töödelda (...) andmeid (...) süüdimõistvate kohtuotsuste ja nendega seotud turvameetmete kohta. Euroopa Komisjoni ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). KOM(2012) 11 lõplik. Brüssel: Euroopa Komisjon, 25.01.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_et.pdf (25.04.2012).

Siiski on lootus, et karistusregistris andmete töötlemine jääb ka edaspidi võimalikuks järelvalve all.¹⁹¹

Kriminaalmenetluses on ainsana kehtestatud absoluutne keeld avalikustada kohtulahendis teiste isikute nimesid ja muid isikuandmeid. Kuna KrMS § 408¹ kolmanda lause kohaselt tuleb asendada teiste isikute nimed initsiaalide või tähemärgiga, siis on teoreetiliselt välistatud teiste kriminaalmenetlusega kokku puutuvate ning otsuses märgitud isikute eraelu puutumatus riive.¹⁹² Teiste isikute nimede varjamise regulatsiooni kooskõla põhiseaduse § 24 lg-s 4 nimetatud kohtuotsuse avalikustamise lubatud piiranguga tuleb arutluse alla käesoleva töö alapunktis 3.4.

Eelpooltoodust tulenevalt on proportsionaalne avalikustada avaldatud kohtulahendis KrMS § 408¹ lg 2 esimeses lauses nimetatud andmed – nimi ja isikukood või selle puudumisel sünniaeg – vaid süüdimõistetud isiku puhul ning arvestades karistusregistri seaduse §-st 28 tulenevat regulatsiooni isikuandmete avalikustamise lõpetamiseks karistusandmete registrist kustutamisel. Samas ei ole proportsionaalne süüdi mõistmata isiku nime avalikustamine avaldatavates kohtulahendites, kuna see ei ole mõõdukas abinõu ei otsuse avalikkuse ega menetlusökonoomia eesmärgi saavutamiseks ning seetõttu ei ole KrMS § 408¹ lg 2 esimeses ja teises lauses süüdistatavale kehtestatud ning ka mitte süüdimõistetud isikule¹⁹³ laienev eraelu puutumatus riive materiaalselt õiguspärane. Samuti ei ole mõõdukas KrMS § 408¹ lg 2 teine lause, kuna avalikkuse huvi õigusrikkujast teadasaamiseks ja kuritegude tõkestamiseks kaalub üle alaealise isiku eraelu puutumatus vaid väga rasketes kuritegudes kolmandat korda süüdimõistetud alaealiste andmete avaldamisel.

---

¹⁹¹ Samas, art 9 lg 2 j) Lõiget 1 ei kohaldata, kui: süüdimõistvaid kohtuotsuseid ja nendega seotud turvameetmeid käsitlevaid andmeid töödeldakse ametiasutuse järelvalve all või kui töötlemine on vajalik vastutava töötleja suhtes kohaldatavatest õigusaktidest tuleneva kohustuse või olulise avalike huvidega seotud ülesande täitmiseks niivõrd, kuivõrd see on lubatud liidu või liikmesriigi õigusega, milles on sätestatud piisavad kaitsemeetmed. Süüdimõistvate kohtuotsuste täielikku registrit võib pidada ainult ametiasutuse järelvalve all.

¹⁹² Praktilise külje osas on töö autor skeptiline initsiaalide kasutamise otstarbekuses ja realses kaitsevõimes, kuid sellest lähemalt käesoleva töö alapunktis 3.3.

¹⁹³ S.o õigeksmõistetud või isikud, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud.

3.2.3. Kohtulahendi tervikliku avaldamise proportsionaalsus tsiviil- ja halduskohtumenetluses

HKMS § 175 lõigetest 3-5 ja TsMS § 462 lõigetest 2-4 tuleneb, et andmesubjektil või huvitatud isikul on õigus taotleda ning kohtul on kaalutusõigus taotluse alusel või omal algatusel asendada andmesubjekti nimi initsiaalide või tähemärgiga, mitte avalikustada isikukoodi, sünniaega, registrikoodi, aadressi vm isikut identifitseerivaid andmeid, samuti on kohtul õigus eemaldada otsusest muud juurdepääsupiiranguga andmed, avaldada üksnes otsuse resolutsioon või jätta otsus üldsegi avalikustamata. Nimetatud sätetest tulenevalt on kohtule jäetud volitus avalikustada otsused koos kõikide nendes sisalduvate isikuandmetega terviklikult.

Eraelu puutumatus põhiõiguse piiramise eesmärgiks haldus- ja tsiviilkohtumenetluses langetatud otsustes isikuandmete avalikustamisel on kohtuotsuse avalikkuse ja menetlusökoonomia tagamine.¹⁹⁴ Menetlusosaliste ja teiste andmesubjektide nimede ja muude isikuandmete avalikustamisel kohtuotsustes tuleb seega kaaluda ühelt poolt privaatsusõigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt avalikult kuulutamise ja menetlusökoonomia eesmärkide tähtsust.

Sarnaselt kriminaalmenetlusega on ka tsiviil- ja halduskohtumenetluste puhul avalikult kuulutamise funktsioonidest osa – õigusselguse tagamine, kohtupraktika tutvustamine ning avalikkuse kontrolli võimaldamine kohtuvõimu üle – saavutatavad ilma andmete avalikustamiseta. Kuritegude ärahoidmise funktsioon ei tule tsiviil- ja halduskohtumenetluses langetatud otsustes isikuandmete avaldamise põhjendusena üldse kõne alla, kuna tsiviil- ja halduskohtumenetluses puuduvad sanktsioonid ja kohustused, mille järgimist avalikkus peaks kontrollima. Küsitavaks jääb ühiskonna turvalisuse suurendamise ehk õigusrikkujatest teavitamise eesmärgi olulisus privaatsusõiguse piirajana tsiviil- ja halduskohtumenetluses. Seetõttu on tervikliku kohtulahendi avalikustamise eesmärgi kaalu hindamisel alljärgnevalt analüüsitud just õigusrikkujatest informeerimise olulisust.

Isikuandmete töötlemine, sh kohtuotsuses märgitud isikuandmete avalikustamine riivab isiku õigust eraelu puutumatusle järjest intensiivsemalt, arvestades asjaolu, et isikuandmete

---

¹⁹⁴ Vt *supra*, käesoleva töö p 3.2.1.

kogumise viisid on muutunud äärmiselt keeruliseks ning andmete kogumist erinevatel viisidel ei ole lihtne tuvastada. Seega võib isikuandmete avaldamine mistahes kohtuotsuses mõjutada isiku eraelu puutumatus määramatult pika aja jooksul, mistõttu privaatsusõigusesse sekkumist tuleb lugeda ulatuslikuks.

Lisaks asjaolule, et isikuandmete avaldamine iseenesest rikub isiku õigust eraelu puutumatusle, põhjustab kohtumenetlusega seostamine lisaks kahju seeläbi, et tekitab suure tõenäosusega eelarvamusi teistes isikutes.¹⁹⁵ Kuna parimaks vaidluse lahenduseks peetakse sageli igasugust tulemust, mis ei hõlma kohtuvaidlusi, siis võivad ülejäänud inimesed hakata kohtulahendis mainitud andmesubjektist eemale hoidma põhjusel, et teda peetakse riukukeks, kes ei oska oma probleeme ilma kohtumenetluseta lahendada. Seejuures ei ole oluline, mis menetluslik positsioon isikul kohtuvaidluses on, kuna enamasti ei mahu kohtulahend ühele või kahele leheküljele ning rohkema läbitöötamisest ei pruugi keskmine isik üldsegi huvitatud olla. Tõenäoliselt ei ole tööpakkuja huvitatud sellise isiku värbamisest, kelle nimi on läbi käinud mõnest töövaidlusest.¹⁹⁶ Võimalik, et uude kohta kolimisel hoitakse eemale naabrist, kelle andmed on avalikustatud kohtulahendis, mis puudutas naabrusõiguseid. Tõenäoliselt ei soovi keegi esimeses järjekorras oma lepingupartneriks kaebajat. Samuti võivad eelarvamusi tekitada elatisenõude menetlemisega seotud andmed, kuna avaldaja puhul eeldatakse, et ta on ahne ning maksuma kohustatud isik on mõistliku isiku hinnangul kitsi, kui ta ei soovi oma lapse eest hoolitseda. Maksuvaidluse puhul võidakse pidada lahendis mainitud isikuid ebaausateks. Näiteid võiks tuua lõputult, kuid kokkuvõttes kaasnevad kohtumenetlusega reeglina rikutud inim- ja ärisuhted. Negatiivne informatsioon liigub kiiresti ning isegi positiivse kohtumenetluse puhul võib puudutatud isikule jääda külge halb maine.

Eeltoodust tulenevalt on kohtulahendites isiku nime ning teiste teda identifitseerivate andmete avaldamine intensiivne sekkumine isiku privaatsusõigusesse.

Eraelu puutumatus piiramise mõõdukuse hindamisel tuleb teisest küljest arvestada piirangu eesmärkide olulisust ehk menetlusökoonomia printsiibi ja õigusrikkujast informeerimise olulisust.

---

¹⁹⁵ Isegi kui eraldada siinkohal mainitud teistest isikutest juriidilise haridusega isikud, kellelt võiks eeldada asja hindamist sügavuti, jääb suurem osa inimesi siiski suure tõenäosusega eelarvamuste küüsi.

¹⁹⁶ Samane probleem oli isikul, keda ei võetud tööle, kuigi tema nime andis seostada vaid lahendiga, millest nähtus, et isik nõudis kahju hüvitamist, mis oli põhjustatud tema töölt eemaldamisega. Vt RKÜKm 26.03.2012, 3-3-1-15-10 (viide 180).

Arvestades, et iga isikuandmete avalikustamise toiming piirab kõrge väärtusega põhiõigust eraelu puutumatusel, vajab iga nime ja muude isikuandmete avalikustamine ratsionaalset ja ülekaalukat põhjendust.

Õigusrikkujast teavitamine juhtumitel, mil tegemist on tsiviil- või halduskohtu otsuses kinnitust leidnud normidest üleastumisega, on kaheldava väärtusega eelkõige seetõttu, et Eesti õigusruumis kehtib süütuse presumptsioon, mille kohaselt ei tohi kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.¹⁹⁷ Kuigi haldus- või tsiviilkohus on otsuse langetanud, ei ole tegemist süüdimõistva kohtuotsusega süütuse presumptsiooni mõistes. Süütuse presumptsiooniga on seotud sellised kriminaalmenetluse printsiibid nagu *in dubio pro reo* (kahtluse korral süüdistatava kasuks) ning süüdistatavale kaitseõiguse tagamise põhimõte,¹⁹⁸ mille rakendamata jätmisel ei saa rääkida õiguspärasest süüdimõistmisest selle kriminaalmenetluslikkus mõistes. Kuigi õigusrikkujast teadasaamiseks võib olla küllalt suur avalikkuse huvi, ei kaalu see autori hinnangul üles süütuse presumptsiooni ja kriminaalkorras süüdi mõistmata isiku õigust eraelu puutumatusel.

Menetlusökoonomia on tulenevalt põhiseaduse XIII peatükist põhiseaduslikku järku õigusväärtus.¹⁹⁹ Menetlusökoonomia põhimõtte üldiseks eesmärgiks on tagada sujuv kohtumenetlus ning pakkuda isikutele tõhusat õiguskaitset mõistliku aja jooksul. Seega on tegemist olulise õigusväärtusega.

Käesoleval juhul seisneks menetlusökoonomia sisuliselt selles, et enne avalikustamist ei oleks vajalik suuremat osa tsiviil- ja halduskohtu lahenditest töödelda ehk eemaldada lahenditest isikuandmeid. Kui isikuandmeid oleks vaja eemaldada lahenditest märgatavalt rohkem, kui seda tänases praktikas tehakse, kaasneks sellega mõningane töömahu suurenemine kohtusüsteemis, mis omakorda tingiks vajaduse suurema hulga korrektori tööd teostavate ametnike järele või töö teostajate arvu mitte lisandumisel kohtuasjade menetlusaja pikenemise. Seega oleks tagajärjeks üldistatult teatav tööjõu ressursi vajaduse suurenemine.

E. Kergandberg on märkinud, et menetlusökoonomia põhimõtte saab toimida vaid tasakaalu tingimustes, kui see teenib võrdsel määral nii riigi kui menetlusaluse isiku huvisid.²⁰⁰ Käesoleval juhul teenib isikuandmete jätkuv avalikustamine eelkõige riigi huve ressursside

---

¹⁹⁷ PS (viide 1), § 22 lg 1.

¹⁹⁸ E. Kergandberg (viide 10). PS § 22 komm 3.

¹⁹⁹ RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 23.

²⁰⁰ RKEKo 22.01.2008, 3-3-1-17-07, E. Kergandbergi eriarvamus p 3.

säästmiseks, kuna menetlusosalistel on lisaks tõhusale menetlusele huvi ka enese isikuandmete kaitsmisele. Andmete eemaldamisel ei oleks tegemist kohtute töömahu põhjendamatu suurendamisega, kuna vastupidisel juhul toimuks jätkuvalt liiga intensiivne sekkumine isikute privaatsusõigusesse.

Lisaks on küsitav menetlusökonoomia põhimõtte reaalne kasutegur kohtulahendites isikuandmete avalikustamise kontekstis. Seoses uute tehnoloogiate ja andmeedastuse võimaluste täiustumisega suureneb oht isikuandmete kuritarvitamiseks ning tõenäoliselt kasvab võrdeliselt ka inimeste teadlikkus enese kohta käivate andmete kaitse vajadusest. See võib kaasa tuua andmesubjektide taotluste laviini andmete eemaldamiseks juba avaldatud otsustest. Esiteks ei pruugi hilisem andmete eemaldamine enam sedavõrd hästi andmesubjektide õigusi kaitsta ning teiseks kulub sarnaste taotluste menetlemiseks ja lahendamiseks kohtunike, teiste kohtuametnike ja korrektorite aega märgatavalt enam, kui oleks esialgu kulunud aega vaid korrektori töö tegemisele.²⁰¹ Tõenäoliselt on vaid aja küsimus, millal puudutatud isikud saavad oma õigustest ja nende kahjustumisest teadlikuks. Seetõttu võib lahendite töötlemata jätmise hoopis takistada menetlusökonoomia eesmärgi saavutamist tulevikus ning võimalik, et juba lähemate aastate jooksul. Mõistlik oleks avaldada haldus- ja tsiviilkohtumenetluses lahendid ilma isikuandmeteta esimesel võimalusel, kuna iga isikuandmetega avalikustatud lahend on potentsiaalne alus hilisema andmete eemaldamise taotluse esitamiseks.

Eeltoodust tulenevalt on isiku eraelu puutumatus riive kohtulahendites isikuandmete avalikustamisel sedavõrd intensiivne ja ulatuslik, et mõningane ja võimalik et ajutine menetlusökonoomia ega kriminaalmenetluses süüdi mõistmata isikute väidetavatest õigusrikkumistest informeerimine ei ole piisavalt kaalukad põhjused privaatsusõiguse piiramiseks. Seega on HKMS § 175 lg-st 3 ja TsMS § 462 lg-st 2 tulenev volitus avalikustada kohtulahendid koos kõikide nendes sisalduvate isikuandmetega ebaproportsionaalne, kuna riivab liialt intensiivselt isiku õigust eraelu puutumatusle ning selline privaatsusõiguse piirang ei saa olla põhjendatud võimaliku menetlusökonoomiaga ega väidetavatest õigusrikkujatest teavitamisega.

---

²⁰¹ Analoogselt järeldusele on Riigikohus jõudnud ka ebaproportsionaalselt kõrgete riigilõivude osas. Mida kõrgemad on riigilõivud, seda enam tegelevad kohtud menetlusabi taotluste lahendamise ja menetlusabi totluste rahuldamatuse peale saab esitada määruskaebuse. Sellisel juhul kulub kohtute ressursi rohkem menetluslike, mitte sisuliste küsimuste lahendamisele ning kõrge riigilõiv ei aita menetlusökonoomia eesmärgi saavutamisele kaasa, vaid takistab seda. Vt RKÜKo 06.03.2012, 3-2-1-67-11, p 27.3.

3.3. Eraelu puutumatus riive praktikas

Kõigepealt tuleb juhtida tähelepanu, et HKMS § 161 p-st 7 ja § 166 lg-st 2 ning TsMS § 442 lg 2 p-dest 6 ja 7 tuleneb haldus- ja tsiviilkohtumenetlust läbi viivale kohtule volitus märkida menetlusosaliste nimed ja mõningal juhul muud isikuandmed vaid otsuse sissejuhatuses, mitte teistes otsuse osades. Kuigi HKMS § 166 lg 2 on sõnastatud üldiselt “otsuses märgitakse”, on tõenäoliselt siiski tegemist üldviitega kohtuotsusele ning HKMS § 161-165 täpsustavad, millises osas on lubatud isiku nime ja teisi isikuandmeid märkida. Kriminaalmenetluses tuleneb KrMS § 311 p-st 4 kohtule volitus märkida süüdistatava andmed kohtuotsuse sissejuhatuses ning lisaks võib KrMS § 313 lg 1 p-st 1 ja § 314 p-st 1 tulenevalt märkida süüdi- või õigeksmõistetud nime ka resolutiivosas.

Praktikas on reeglina nii tsiviil- ja halduskohtumenetluses osalevate menetlusosaliste kui ka kriminaalmenetluses süüdistatava nimed märgitud läbivalt kõikides kohtulahendi osades. Kasutatakse vahelduse mõttes ka menetluslikke positsioone, aga enamasti on kohtuotsustes ületatud seadusest tulenevat volitust isikuandmete märkimiseks, kuna nimed ja mõningatel juhtudel muud isikuandmed esinevad ka mujal peale sissejuhatuses ja kriminaalmenetluse otsuse resolutiivosa. Lisaks puudub menetlusseadustikes volitus menetlusväliste subjektide andmete kohtulahenditesse märkimiseks ja avalikustamiseks ning KrMS-s ei ole antud kohtule volitust isegi osade menetlusosaliste – tsiviilkostja, kolmanda isiku ja kannatanu – nimede otsustes kajastamiseks, kuid praktikas neid andmeid ometi märgitakse ja ka avalikustatakse. Kuna iga isikuandmete töötlemise toiming on isiku eraelu riive, siis peab igaks isikuandmete töötlemise juhaks olema volitus. Tänapäevane volitus ületab praktika riivab isiku eraelu puutumatus rohkem kui seadusega lubatud.²⁰² Lisaks kaasneb sellise praktikaga isikuandmete eemaldamise vajaduse tekkimisest märgatavalt keerulisem ja aeganõudvam andmete eemaldamise protsess, mis sisuliselt läheb vastuollu menetlusökonoomia põhimõttega.

Teine praktikast nähtav asjaolu on, et isiku nime asendamine initsiaalidega ei ole reeglina piisavalt tõhus ega taga enamasti isiku tuvastamatust. Isiku tuvastatavuse kindlakstegemisel

---

²⁰² Siinkohal on nimede üleliigsel kasutamisel ka praktiline negatiivne aspekt koos isikuandmetega avalikustatud lahendite puhul, kuna interneti otsingumootorid asetavad otsingu tulemuste esitamisel sageli esimesena sellised tulemused, mis tunduvad olevat otsinguga rohkem seotud. Piltlikult on Triinu Lepa kohtulahend “Triinu Lepa” otsingutulemuste seas sedavõrd eespool, mida rohkem kordi on Triinu või Lepa sõna kohtulahendis kasutatud.

tuleb arvesse võtta kõiki vahendeid, mida vastutav töötaja või keegi muu võib andmesubjekti tuvastamiseks tõenäoliselt kasutada.²⁰³ Nime initsiaalid koos ülejäänud otsuses esitatud andmetega annavad sageli piisava teabe, et interneti otsingumootorite abiga seostada kohtulahend konkreetse persooniga.

Toodud seisukoha illustreerimiseks viis töö autor läbi katse seostada initsiaalide järgi kohtulahend konkreetse isikuga. Riigikohtu üldkogu poolt 2012. a märtsis tehtud lahendis leiti, et isiku eraelu puutumatuse tagamiseks on piisav asendada Riigikohtu veebilehel avaldatavates sama asja otsuses, eriarvamuses ning määrustes kaebaja nimi initsiaalidega.²⁰⁴ Sama asja otsusest²⁰⁵ saadud andmete interneti otsingumootoris sisestamisel tuli nähtavale Riigikogu veebilehel asuv pdf-formaadis otsus, millest nähtus isiku ees- ja perekonnanimi varjamata kujul.²⁰⁶ Käesoleval juhul on ilmne liialdus rääkida isikuandmete kaitsmisest, kuna isik on jätkuvalt tuvastatav. Tõenäoliselt ei oleks otsimine sedavõrd lihtne ning seos niivõrd ilmselge, kui initsiaalide asemel kasutataks nimede asendamiseks tähemärke A, B, C jne. Samuti on kõnealuse isikuandmete eemaldamist taotlenud isiku ees- ja perekonnanime järgi sooritatud internetiotsingus otsingutulemuste seas juba esimesel lehel tema nimega seotud kohtulahend, millest selgub isiku nõue talle õiguspäraselt tekitatud kahju hüvitamiseks. Seega on tegemist jätkuva privaatsusõiguse riivega, kuigi taotleja nimi asendati kohtulahendis initsiaalidega. Eeltoodu näitlikustab, kuidas keeruline on kord juba avaldatud andmeid internetiavarustest eemaldada. Seega on ebamõistlik isiku kohtumenetlusega seotud andmeid avalikustada ning seejärel anda võimalus taotleda nende eemaldamist, kuna realselt ei ole võimalik eemaldada kõiki andmeid ning isik jääb selliste andmetega seotuks veel pikaks ajaks.

Kolmas kohtupraktikast nähtuv tähelepanek seondub kohtute kaalutusõigusega avalikustamise kontekstis. Kõigis menetlusseadustikes on kohtule jäetud küllalt avar kaalutusõigus otsustamiseks, milliseid andmeid tohib avalikustada ja milliseid mitte. Tsiviil- ja halduskohtumenetluses on kohtul HKMS § 175 ja TsMS § 462 alusel võimalik kohtuotsuse avalikustamisel valida kõikide isikuandmetega otsuse avalikustamise, vaid andmesubjekti nimede initsiaalide või tähemärkidega asendamise, nimede ja muude isikuandmete eemaldamise, eraelu puutumatust kahjustavate andmete eemaldamise, üksnes otsuse

---

²⁰³ Andmekaitse direktiivi 95/46/EÜ põhjendus 26.

²⁰⁴ RKÜKm 26.03.2012, 3-3-1-15-10 (viide 180).

²⁰⁵ RKÜKo 30.08.2011, 3-3-1-15-10.

²⁰⁶ Eksperimendi korras sisestas käesoleva töö autor Google otsingumootoris järgneva teksti: MTA Lääne maksu- ja tollikeskuse teabeosakonna spetsialist kõrvaldati ametikohalt. Otsingutulemustest teine paljastas initsiaalide K. M. omaniku.

resolutsiooni avaldamise ning otsuse avaldamata jätmise vahel. Kriminaalmenetluses on kohtu kaalutusõigus enam piiratud,²⁰⁷ kuid siiski tuleneb KrMS § 408¹ lõigetest 3-4 kohtule õigus kriminaalmenetluses langetatud kohtuotsuse avalikustamisel valida kohtulahendi kõikide osade avalikustamise ning vaid sissejuhatuse ja resolutiiv- või lõpposa avalikustamise vahel. Praktikas on kohtud läinud sageli lihtsamat teed – avaldatakse liiga palju või liiga vähe ehk üldistatult kõik või mitte midagi. Vaatamata kohtu väga avarale kaalutusõigusele avalikustatakse üldjuhul, kui keegi ei taotle vastupidist, tsiviil- ja halduskohtumenetluses langetatud otsused terviklikult ning kriminaalmenetluses langetatud otsused ettenähtud ulatuses.²⁰⁸ Võib teha üldistuse, et kohtu enese initsiatiiv ja aktiivsus eraelu puutumatus põhiõiguse tagamisel on pigem kaootiline. See kehtib eelkõige selliste kohtumenetluste kohta, milles menetlusosalisteks on isikud, kes on varasemas kohtumenetluses osalenud näiteks kannatanu või õigeksmõistetud rollis²⁰⁹ ning kohtul võiks varasema menetlusega seoses justkui olla põhjust eraelu puutumatusle tähelepanu pöörata.

Näiteks on Riigikohus ühes kohtuotsuses kinnitanud, et ajakirjanduses vägistamisprotsessi üksikasjade kajastamisega sedavõrd detailselt, et kannatanu oli äratuntav, sekkuti õigusvastaselt kannatanu eraellu.²¹⁰ Samas on Riigikohtu avalikult kättesaadavas otsuses seniajani kirjas kannatanu ees- ja perekonnanimi ning kuigi tegemist on kahjunõudega, võimaldavad otsuses toodud asjaosaliste nimed ning muud asjaolud kriminaalmenetluse aluseks olnud traagilise juhtumi võrdlemisi detailselt rekonstrueerida.²¹¹ Seega on Riigikohus nimetatud juhul ka ise suhtunud kannatanu eraelu puutumatus tagamisse liiga kergekäeliselt. Lihtsaim viis olnuks asendada otsuses asjassepuutuvate isikute nimed tähemärkidega ning veelgi tõhusam olnuks eemaldada eraelu puutumatus kahjustavad andmed ehk käesoleval juhul lisaks isikuandmetele ka viide väikelinnale, kus vägistamine aset leidis.

Samas leidub ka vastupidiseid olukordi, mil kohus on otsustanud jätta otsuse põhjendused avalikustamata, kuigi kaaluda oleks võinud vaid mõningate andmete eemaldamist

---

²⁰⁷ KrMS § 408¹ lg 2 kohaselt tuleb süüdistatava andmed avalikustada ning teiste isikute ja alaealise süüdistatava puhul tuleb nimed ja muud isikuandmed asendada initsiaalide või tähemärgiga.

²⁰⁸ S.o süüdistatava andmetega, kuid ilma teiste isikute nimede ja isikuandmeteta.

²⁰⁹ Siia alla mahub eeltoodud näide isikust, kelle suhtes kriminaalmenetlus lõpetati, kuid töölt puudunud ajaga seoses kahju hüvitise nõude otsuse avalikkus takistas isikul hiljem töö leidmist. Vt RKÜKm 26.03.2012, 3-3-1-15-10 (viide 180).

²¹⁰ Käsitletavas artiklis avalikustati kannatanu eesnimi ja perekonnanime esitäh. Riigikohus leidis, et “(a)rvestades Jõhvi kui väikelinnaga, on kohtud õigesti leidnud, et kohtuotsuse täpne refereering (kontekst) koos kannatanu eesnime ja perekonnanime esitähaga võimaldas tema identifitseerimist. Sellega rikuti PS §-st 26 lähtuvat eraellu sekkumise keeldu.” Riigikohus nõustus esimese ja teise astme kohtute seisukohaga, et rikkumisega tekitatud moraalne kahju tuleb välja mõista põhjustajalt ehk artikli väljaandjalt. Vt RKTko 05.12.2002, 3-2-1-138-02, p 9.

²¹¹ Samale probleemile on kõnealuse Riigikohtu lahendi puhul viidanud ka M. Ernits. Vt M. Ernits. Põhiõigused, demokraatia, õigusiirik. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011, lk 225-226.

avaldatavast otsusest. Näiteks võib tuua suhteliselt suure avaliku huvi pälvinud nn Magnuse kaasuse, mille puhul Tallinna Ringkonnakohtu lahendiga otsustati keelata kirjanik Kadri Kõusaare mängufilmi “Magnus” levitamine kuni 2025. aasta lõpuni,²¹² kuid otsust ei avalikustatud ning avalikkuse huvi sõna- ja väljendusvabaduse piiramise põhjenduste kohta on tänaseni rahuldumata.²¹³ Samuti ei ole võimalik seda otsust kritiseerida ja teostada sel viisil avalikkuse kontrolli kohtuvõimu tegevuse üle. Kuivõrd vaidlus seisnes selles, kas ja mil määral riivab “Magnus” hageja eraelu puutumatus, siis on mõistetav, et avalikustada ei saa terviklikku kohtulahendit. Siiski janunesid eelkõige õigus- ja kunstiringkonnad, kuid ka laiem avalikkus just põhjenduste järele. Kahjuks ei pidanud kohus vajalikuks pühendada avalikkust selgitustesse, kus asub piir väljendusvabaduse ja eraellu sekkumise vahel ning mida peaksid autorid arvestama oma teoste loomisel, et hoiduda teiste isikute isiklike õiguste riivist.

Eeltoodud näited toovad eredalt esile vajaduse leida kohtuotsuste avalikustamisel kesktee eraelu puutumatus ja kohtuotsuse avalikult kuulutamise põhiväärtuste vahel. M. Ernits on märkinud, et iga isiku põhiõigusi maksimaalsel võimalikul määral arvestada püüdvast demokraatlikus põhiseadusriigis tuleb vastassuunaliste printsiipide vahel seada jalule mõistlik tasakaal, võttes arvesse mõlemaid.²¹⁴ Ekstreemlahendused piiravad ühte vastassuunalistest põhiõigustest nullini ning selline intensiivne piirang peaks olema põhjendatud vaid väga erandlikel juhtudel.

3.4. Põhiseaduskonformne tõlgendamine

Ühiskonnas ei saa olla absoluutseid, piiramatuid põhiõigusi. Seega on oluline leida tasakaal põhiseadusega tagatud kahe põhimõtte – eraelu puutumatus ja kohtuotsuse avalikult kuulutamine – teostamisel.

Kõrvutades põhiseaduse §-s 26 ning § 24 lg-s 4 nimetatud lubatavaid eesmärke eraelu ja otsuse avalikult kuulutamise piiramiseks, tundub esmapilgul, et privaatsusõiguse riive on märksa enamatel juhtudel tolereeritud ning avalikult kuulutamise põhimõtte piiramiseks on

---

²¹² Tallinna Ringkonnakohtu 27.04.2010. a lahend tsiviilasjas nr 2-07-10586 jõustus, kuna Riigikohus ei võtnud menetlusse K. Kõusaare esindaja vandeadvokaat Maria mägi kassatsioonkaebust. Nimetatud lahendile ei ole võimalik ligi pääseda, asja number on kirjas Riigikohtu otsuses (RKTKo 09.12.2009, 3-2-1-104-09) ning jõustumise teave avaldati ajakirjanduses. Vt M. Kuul. Kõusaare “Magnus” jääb 2025. aasta lõpuni keelatuks. ERR-i uudisteportaal, 02.09.2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/index.php?06213779> (25.04.2012).

²¹³ Kättesaadavad on vaid mõned punktid Riigikohtu varasemast otsusest, millega saadeti asi ringkonnakohtule uueks arutamiseks. Vt RKTKo 09.12.2009, 3-2-1-104-09.

²¹⁴ M. Ernits. Põhiõigused, demokraatia, õigusriik (viide 211), lk 186.

kehtestatud rangemad nõuded. PS § 24 lg 4 sõnastuse kohaselt on otsuse avalikult kuulutamise kitsendamine õigustatud vaid siis, kui “alaealise, abielupoole või kannatanu huvid nõuavad teisiti”. Tõenäoliselt on otsuse avalikustamisele põhiseaduses nähtud ette sedavõrd kitsas piirangut lubav eesmärk, kuna otsuse avalikustamine on väga oluline põhimõtte ning seadusandja eesmärgiks on olnud seada võimalikult piiritletud reservatsioon, et tagada paremini otsuse avalikult kuulutamise printsiipi. Siiski on kõnealune põhiseaduse säte mõnevõrra liiga kasuistlikult sõnastatud.

PS § 24 lg 4 grammatiline tõlgendus ei võimaldaks piirata kohtuotsuse avalikult kuulutamist ka nendel juhtudel, mil otsuse tervikliku avaldamisega võidakse kahjustada intensiivselt mõne kõnealuses sättes nimetatava isiku õigust eraelu puutumatusel, näiteks delikaatsete isikuandmete avaldamisel. Samuti oleks sel juhul välistatud avalikult kuulutamise piiramine seoses teabega, millele on seadusega ette nähtud muu juurdepääsupiirang.²¹⁵ Siinkohal tasub meenutada, et kõikidest menetlusseadustikest tuleneb kohtule kaalutusõigus piirata kohtuotsuse arvutivõrgus avalikustamist, muuhulgas delikaatsete isikuandmete kaitseks ning juhtumitel, mil otsus sisaldab teavet, mille suhtes kehtib seadusega ettenähtud juurdepääsupiirang.

Põhiseaduse koostamisel 1991-1992. aastal ei osanud Põhiseaduse Assamblee liikmed tõenäoliselt aimatagi, et kakskümmend aastat hiljem on kohtuotsuse avalikult kuulutamine sisuliselt võrdsustatud selle avalikku andmebaasi üleslaadimisega, millega kaasneb kõikide otsuses toodud informatsioonikildude igaveseks ajaks ühiskonnale kättesaadavaks jäämine. PS § 24 lg 4 eeskuju, Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti art 14 lg 1 on veelgi vanem, pärinedes 1966. aastast.²¹⁶ Seega võib PS § 24 lg 4 subjektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kaudu jõuda järeldusele, et ajalooline seadusandja pidas vaid alaealise, abielupoole või kannatanu huve piisavaks põhjenduseks, et jätta kohtuotsus täiesti avalikustamata. Sel juhul võib eeldada, et PS § 24 lg 4 eesmärk sätte vastuvõtmisel ei olnud iga hinna eest viimse sõnani tervikliku otsuse avaldamine, vaid pigem resolutsiooni ja põhjenduste avalikkusele teatavaks tegemine.

Objektiiv-teleoloogilise tõlgendusviisi korral võiks PS § 24 lg 4 eesmärgiks olla õigusselguse tagamine ning avalikkuse informeerimine õigusvaidluste sisust ja kohtupraktikast. Seega

---

²¹⁵ PS Komm vlj-s on samuti viidatud küsitavusele, kas KrMS § 408¹ lg 4 on kooskõlas põhiseaduse § 24 lg-ga 4. Vt E. Kergandberg (viide 10). PS § 24 komm 23.

²¹⁶ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (viide 7).

hõlmaks normi eesmärk lisaks resolutsioonile ka teiste kohtuotsuse osade, eelkõige põhjenduste avalikustamist.

Süstemaatilisel tõlgendamisel tuleks PS § 24 lg 4 sisustamisel arvestada ka teiste normidega. Kuna kohtuotsuse terviklik avalikustamine vastandub andmesubjektide õigusega eraelu puutumatusel, siis tuleb optimaalse tasakaalu leidmiseks tõlgendada vaatluse all olevaid põhiõiguse sätteid koos.

Mõlemaid vastanduvaid põhimõtteid ei saa samaaegselt täies ulatuses realiseerida. Otsust terviklikult avalikustades sekkutakse andmesubjektide eraellu, kuna isikuandmete töötlemine mahub eraelu puutumatus kaitsealasse. Terviklikku otsust avalikustades saab 100-protsendiliselt realiseeritud otsuse avalikult kuulutamise õigus ning ilmselgelt sekkutakse sel viisil vähemal või rohkemal määral isikute privaatsusõigusesse. Vastupidine äärmus, otsuse välja kuulutamata jätmine, tagab küll täies ulatuses eraelu puutumatus, kuid sedavõrd intensiivne sekkumine avalikustamise põhimõttesse ei ole reeglina vajalik eesmärgi saavutamiseks, s.o eraelu puutumatus tagamiseks. Isiku privaatsus saaks üldjuhul maksimumilähedaselt kaitstud ka tema identifitseerimist võimaldavate andmete eemaldamisega kohtuotsusest. Samuti on isiku eraelu reeglina võimalik kaitsta veelgi leebemate vahenditega, muuhulgas kohtuotsusest isikuandmete eemaldamisega.

Põhiseaduskonformne tõlgendus eeldab iga põhiseadusliku väärtuse võimalikult heal tasemel kaitsmist. Ka Riigikohus on erinevate tõlgendusvõimaluste kohta märkinud, et eelistada tuleks tõlgendust, millega oleks tagatud erinevate põhiseaduslike väärtuste kõige suurem kaitse.²¹⁷ Seega on käesoleval juhul vaja leida tasakaalupunkt, mil mõlemad põhimõtted oleksid maksimaalselt tagatud. Täpsemalt on vaja määratleda tasakaaluvahemik, mille piires kohus saaks igal konkreetsel juhul kaalutusõigust teostades leida täiusliku tasakaalupunkti privaatsus- ja läbipaistvuspõhimõtete parimaks tagamiseks.

Eelnenud arutelust nähtuvalt on mõlemad vastanduvad põhimõtted paremini tagatud, kui kumbagi neist ei jäeta täielikult tagaplaanile. Otsuse avalikult kuulutamise printsiip ei kannata praktiliselt üldse, kui kohtulahenditest eemaldatakse isikute nimed – samas annab selline tegevus märgatava mõju andmesubjektide eraelu kaitsmiseks. Lisaks on mitmeid teisi alternatiive, mis jäävad otsuse avalikustamata jätmise ja täies ulatuses avalikustamise vahele.

---

²¹⁷ “Erinevate tõlgendusvõimaluste puhul tuleb eelistada põhiseadusega kooskõlas olevat tõlgendust neile tõlgendustele, mis põhiseadusega kooskõlas ei ole. (...) Samuti tuleks eelistada tõlgendust, millega oleks tagatud erinevate põhiseaduslike väärtuste kõige suurem kaitse.“ Vt RKTko 22.02.2005, 3-2-1-73-04, p 36.

Arvestades eelkõige süstemaatilist, objektiiv-teleoloogilist ning põhiseaduskonformset tõlgendust, asub käesoleval juhul eraelu puutumatus ja otsuse avalikustamise põhiväärtuste parim tasakaal äärmuste vahepeal.

Käesoleval juhul tuleks autori hinnangul põhiseaduse § 24 lõike 4 rakendusala ahendada ehk teleoloogiliselt redutseerida,²¹⁸ võimaldades kohtuotsuse koos isikuandmetega avaldamist vaid juhul, kui see on ilmingimata vajalik – näiteks kriminaalmenetluses raskes kuriteos süüdi mõistetud isiku puhul. Sel viisil vastab PS § 24 lg 4 tõlgendus paremini aset leidnud tehnika arengule ning normi eesmärgile, milleks on tagada kohtupraktika tutvustamine, õiguselguse tagamine ning vajadusel kuritegude tõkestamine ja ühiskonna turvalisuse suurendamine sel viisil, et informeeritakse avalikkust õigusrikkumises süüdi mõistetud isikutest. Samuti on avalikult kuulutamise kaitseala mõningane kitsendamine kooskõlas õiguse üldpõhimõtete ja ülejäänud õiguskorraga, tingimusel et kohtulahendite avalikustamist ei piirataks ülemäära intensiivselt ega rohkem kui vajalik privaatsusõiguse kaitseks.

Kokkuvõttes on põhiseaduskonformsest tõlgendusest tulenevalt vajalik kohtulahendite avalikustamise printsiibi rakendusala teleoloogiliselt redutseerida. Ühtlasi tuleb seaduste ja kohtupraktikaga soosida põhiõiguste kaitsel nn kuldse kesktee kohaldamist ning hoiduda kummagi õigusväärtuse liiga intensiivsest piiramisest.

3.5. Ettepanekud muudatusteks

Käesoleva töö autori hinnangul piiravad mitmed hetkel kehtivad regulatsioonid kohtuotsuses isikuandmete avalikustamise kohta andmesubjektide eraelu puutumatus ebaproportsionaalselt. Lähtuvalt põhiseaduskonformsest tõlgendusest tuleks praktikas levinud äärmuslikke põhiõiguste riiveid võimalusel vältida. Seetõttu tuleks KrMS § 408¹ lg 2 kolmandas lauses kehtestatud regulatsioon teiste isikute nimede ja muude isikuandmete asendamiseks (initsiaalide või) tähemärgiga kohtulahendi avalikustamisel kanda üle ka kriminaalmenetluses õigeks mõistetud isikutele ning tsiviil- ja halduskohtumenetluses menetlusosalistele ja teistele andmesubjektidele. Samuti tuleks KrMS § 408¹ lg 2 teises lauses sätestatu ehk alaealise andmete avalikustamine diferentseerida olenevalt kuritegude raskusastmest.

---

²¹⁸ Teleoloogiline reduktsioon on K. Larenzi poolt varjatud seaduselünkade täitmiseks kujundatud meetod. Vt K. Larenz. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 2. Auflage. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

Kohtutele peaks jääma kaalutusõigus huvitatud isiku taotlusel või omal algatusel otsustada, kuivõrd on vaja otsuses asendada tähemärkidega juriidiliste isikute nimed, kohanimed või muud isikut identifitseerivad andmed. Näiteks võib tuua, et Riigikohus on asendanud lahendis initsiaalidega ka osatühingud, kuna vastasel juhul oleks tuvastatavad olnud ka füüsilised isikud nimetatud äriühingute juhatuse liikmetena.²¹⁹ Pigem tuleks praktikas isegi enam soodustada kohtute poolt reaalse kaalumise läbiviimist – ilmselt annaks selleks signaali menetlusseadustikesse enam eraelu austavate sätete sisse viimine. Lisaks tuleks laiendada kohtute kaalutusõigust regulatsioonides, milles on nähtud ette valikuvõimalus vaid ammendavalt loetletud andmete või otsuse tervenisti avalikustamata jätmise vahel, kuid ei ole antud võimalust avaldada otsust kohtuniku poolt vajalikuks peetud ulatuses, eemaldades sellest näiteks kõik eraelu puutumatust kahjustavad andmed või ainult juurdepääsupiiranguga andmed – näiteks TsMS § 462 lg-d 2-4.

TsMS § 462 lg 2 teises lauses ning HKMS § 175 lg 3 teises lauses on sätestatud, et riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse, avalik-õigusliku juriidilise isiku või muu avaliku võimu kandja andmeid kohtulahendis ei varjata. Tõsi on, et nimetatud asutuste ja isikute puhul ei saa rääkida nende eraelu riivist.²²⁰ Siiski ei ole seadusandja arvestanud, et teatud olukordades²²¹ võib nimetatud asutuste või isikute andmete märkimine põhjustada menetlusega seotud füüsiliste isikute tuvastamise ja seega viimaste eraelu riive. Seetõttu ei pea autor õigeks olukorda, mil kohtule ei ole jäetud kaalutusõigust nimetatud avaliku võimu kandjate andmete varjamiseks. Tsiviil- ja halduskohtutel peaks olema kaalutusõigus huvitatud isiku või kohtu algatusel nimetatud andmete asendamiseks tähemärkidega.

Autori hinnangul tuleneb menetlusseadustikest kohtutele volitus märkida menetlusosaliste nimed ja mõningad muud isikuandmed vaid otsuse sissejuhatuses, mitte teistes otsuse osades. Praktikas on menetlusosaliste nimed reeglina märgitud läbivalt kõikides lahendi osades. Selline volitusi ületav praktika tuleb välja juurida ning asendada näiteks menetluspositsioonide kasutamisega.²²² Eeltoodud muudatusettepanekute valguses tõusetub

---

²¹⁹ Antud määrusega tühistas kriminaalkolleegium vahistamismääruse, kuid muus osas jätkus menetlus esimeses kohtuastmes. Vt RKKKm 12.04.2012, 3-1-1-32-12.

²²⁰ Käesoleva töö p-s 1.2.4. toodud põhjenduste kohaselt ei laiene eraelu puutumatuse põhiõigus riigile, kohaliku omavalitsuse üksustele, haldusorganitele ega muudele juriidilistele isikutele.

²²¹ Eelkõige väikeste omavalitsuste puhul, nt Piirissaare vald. Analoogia võib leida Riigikohtu lahendiga, millest nähtus, et arutluse all olnud vägistamine toimus Jõhvis, mida kolleegium nimetas väikelinnaks. Vt RKTKo 05.12.2002, 3-2-1-138-02, p 9.

²²² Näiteks hageja, kostja, kaebaja, vastustaja, kolmas isik. Mitme sama menetluspositsiooni esindaja puhul oleks võimalik nad nummerdada, hageja 1, hageja 2 jne.

praktika menetlusseadustikest tulenevate volitusnormidega kooskõlla viimise probleem eriti teravalt seoses menetlusökonoomiaga – mida rohkem isikute nimesid on otsuses kasutatud, seda enam tööd tuleb teha selliste andmete asendamiseks või eemaldamiseks. Ideaalsel juhul esineks menetlusosaliste isikuandmed vaid kohtulahendi sissejuhatuses ning korrektori töö oleks eemaldada andmed vaid sissejuhatavast osast. Kuna isikuandmete märkimise regulatsioon on üldiselt õiguspärane, siis tuleb rõhk panna praktika ühtlustamisele ja teavitustööle.

Kohtuotsuste avaldamisel nime asendamine initsiaalidega või nimetähtede asendamine x-idega²²³ on poolik lahendus, mis ei pruugi tagada isikuandmete kaitset piisavalt efektiivselt. Nimetatud meetodite puhul on märgatavalt lihtsam viia kokku eripäraste nimepiltidega andmed²²⁴ ning seetõttu ei pruugi olla tagatud isiku tuvastamatus. Tunduvalt keerulisem on konkreetse isikuga seostada sellised tähemärke nagu A, B, C või täheühendeid A. A., B. B., C. C. Isikuandmete asendamisel ei ole korrektori töös olulist vahet, kas asendada nimi initsiaalide või umbisikuliste täheühenditega. Kuna initsiaalide kasutamine võimaldab suuremat mitmekesisust otsuste nimetamisel, siis võiks üldjuhul kasutada initsiaale.²²⁵ Praktikast tuleb kohtunikke suunata ja julgustada kaaluma tähemärkide kasutamist juhtumitel, mil esineb suurem tõenäosus, et initsiaalid kombineerituna kohtulahendis toodud asjaoludega paljastaksid isiku identiteedi.

Käesoleva töö osast 2.2.2 nähtub, et otsuse avalikult teatavakstegemise koha²²⁶ märkimine on internetiajastul suuresti kaotanud oma funktsiooni, tegemist on pigem jäänukiga minevikust ning lisaks on see mõnevõrra ebatäpne, kuna sageli toimub avalikult teatavakstegemine avalikku andmebaasi lisamisega. Arvestades eelmises lõigus kirjeldatud ohtu, võib otsuse koha märkimine mõnikord hoopis aidata tuvastada, mis piirkonna inimeste isikuandmed on otsusesse peidetud.²²⁷ Eeltoodust tulenevalt võiks menetlusseadustikest kaotada nõude otsuse avalikult teatavakstegemise koha märkimiseks.

---

²²³ Pille-Riin Põrnikas *alias* P.-R. P. *alias* XXXXX-XXXX XXXXXXXX.

²²⁴ Eriti juhtumitel, mil initsiaalid sisaldavad võõrtähte või x-idega asendatavas nimes esinevad sidekriipsud, isikul on enam kui kaks nime või üks nimedest on erandlikult lühike või pikk.

²²⁵ Sellisele seisukohale on viidatud ka Kanada õigusnõukogu soovitusel. Vt Use of Personal Information in Judgements and Recommended Protocol. Judges' Technology Advisory Committee, 2005. Arvutivõrgus kättesaadav: http://cjc-ccm.gc.ca/cmslib/general/news_pub_techissues_UseProtocol_2005_en.pdf (25.04.2012).

²²⁶ KrMS § 311 p 2 sõnastuse järgi kohtuotsuse tegemise koht.

²²⁷ Näiteks juhtumitel, mil kohtu nimena märgitakse vaid kohtu nimetus, aga avaldamise kohast nähtub ka kohtumaja asukoht.

Paljud nimetatud ettepanekud on tingitud just kohtulahendite avalikult kuulutamise olemuse ajas muutumisest ning info-ajastu süvenemisega kaasnevast eraelu puutumatuse kaitseala märgatavast laienemisest.

Kokkuvõte

Töö eesmärk oli leida kinnitus hüpoteesile, et eraelu puutumatus riive kohtuotsuse terviklikul avalikustamisel ei ole proportsionaalne kohtuotsuse avalikult kuulutamise eesmärgi saavutamiseks.

Õigus eraelu puutumatusel on kaitstud nii Eesti Vabariigi põhiseaduses kui ka Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis. Viimati nimetatud aktides kaitstav eraelu mõiste on märgatavalt laiem, hõlmates mitmeid õigusi, mida põhiseadus kaitseb eraldi normides. Käesolevas töös on eraelu mõiste piiritlemisel lähtutud põhiseaduses kasutatavast kitsamast eraelu mõiste määratlusest. Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 26 kehtestatud eraelu puutumatus kaitseala hõlmab kõiki eraelu valdkondi, mis ei ole kaitstud eriõigustega. Privaatsusõiguse kaitsealasse saab muuhulgas paigutada toimingud isikuandmetega.

Põhiseaduse §-st 24 tulenev õigusmõistmise avalikkuse printsiip hõlmab endas sama sätte lõikes neli nimetatud kohtuotsuse avalikult kuulutamise. Põhiseaduse §-st 24 tulenev õigusmõistmise avalikkuse printsiip hõlmab endas sama sätte lõikes neli nimetatud kohtuotsuse avalikult kuulutamise. PS § 24 lg 4 eeskujuks on ilmselt olnud Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti art 14 lg 1, mille kohaselt mis tahes kriminaal- või tsiviilasjas tehtud otsus peab olema avalik, välja arvatud juhud, kui alaealiste huvid nõuavad muud või kui kohtuasi puudutab abielutülisid või laste hooldamist. Kohtuotsuse kuulutamise all mõistetakse klassikalise arusaama kohaselt selle suulist ettelugemist kohtuniku poolt. Kaasajal on otsuse avalikult kuulutamise olemus muutunud – suuline ettekandmine on suures osas asendunud elektroonilisel teel teatavakstegemisega. Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on väljendanud seisukohta, et kohtuotsuse kuulutamine ei tähenda, et otsus tuleb ilmtingimata suuliselt ette kanda ning kohtuotsus võib olla avalikult teatavaks tehtud ka näiteks avalikkusele ligipääsetavasse andmebaasi lisamisega.

Kohtulahendite avalikkusele kättesaadavaks tegemise funktsioonideks on eelkõige õigusselguse tagamine, õigusvaidluste sisu ja kohtupraktika tutvustamine, õigusrikkujatest informeerimine ning kohtuvõimu üle avalikkuse kontrolli võimaldamine. Süüdimõistvate kohtuotsuste puhul võib avalikult kuulutamise funktsioonideks pidada lisaks eelnimetatule ka ühiskonna turvalisuse suurendamist ja kuritegude tõkestamist. Avalikult kuulutamise

eesmärgiks ei saa pidada teatud otsuse sidumist konkreetsete menetlusosalistega vaid uudishimu ettekäändel.

Käesoleva töö teises peatükis toodud kohtuotsuse elementide funktsioonide analüüsist nähtub, et kuigi igal kohtuotsuse elemendil on oma funktsioon, ei pruugi piisata üksiku elemendi avalikustamisest, et seda funktsiooni täielikult teostada. Näiteks õigusselguse funktsiooni igakülgseks täitmiseks ei piisa ainult sissejuhatuse või kirjeldava osa avalikustamisest, kui kõrval ei ole ära toodud eluliste asjaolude täpset kirjeldust ning põhjendusi, miks käesoleval juhul just sellisele otsusele jõuti. Seega on kohtuotsuse avalikustamise eesmärk täidetud, kui avalikustatud on kõik kohtuotsuse osad – sissejuhatus, resolutsioon ning kirjeldav ja põhjendav osa.

Vahet tuleb teha menetlusosaliste andmete kohtulahendisse märkimisel ja kohtulahendi avalikustamisel. Menetlusosaliste andmete otsusesse märkimise eesmärk on määratleda üheselt vaidluse pooled ning tagada lahendi kättetoimetamine. Samas ei oma informatsioon menetlusosaliste andmete kohta kohtulahendi avalikustamisel enam mingisugust tähendust. Ilma nimetatud teabeta otsuse avalikustamisel on üldjoontes jätkuvalt täidetud otsuse avalikkuse põhimõte, kuid samas on paremini tagatud andmesubjektide privaatsus.

Põhiõigused ei ole absoluutsed ning põhiõigusi tohib põhiseaduse § 11 kohaselt piirata kooskõlas põhiseadusega juhul, kui need piirangud on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega moonuta piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Riigikohus on öelnud, et mistahes põhiõiguse realiseerimisvõimalused saavad piiramatult kesta vaid seni, kuni seejuures ei takistata mingi teise põhiõiguse realiseerimist. Seejuures tekib põhiõiguste konkurentsi olukorras paratamatult põhiõiguste piiramise vajadus. Käesoleval juhul on tegemist privaatsuse ja läbipaistvuse printsiipide omavahelise konkureerimisega. Küsimus on, kas menetlusseadustike asjassepuutuvates sätetes on leitud tasakaal ning optimaalne lahendus vastanduvate põhiõiguste vahel.

Kehtiva õiguse kohaselt tuleb kohtuotsustesse kirjutada muuhulgas menetlusosaliste andmed ning jõustunud kohtuotsused avalikustada selleks ettenähtud veebilehel, arvestades seadusest tulenevaid piiranguid. Seejuures tuleb rõhutada, et eraelu riiveks on antud juhul nii füüsilise isiku nime ja muude isikuandmete otsusesse märkimine kui ka kohtulahendi tervikuna, s.o koos selles sisalduvate isikuandmetega avalikustamine. Kuna põhiõiguse kaitseala riive on selle iga ebasoodus mõjutamine, siis on iga riive puhul vaja seaduslikku alust.

Kohut on volitatud KrMS § 311 p-s 4, HKMS § 161 p-s 7 ja §-s 166 ning TsMS § 442 lg 2 p-des 6 ja 7 ning sama paragrahvi lõigetes 3 ja 9 nimetatud andmete otsusesse märkimiseks. Analüüsimisel selgus, et enamik menetlusseadustikes kehtestatud volitusnorme isikuandmete kohtulahendi teksti, täpsemalt otsuse sissejuhatusse märkimiseks on põhiseadusega kooskõlas. Autori hinnangul ei ole ainsana proportsionaalne süüdistatava nime märkimine otsuse resolutiivosasse, kuna privaatsusõiguse piiramise eesmärk – määratleda üheselt kohtuvaidluse pooled ning neile lahend kätte toimetada – on täidetud juba nime sissejuhatusse märkimisega. Seetõttu ei ole süüdistatava nime resolutiivosas kordamine sobiv abinõu piirangu eesmärgi saavutamiseks ning ühtlasi ei ole KrMS § 313 lg 1 p-s 1 ja § 314 p-s 1 kehtestatud eraelu puutumatus riive materiaalselt õiguspärane.

Võimalikult suures osas terviklike, s.o koos isikuandmetega kohtulahendite avaldamise eesmärgiks on PS § 24 lg-st 4 tuleneva kohtuotsuse avalikkuse ning PS XIII peatükist tuleneva menetlusökoonoomia põhimõtete tagamine.

Otsuse kui terviku avalikustamise proportsionaalsuse hindamisel ilmnes, et nii avalikult kuulutamise funktsioonidest osa – õigusselguse tagamine, kohtupraktika tutvustamine ning avalikkuse kontrolli võimaldamine kohtuvõimu üle – on saavutatavad ka ilma isikuandmeteta kohtuotsuse avaldamisega. Tsiviil- ja halduskohtumenetluses langetatud otsuste puhul jääb kõrvale ka kuritegude tõkestamise funktsioon. Seetõttu on tervikliku kohtulahendi avalikustamise eesmärgi kaalu hindamisel analüüsitud just õigusrikkujatest informeerimise ning kriminaalmenetluse puhul ka kuritegude tõkestamise olulisust. Samuti on analüüsis arvestatud kõrvaleesmärgi, menetlusökoonoomia põhimõtte tagamise kaalukust.

Autori hinnangul on proportsionaalne avalikustada avaldatud kohtulahendis KrMS § 408¹ lg 2 esimeses lauses nimetatud andmed – nimi ja isikukood või selle puudumisel sünniaeg – vaid süüdimõistetud isiku puhul ning arvestades karistusregistri seaduse §-st 28 tulenevat regulatsiooni isikuandmete avalikustamise lõpetamiseks karistusandmete registrist kustutamisel. Süüdimõistetute puhul võib privaatsusõigust piirata mõnevõrra ulatuslikumalt, kuna avalikkusel on põhjendatud huvi üldise turvalisuse tagamiseks ning sooritatud süütegu on, eelkõige karistuse kehtivusajal ühiskondlikult hukkamõistetav. Kuigi üldjuhul on süüdimõistetute eraelu puutumatus piirav regulatsioon proportsionaalne, jääb siiski vaieldavaks, kas karistusregistri seadusest tulenevad tähtajad isikuandmete avalikustamiseks on iga süüteo osas eraldi proportsionaalsed.

Samas ei ole proportsionaalne süüdi mõistmata isiku nime avalikustamine avaldatavates kohtulahendites, kuna see ei ole mõõdukas abinõu menetlusökoonomia ega kohtuotsuse avalikkuse eesmärgi saavutamiseks. Süüdistuse asjaolude sidumine süüdi mõistmata isikuga riivab ebamõistlikult intensiivselt isiku eraelu puutumatus, kuna sel juhul ei või tulenevalt süütuse presumptsioonist eeldada süüdistatavalt suuremat ohtu üldisele turvalisusele kui mistahes teise isiku puhul. Seetõttu on KrMS § 408¹ lg 2 esimeses ja teises lauses kehtestatud regulatsioon põhiseadusvastane osas, milles see võimaldab piirata privaatsusõigust isikute puhul, kes on õigeksmõistetud või kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud. Sellist tõlgendust toetavad näited kohtupraktikast, mil kriminaalmenetluses osalemine on isikule põhjustanud hilisemaid komplikatsioone vaatamata sellele, et isikut ei mõistetud süüdi või ei osalenud ta menetluses üldsegi süüdistatavana.

Samuti ei ole mõõdukas KrMS § 408¹ lg 2 teine lause osas, milles ei ole diferentseeritud avaldamist olenevalt kuritegude raskusastmest. Autori hinnangul kaalub avalikkuse huvi õigusrikkujast teadasaamiseks ja kuritegude tõkestamiseks üle alaealise isiku eraelu puutumatus vaid väga rasketes kuritegudes kolmandat korda süüdimõistetud alaealiste andmete avaldamisel. Väga raskeid kuritegusid võib autori hinnangul sisustada karistusregistri seaduse § 28 teises lauses toodud loeteluga.

Ka haldus- ja tsiviilkohtumenetluses võib langetatud otsuses isiku seostamine kohtuvaidlusega tekitada mitmeid eelarvamusi. Isikuandmete töötlemine, sh kohtuotsuses märgitud isikuandmete avalikustamine riivab isiku õigust eraelu puutumatus järele intensiivsemalt, arvestades asjaolu, et isikuandmete kogumise viisid on muutunud äärmiselt keeruliseks ning andmete kogumist erinevatel viisidel on pea võimatu tuvastada. Seevastu on küsitav menetlusökoonomia põhimõtte reaalne kasutegur, kuna inimeste teadlikkuse kasv võib kaasa tuua hoopis andmesubjektide taotluste laviini lahenditest andmete eemaldamiseks. Seega võib sellesisuliste taotluste menetlemiseks ja lahendamiseks kuluda kohtunike, teiste kohtuametnike ja korrektorite aega märgatavalt enam, kui oleks esialgu kulunud aega vaid korrektori töö tegemisele. Samuti ei saa privaatsusõigust üles kaaluda väidetavast õigusrikkujast informeerimine, kuna süütuse presumptsioonist tulenevalt ei ole haldus- või tsiviilmenetluses tuvastatud õigusrikkumine samastatav kriminaalkorras süüdimõistmisega.

Eraelu puutumatus riive haldus- ja tsiviilkohtumenetluse kohtulahendites isikuandmete avalikustamisel on sedavõrd intensiivne ja ulatuslik, et mõningane ja võimalik, et ajutine

menetlusökoonomia ega kriminaalmenetluses süüdi mõistmata isikute väidetavatest õigusrikkumistest informeerimine ei ole piisavalt kaalukad põhjused privaatsusõiguse piiramiseks. Seega on HKMS § 175 lg-st 3 ja TsMS § 462 lg-st 2 tulenev volitus avalikustada kohtulahendid koos kõikide nendes sisalduvate isikuandmetega ebaproportsionaalne sekkumine isikute privaatsusõigusesse.

Kohtupraktikast nähtub, et isikuandmeid kajastatakse kohtulahendites märgatavalt enam, kui seadus seda lubab. Menetlusseadustikest tuleneb tsiviil- ja haldusasju lahendavatele kohtutele volitus märkida menetlusosaliste nimed ja mõningal juhul muud isikuandmed vaid otsuse sissejuhatuses. Kriminaalmenetluses on õiguspõhiseid volitatud süüdistatava andmete märkimiseks kohtuotsuse sissejuhatusse ning süüdi- või õigeksmõistetud nime võib välja tuua ka resolütiivosas. Lisaks puudub menetlusseadustikes volitus menetlusväliste subjektide andmete kohtulahenditesse märkimiseks ja avalikustamiseks. Tänapäevases kohtupraktikas eeltoodud volitusnormide piiridest praktiliselt kinni ei peeta.

Kõigis menetlusseadustikes on kohtule jäetud küllalt avar kaalutusõigus otsustamiseks, milliseid andmeid tohib avalikustada ja milliseid mitte. Kahjuks on kohtud läinud praktikas sageli lihtsamat teed – üldistatult avaldatakse kõik või mitte midagi. Tsiviil- ja halduskohtumenetluses avalikustatakse reeglina, kui keegi ei taotle vastupidist, langetatud otsused terviklikult. Seejuures esineb juhtumeid, mil menetlusosaline on isik, kes on varasemas kohtumenetluses osalenud näiteks kannatanu või õigeksmõistetud rollis ning hilisemas kahjunõude menetluses viidatakse üsna täpselt esialgsele intsidendile, kuid lahend avaldatakse internetis siiski terves ulatuses, koos kõikide osaliste nimede ja muude isikuandmetega. Samas leidub ka vastupidiseid olukordi, mil kohus on otsustanud jätta otsuse põhjendused avalikustamata, kuigi kaaluda oleks võinud ka otsusest isikuandmete eemaldamist.

Põhiseaduskonformne tõlgendus eeldab iga põhiseadusliku väärtuse võimalikult heal tasemel kaitsmist. Ka Riigikohus on erinevate tõlgendusvõimaluste kohta märkinud, et eelistada tuleks tõlgendust, millega oleks tagatud erinevate põhiseaduslike väärtuste kõige suurem kaitse. Ekstreemlahendused – otsuse terviklik koos isikuandmetega avaldamine ja vastandina otsuse avaldamata jätmine – piiravad ühte põhimõtetest nullini. Samas saaks isiku privaatsus üldjuhul maksimumilähedaselt kaitstud ka tema identifitseerimist võimaldavate andmete eemaldamisega kohtuotsusest ning seejuures ei kannataks otsuse avalikult kuulutamise printsiip praktiliselt üldse. Vastassuunaliste põhimõtete vahel mõistliku tasakaalu leidmiseks

tuleb arvestada mõlemaid ning äärmuslike lahenduste asemel tuleb püüda leida parim võimalik tasakaal mõlema õigusväärtuse maksimaalseks kaitsmiseks.

Käesoleval juhul tuleks autori hinnangul põhiseaduse § 24 lõike 4 rakendusala ahendada ehk teleoloogiliselt redutseerida, võimaldades kohtuotsuse koos isikuandmetega avaldamist vaid juhul, kui see on ilmtingimata vajalik – näiteks kriminaalmenetluses raskes kuriteos süüdi mõistetud isiku puhul. Ühtlasi tuleb seaduste ja kohtupraktikaga soosida põhiseaduslikku järku õigusväärtuste kaitsel nn kuldse kesktee kohaldamist ning hoiduda kummagi väärtuse liiga intensiivsest piiramisest.

Lähtuvalt käesolevas töös analüüsitust pakub autor välja oma nägemuse vajalikest muudatustest.

Lähtuvalt põhiseaduskonformsest tõlgendusest tuleks praktikas levinud äärmuslikke põhiõiguste riiveid võimalusel vältida. Seetõttu tuleks KrMS § 408¹ lg 2 kolmandas lauses kehtestatud regulatsioon teiste isikute nimede ja muude isikuandmete asendamiseks (initsiaalide või) tähemärgiga kohtulahendi avalikustamisel kanda üle ka kriminaalmenetluses õigeks mõistetud isikutele ning tsiviil- ja halduskohtumenetluses menetlusosalistele ja teistele andmesubjektidele. Samuti tuleks KrMS § 408¹ lg 2 teises lauses sätestatu ehk alaealise andmete avalikustamine diferentseerida olenevalt kuritegude raskusastmest.

Lisaks tuleks laiendada kohtute kaalutusõigust regulatsioonides, milles on nähtud ette valikuvõimalus vaid ammendavalt loetletud andmete või otsuse tervenisti avalikustamata jätmise vahel, kuid ei ole antud võimalust avaldada otsust kohtuniku poolt vajalikuks peetud ulatuses, eemaldades sellest näiteks kõik eraelu puutumatust kahjustavad andmed või ainult juurdepääsupiiranguga andmed – näiteks TsMS § 462 lg-d 2-4.

Tsiviil- ja halduskohtutel peaks olema kaalutusõigus huvitatud isiku või kohtu algatusel TsMS § 462 lg 2 teises lauses ning HKMS § 175 lg 3 teises lauses nimetatud andmete asendamiseks tähemärgidega, kuna teatud olukordades, eelkõige väikeste omavalitsuste puhul, võib avaliku võimu kandjate andmete märkimine põhjustada menetlusega seotud füüsiliste isikute tuvastamise ja seega viimaste eraelu riive. Samuti peaks kohtutele jääma kaalutusõigus ka teiste juriidiliste isikute ja seadusega kehtestatud muu juurdepääsupiiranguga andmete eemaldamiseks avalikustatavast kohtulahendist. Seejuures

tuleks soosida eelnimetatud andmete eemaldamist kohtuotsusest, mitte otsuse avalikustamata jätmist või ainult resolutsiooni avalikustamist.

Kohtunike hulgas tuleks teha teavitustööd seoses asjaoluga, et menetlusosaliste isikuandmete märkimine on menetlusseadustikest tulenevate volitusnormide kohaselt lubatud ainult lahendi sissejuhatavas osas. Kohtupraktikas suhteliselt levinud menetlusosaliste nimede märkimist läbivalt otsuse kõikides osades tuleks püüda vältida. Kuna avalikustamisel tuleb järjest enam andmeid lahendites asendada, siis kaasneb volitusnormidega kooskõlalise andmete märkimisega ka menetlusökonoomia korrektori töö lihtsustumise arvelt.

Samuti võiks jagada kohtunikele juhiseid, et üldjuhul tuleks isikuandmete varjamisel kasutada initsiaale, kuid juhtumitel, mil initsiaalide kasutamine kombineerituna otsuses toodud asjaoludega tõenäoliselt ei säästaks isikut tuvastamisest, tuleks kaaluda tähemärkide või täheühendite kasutamist – näiteks A, B, C või A. A., B. B., C. C. Umbisikuliste täheühendite kasutamisel on privaatsusõigus paremini kaitstud, kuna sel viisil on isikuandmeid märgatavalt keerulisem konkreetse isikuga seostada.

Menetlusseadustikest tuleks kaotada nõue otsuse avalikult teatavakstegemise koha märkimiseks. Otsuse avalikult teatavakstegemise koha lahendis märkimise funktsioon on internetiajastul muutunud tagasihoidlikuks ja mõnevõrra ebatäpseks, kuna sageli toimub avalikult teatavakstegemine avalikku andmebaasi lisamisega ning lisaks võib otsuse koha märkimine mõnikord hoopis aidata kaasa isikuandmete tuvastamisele.

Kokkuvõttes leidis kinnitust püstitatud hüpotees, et eraelu puutumatus riive kohtuotsuse terviklikul avalikustamisel ei ole proportsionaalne kohtuotsuse avalikult kuulutamise eesmärgi saavutamiseks. Seega tuleks seadustes ja praktikas viia sisse mõned muudatused, et võimaldada mõlema vastanduva põhiõiguse tagamist maksimaalselt kõrgel tasemel. Üldistatult tuleb privaatsusõiguse ja kohtulahendite avalikustamise vahel sobiva tasakaalu leidmiseks eelistada mõlema õiguse osalist piiramist ning vältida äärmuslikke lahendusi.

A person's right to privacy versus making public of court judgment

Summary

As a rule, in Estonian legal system, in case of the judgments in civil and administrative matters the names of the participants in a proceeding and in case of the judgments in criminal matters the name and, in some cases, also personal identification code or other personal data of the accused shall be disclosed. In the judgments a disputed question is addressed and if the personal data is added, the problems will be associated with specific participants in the proceeding. Technological developments have increased the opportunities for data communication and the speed of information exchange, also the scale of data sharing and collecting. Therefore, the need for more comprehensive protection of personal data has become topical. The scale of personal data provided in the court judgments and the publication of court decisions in computer network will lead to the question whether such an intensive privacy infringement is a proportionate instrument to implement the principle of accessibility of judgments.

The purpose of this thesis is to confirm the author's hypothesis that the privacy infringement in disclosing the judgment in full is not proportionate to achieve the purpose of public pronouncement of the judgment.

The right to privacy is protected under the Constitution of the Republic of Estonia, as well as under the Charter of Fundamental Rights of the European Union and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The concept of 'private life' protected under these acts is significantly broader, including several rights that are protected under separate provisions of the Constitution. In this thesis, when defining the scope of the concept of 'private life', the narrower definition used in the Constitution is followed. The scope of protection for privacy laid down in section 26 of the Constitution of the Republic of Estonia includes all spheres of private life that are not protected by special rights. Inter alia, the operations with personal data can be placed within the scope of protection of the right to privacy.

The principle of the publicity of the administration of justice provided for by section 24 of the Constitution incorporates the public pronouncement of judgment mentioned in subsection 4 of

the same section. The subsection 24 (4) of the Constitution has probably taken as a model the subsection 14 (1) of the International Covenant on Civil and Political Rights according to which any judgment rendered in a criminal case or in a suit at law shall be made public except where the interest of juvenile persons otherwise requires or the proceedings concern matrimonial disputes or the guardianship of children. According to classical belief, the pronouncement of judgment is the rendition of judgment by a judge. Today, the nature of public pronouncement has changed – the rendition is to a large extent replaced by communication via electronic means. The European Court of Human Rights has also held that the pronouncement of judgment does not mean that the judgment necessarily needs to be rendered; the judgment can also be made public, for example, via depositing it in a registry accessible to the public.

The functions of making court decisions public is primarily to ensure legal clarity, present the content of legal disputes and the case-law, inform on offenders and enable the public control over the judicial power. Furthermore, as for the judgments of conviction, increasing the security of society and preventing the criminal offence can be considered as the functions of public pronouncement. The association of the judgment with certain participants in the proceeding only on the pretext of curiosity cannot be considered as the purpose of public pronouncement.

An analysis of the functions of the elements of judgment brought out in the second chapter of this thesis shows that although each element of the judgment has its function, the publication of a single element may not be enough to exercise this function completely. For example, to exercise the function of legal clarity comprehensively, only the publication of the introduction or descriptive part is not enough when the exact description of vital circumstances and reasons why this decision, in this instance, was reached is not provided. Therefore, the purpose of the publication of judgment is fulfilled when all parts of the judgment – the introduction, conclusion, descriptive part and statement of reasons – are disclosed.

A distinction must be made between recording the data of the participants in the proceeding in the judgment and the disclosure of the court decision. The purpose of recording the data of the participants in the proceeding in the judgment is to identify unambiguously the parties to the litigation and ensure the hand-over of the court decision. At the same time, the information on the data of the participants in the proceeding has no meaning whatsoever in making the

judgment public. In making the judgment public without this information, the principle of publicity is generally still fulfilled, while the privacy of data subjects is better guaranteed.

Fundamental rights are not absolute and, according to section 11 of the Constitution, fundamental rights may be restricted only in accordance with the Constitution if such restrictions are necessary in a democratic society and shall not distort the nature of the rights and freedoms restricted. The Supreme Court has stated that the possibilities to exercise any fundamental right can exist indefinitely only until the exercise of some other fundamental right is not restricted. In case of a competition between fundamental rights, the need to restrict fundamental rights necessarily arises. In present case, there is the competition between the principles of privacy and transparency. The question arises whether, in the appropriate provisions of the codes of procedure, a suitable balance is found to achieve, to the maximum extent, contradictory fundamental rights.

According to the present law, the data of the participants in the proceeding, *inter alia*, should be recorded in the judgments, and the judgments that have entered into force should be made public on the prescribed website, taking into account the restrictions provided by law. It must be emphasized that, in this case, the privacy infringement involves both recording the name of a natural person and other personal data in the judgment and making the whole judgment public, i.e. with the personal data included therein. While any disadvantageous impact on the scope of protection of the fundamental right means its infringement, a legal basis is needed for every infringement.

The court is authorized to record the data set out in clause 4) of section 311 of the Code of Criminal Procedure, in clause 7) of section 161 and in section 166 of the Code of Administrative Court Procedure, and in clauses 442 (2) 6) and 7) and in subsections (3) and (9) of the same section of the Code of Civil Procedure. The analysis showed that majority of the provisions delegating authority laid down in the codes of procedure for recording the personal data in the text of the court decision, more specifically in the introduction of the judgment, are in accordance with the Constitution. The author finds that recording the name of the accused in the conclusion of the judgment is not proportionate, as the purpose of the restriction of privacy – to unambiguously identify the parties to the litigation and to hand the decision over to them – is already achieved by recording the name in the introduction. Therefore, repeating the name of the accused in the conclusion is not an appropriate means to achieve the purpose of the restriction and, at the same time, the privacy infringement laid

down in clause 313 (2) 1) and in clause 1) of section 314 of the Code of Criminal Procedure is not materially legitimate.

In assessing the proportionality of the disclosure of the judgment in full, it was revealed that the disclosure of the data of the accused – the name and personal identification code or, in the absence of the personal identification code, date of birth – mentioned in the first and second sentence of the subsection 408¹ (2) of the Code of Criminal Procedure, taking into account the differences provided for by the same provision in case of minors and the rule provided for by section 28 of the Punishment Register Act to terminate the publication of personal data after deletion of the information concerning the punishment from the register, is proportionate only in case of the convicted offenders. In case of the convicted offenders, the right to privacy may be restricted to a somewhat larger extent, as the public has a legitimate interest to ensure the general security, and the committed offence is, in particular, during the period of validity of the punishment, publicly deplored. While, in general, the rule restricting the privacy of the convicted offender is proportionate, it still remains disputable whether the privacy of the minors needs more protection and the terms provided for by the Punishment Register Act for disclosure of the personal data are proportionate with regard to each separate offence.

At the same time, the disclosure of the name of a person who is not convicted in the decisions is not proportionate as it is not the moderate means to achieve neither the procedural economy nor the purpose of the publicity of the judgment. The association of facts of charges with the person not convicted infringes the privacy unwisely intensively, as, in this case, pursuant to the presumption of innocence, it cannot be presumed that the accused poses a greater danger on general security than any other person. Therefore, the rule laid down in the first and second sentence of subsection 408¹ (2) of the Code of Criminal Procedure is unconstitutional with regard to the fact that it allows to restrict the right to privacy in case of persons who have been acquitted or with respect to whom the criminal procedure has been terminated.

This interpretation is supported by the examples of the case-law showing that the participation in the criminal proceeding has later caused complications for the person, despite the fact that the person was not convicted nor participated as the accused in the proceeding at all.

Also, in the administrative and civil proceedings, the association of the person with the court action in the judgment may give rise to several prejudices. The processing of personal data, including the disclosure of personal data included in the judgment infringes the person's right to privacy more and more intensively, taking into account the fact that ways to gather

personal data have become extremely difficult and it is almost impossible to identify the various data collection methods. By contrast, a real efficiency of the principle of the procedural economy is questionable, as the increase in awareness of people can lead to an avalanche of the applications submitted by the data subjects to remove the data from the decisions. Thus, the judges, other court officials and proofreaders may spend significantly more time for processing and resolving these applications as would have been initially spent only for the proofreading. Informing on the alleged offender cannot also outweigh the right to privacy as, pursuant to the presumption of innocence, the violation established in the administrative or civil proceedings is not tantamount to the criminal conviction.

Consequently, the privacy infringement in disclosing the personal data in the administrative and civil court decisions is not so intensive and extensive that some, and possibly temporary, procedural economy and informing on the alleged violations of the persons not have been convicted of a criminal offence are not the reasons that are compelling enough to restrict the right to privacy. Thus, the authority to disclose the court decisions with all the personal data therein provided for by subsection 175 (3) of the Code of Administrative Court Procedure and subsection 462 (2) of the Code of Civil Procedure is not a proportionate interference with the persons' right to privacy.

According to the case-law, the court decisions include significantly more personal data than the law permits. The codes of procedure provide for the authority for civil and administrative courts to record the names of the participants in the proceeding and, in some cases, other personal data in the introduction of the judgment only. In criminal proceedings, the judiciaries have been authorized to record the data of the accused in the introduction of the judgment, and the names of the persons who have been convicted and acquitted may be displayed in the conclusion as well. Besides, the codes of procedure provide no authority to record and disclose the data of the third parties in the judgments. The present case-law virtually does not follow the restrictions of the above-mentioned provisions delegating authority.

In all the codes of procedure the court has been given rather broad discretion to decide what types of information can and cannot be disclosed. Unfortunately, in practice, the courts have chosen the easier way – generally, all or nothing is disclosed. As a rule, in civil and administrative proceedings, the judgments are disclosed in full, unless the opposite is requested. There are some cases when the participant in the proceeding is a person who has previously participated in the judicial proceedings, for example, in the role of a victim or

person who has been acquitted and the previous incident is quite precisely being referred to later in the claim procedure, but the decision is still disclosed on Internet in full, together with the names and other personal data of all the participants. At the same time, there are also the opposite situations where the court has decided not to disclose the statement of reasons of the judgment, although the removal of the personal data from the judgment could also be considered.

The interpretation in conformity with the Constitution assumes the protection of every constitutional value as well as possible. The Supreme Court has also stated about different possibilities of interpretation that the interpretation that guarantees the broadest possible protection of different constitutional values is to be preferred. The extreme solutions – the disclosure of the judgment in full, with all the personal data, and, in contrast, non-disclosure of the judgment – restrict one of the principles to zero. At the same time, in general, the person's privacy could also be protected to almost maximum extent by removing the data helping to identify the person from the judgment, and the principle of public pronouncement of the judgment will not be affected almost at all. In order to find reasonable balance between contradictory principles, both principles should be considered and, instead of the extreme solutions, attempts to find the best balance to protect both legal values to the maximum extent must be made.

In this case, the author finds that the scope of subsection 24 (4) of the Constitution must be narrowed, or teleologically reduced, allowing the disclosure of the judgment with the personal data only if it is by all means necessary – for example, in case of the person who is convicted in serious crime in criminal proceeding. At the same time, the application of golden mean should be preferred in protecting the legal values of constitutional ranking by laws and the case-law, and too intensive restriction of both values should be avoided.

Based on the analysis in this thesis, the author proposes her vision of the necessary changes.

Based on the interpretation in conformity with the Constitution, the extreme infringements of the fundamental rights that are common in practice should be avoided, if possible. Therefore, the rule laid down in the third sentence in subsection 408¹ (2) of the Code of Criminal Procedure to replace the names and other personal data of other persons with (initials or) characters in disclosing the judgment should also be transferred to the persons who have been acquitted in criminal proceeding or to participants and other data subjects in civil and

administrative proceedings. In addition, the discretion of the courts should be extended in the rules providing for the option only between the data that is exhaustively listed or a complete non-disclosure of the judgment, but there is no possibility to disclose the judgment to the extent that the judge deems appropriate, for example, removing all the data affecting the privacy or only the data with access restrictions – e.g. subsections 462 (2-4) of the Code of Civil Procedure.

The civil and administrative courts should have discretion on the initiative of the interested party or the court to replace the data included in the second sentence in subsection 462 (2) of the Code of Civil Procedure and in the second sentence in subsection 175 (3) of the Code of Administrative Court Procedure with characters as, in certain cases, particularly in case of small municipalities, recording the data by public authorities can lead to the identification of the natural persons related to the proceeding and thus to the infringement of their privacy. The courts should also have discretion to remove the data of other legal persons and the data regarding which another restriction on access prescribed by law applies from the judgment to be disclosed. The removal of the above-mentioned data should be favoured, not the non-disclosure of the judgment or the disclosure of the conclusion only.

Awareness-raising should be done among the judges in relation to the fact that according to the provisions delegating authority provided for by the codes of procedure, the personal data of the participants in the proceeding is allowed to be recorded only in the introduction of the decision. A relatively common practice in the case-law to record the names of the participants in the proceeding throughout all the parts of the judgment should be avoided. As in disclosing more and more data needs to be replaced in the judgments, recording the data that is in accordance with the provisions delegating authority is accompanied by the procedural economy, at the expense of simplifying the work of proofreader.

The judges could also be given instructions that, generally, in hiding the personal data the initials should be used, but in cases when the use of initials combined with the facts mentioned in the judgment would probably not spare the person from identification, the use of characters or letter combinations should be considered – e.g. A, B, C or A. A., B. B., C. C. While using the combination of impersonal letters, the right to privacy is better protected, as this way it is significantly more difficult to relate the personal data to a certain person.

The requirement to record the place for public pronouncement of the judgment should be deleted from the codes of procedure. In the Internet age, the function of recording the place for public pronouncement of the judgment in the decision has become modest and somewhat inaccurate, as the public pronouncement often happens together with adding to a public database and, besides, recording the place of judgment may sometimes lead to the identification of the personal data.

In sum, the hypothesis was confirmed that the privacy infringement in disclosing the complete judgment is not proportionate to achieve the purpose of public pronouncement of the judgment. Therefore, some amendments and changes should be made in laws and practice to allow for ensuring both contradictory fundamental rights at the maximum high level. In general, in order to find the suitable balance between the right to privacy and the disclosure of the judgments, the partial restriction of both rights should be preferred and the extreme solutions should be avoided.

Kasutatud allikate loetelu

Kasutatud kirjandus

1. Aedmaa, A. Avaliku korra kaitse Eesti õigusruumis. – *Juridica*, 2004, nr 7, lk 499-504.
2. Alexy, R. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiproblemid. – *Juridica*, 2001, nr 1, lk 5-13.
3. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – *Juridica*, 2001, eriväljaanne, lk 5-96.
4. Artikli 29 alusel loodud andmekaitse töörühma 20.06.2007 vastu võetud arvamus 4/2007 isikuandmete mõiste kohta. – 01248/07/ET, WP136. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_et.pdf (25.04.2012).
5. Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. 01.06.1998. Arvutivõrgus kättesaadav: www.just.ee/10725 (25.04.2012).
6. Ernits, M. Holders and Addressees of Basic Rights in the Constitution of the Republic of Estonia. – *Juridica International*, 1999, nr 4, lk 11-34.
7. Ernits, M. Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011.
8. Euroopa Komisjoni ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). KOM(2012) 11 lõplik. Brüssel: Euroopa Komisjon, 25.01.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_et.pdf (25.04.2012).
9. Euroopa Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele: Terviklik lähenemisviis isikuandmete kaitsele Euroopa Liidus. KOM(2010) 609 lõplik. Brüssel: Euroopa Komisjon, 04.11.2010. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_et.pdf (25.04.2012).
10. Euroopa Liidu põhiõiguste harta eelnõu seletuskiri. Brüssel, 11.10.2000. Arvutivõrgus kättesaadav: www.europarl.europa.eu/charter/pdf/04473_en.pdf (25.04.2012).
11. Heindl, G., Schambeck, H. Prozesse sind ein Silberschweiss oder Juristen. Brevier, Wien, 1979.
12. Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu nr 1026 SE I seletuskiri. 08.11.2006. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee/?op=emsplain&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=063130007 (25.04.2012).

13. Jõks, A., Ginter, C. Aasta 2009 õigusloomes – kärpekrokodill õiguste kallal. – Eesti Majanduse Teataja, 2010, nr 1, lk 33-36. Arvutivõrgus kättesaadav: www.majanduseteataja.ee/artiklid.php (25.04.2012).
14. Kangur, A. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus, 2012.
15. Karistusregistri seaduse eelnõu nr 762 SE II seletuskiri. 16.02.2011. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=1033432 (25.04.2012).
16. Kohtute Haldamise Nõukoja 19. istungi protokoll. Tallinn, 04.03.2005. Arvutivõrgus kättesaadav: www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=38138/19.+protokoll+04.03.2005.pdf (25.04.2012).
17. Korrakaitseaduse eelnõu nr 49 SE I seletuskiri. 10.05.2007. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=93502 (25.04.2012).
18. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu nr 599 SE III seletuskiri. 19.10.2009. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=793874 (25.04.2012).
19. Kuul, M. Kõusaare “Magnus” jääb 2025. aasta lõpuni keelatuks. ERR-i uudisteportaal, 02.09.2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/index.php?06213779> (25.04.2012).
20. Larenz, K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 2. Auflage. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
21. Lõhmus, U. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: Juridicum, 2003.
22. Martens, J., Koch, A. Mustertexte zum Verwaltungsprozess. 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2009.
23. Oliver, P. The Protection of Privacy in the Economic Sphere before the European Court of Justice. – Common Market Law Review, 2009, Vol 46, nr 5, lk 1443.
24. Ovey, C., White, R. C. A. Jacobs and White, the European Convention on Human Rights. Fourth Edition. Oxford: Oxford University Press, 2006, lk 245.
25. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Declaration on mass communication media and human rights. Resolution nr 428 (1970). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://assembly.coe.int//main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm> (25.04.2012).

26. Reinthal, T. Ülekriminaliseerimine. Analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: [www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%20%20\(Ulekriminaliseerimine_analuus\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%20%20(Ulekriminaliseerimine_analuus).pdf) (25.04.2012).
27. Right to privacy. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Resolution nr 1165 (1998). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm> (25.04.2012).
28. Robertson, A. H., Merrills, J. G. Human Rights in Europe. A Study of the European Convention of Human Rights. Manchester University Press, 1994.
29. Solove, D. J. The future of reputation: gossip, rumor, and privacy on the internet. New Haven and London: Yale University Press, 2007.
30. Truuväli, E.-J. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura, 2008.
31. Use of Personal Information in Judgements and Recommended Protocol. Judges' Technology Advisory Committee, 2005. Arvutivõrgus kättesaadav: http://cjc-ccm.gc.ca/cmslib/general/news_pub_techissues_UseProtocol_2005_en.pdf (25.04.2012).
32. Warren, S. D., Brandeis, L. D. The Right to Privacy. – Harvard Law Review, 1980, Vol IV, nr 5.
33. Wildhaber, L., Diggelmann, O. Euroopa inimõiguste konventsioon ja eraelu kaitse. Uuemad arengusuunad. – Juridica, 2007, nr 1, lk 3-15.
34. Õigusmõistmise avalikkus versus isiku õigus eraelu puutumatusel. Riigikohtu pressiteade 04.03.2005 toimunud KHN-i istungi kohta. Arvutivõrgus kättesaadav: www.nc.ee/?id=329 (25.04.2012).
35. Äriregistri teabesüsteemi e-versioon. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://ariregister.rik.ee/> (25.04.2012).

Kasutatud normatiivmaterjal

36. Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597 ... RT I, 22.03.2011, 10.
37. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I 2007, 33, 210.
38. EL põhiõiguste harta. – ELT C 83/02, 30.03.2010, lk 389-403.
39. Euroopa Nõukogu Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. 04.11.1950. – RT II 1996, 11/12, 34.

40. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 24.10.1995 direktiiv 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta. – ELT L 281, 23.11.1995, lk 31.
41. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I 1999, 31, 425 ... RT I, 28.11.2011, 3.
42. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 23.02.2011, 3 ... RT I, 28.12.2011, 7.
43. Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354 ... RT I, 23.02.2011, 8.
44. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2007, 24, 127 ... RT I, 30.12.2010, 11.
45. Karistusregistri seadus (enne 2012. a kehtinud redaktsioon). – RT I 1997, 87, 1467 ... RT I, 23.02.2011, 23.
46. Karistusregistri seadus. – RT I, 21.03.2011, 3 ... RT I, 29.12.2011, 226.
47. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 04.04.2012, 3.
48. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. ÜRO Peaassamblee, 16.12.1966. – RT II 1994, 10, 11.
49. Korrakaitse seadus. – RT I, 22.03.2011, 4.
50. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 29.12.2011, 20.
51. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. – RT I 2002, 35, 217 ... RT I 2009, 59, 385.
52. Riigivapi seadus. – RT I 2001, 65, 376 ... RT I, 08.07.2011, 71.
53. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 28.12.2011, 44.
54. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2010, 12.
55. Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 28.12.2011, 50.

Kasutatud kohtupraktika

Riigisiseste kohtute lahendid:

56. RKKKo 10.09.1996, 3-1-1-89-96.
57. RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97.
58. RKPJKo 05.03.2001, 3-4-1-2-01.
59. RKPJKo 03.05.2001, 3-4-1-6-01.
60. RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02.
61. RKTko 05.12.2002, 3-2-1-138-02.
62. RKTko 22.02.2005, 3-2-1-73-04.
63. RKPJKo 15.12.2005, 3-4-1-16-05.
64. RKPJKo 31.01.2007, 3-4-1-14-06.

65. RKKKo 21.05.2007, 3-1-1-7-07
66. RKKKo 18.06.2007, 3-1-1-24-07.
67. RKTko 31.10.2007, 3-2-1-88-07.
68. RKHKo 01.11.2007, 3-3-1-67-07.
69. RKHKo 12.12.2007, 3-3-1-70-07.
70. RKÜKo 03.01.2008, 3-3-1-101-06.
71. RKEKo 22.01.2008, 3-3-1-17-07, E. Kergandbergi eriarvamus.
72. RKPJKo 09.04.2008, 3-4-1-20-07.
73. RKHKo 28.04.2008, 3-3-1-1-08.
74. RKKKo 05.12.2008, 3-1-1-63-08.
75. RKTko 07.04.2009, 3-2-1-17-09.
76. RKTko 09.12.2009, 3-2-1-104-09.
77. RKPJKo 15.12.2009, 3-4-1-25-09.
78. RKÜKo 30.08.2011, 3-3-1-15-10.
79. RKHKo 27.10.2011, 3-3-1-53-11.
80. TMKo 16.02.2012, 2-11-9339.
81. RKÜKo 06.03.2012, 3-2-1-67-11.
82. RKÜKm 26.03.2012, 3-3-1-15-10.
83. RKKKm 12.04.2012, 3-1-1-32-12.

Euroopa Kohtu lahendid:

84. EKo 22.10.2002, C-94/00, *Roquette Frères SA versus Euroopa Ühenduste Komisjon*.
85. EKo 06.11.2003, C-101/01, *Bodil Lindqvist*.

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid:

86. EIKo 08.12.1983, 7984/77, *Pretto jt versus Itaalia*.
87. EIKo 08.12.1983, 8273/78, *Axen versus Saksamaa*.
88. EIKo 16.12.1992, 13710/88, *Niemietz versus Saksamaa*.
89. EIKo 16.02.2000, 27798/95, *Amann versus Šveits*.
90. EIKo 21.10.2010, 45783/05, *Zhuk versus Ukraina*.

Kasutatud lühendid

Kasutatud õigusaktide lühendid

HKMS	Halduskohtumenetluse seadustik
KrMS	Kriminaalmenetluse seadustik
PS	Eesti Vabariigi põhiseadus
TsMS	Tsiviilkohtumenetluse seadustik

Kasutatud muud lühendid

EIKo	Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus
EKo	Euroopa Kohtu otsus
Komm vlj	Kommenteeritud väljaanne
RKEKo	Riigikohtu erikogu otsus
RKHKo	Riigikohtu halduskolleegiumi otsus
RKKKo	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus
RKKKm	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus
RKPJKo	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
RKÜKm	Riigikohtu üldkogu määrus
RKÜKo	Riigikohtu üldkogu otsus
TMKo	Tartu Maakohtu otsus